

ACADEMIA ROMÂNĂ
Grupul de reflecție
Evaluarea Stării Economiei Naționale

ESEN - 2
INTEGRAREA ROMÂNIEI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

EVOLUȚIA SECTORULUI AGROALIMENTAR
ÎN ROMÂNIA - CONVERGENȚE
MULTICRITERIALE CU UE

Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române

Institutul Național de Cercetări Economice
Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
Grupul de reflecție
Evaluarea Stării Economiei Naționale

Coordonare generală:
Academician Eugen SIMION
Președintele Academiei Române

Coordonare executivă:
Academician Aurel IANCU

Consiliul de orientare și evaluare științifică:

Secția de științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române

Acad. Tudorel POSTOLACHE, președintele Secției;
Prof. dr. Constantin BĂRBULESCU, m.c.; Acad. Mircea Paul COSMOVICI;
Prof. dr. Daniel DĂIANU, m.c.; Acad. Emilian DOBRESCU;
Prof. dr. Ion DOGARU, m.c.; Acad. Ion FILIPESCU;
Acad. Aurel IANCU, vicepreședinte executiv;
Prof. dr. Constantin IONETE, membru de onoare al Academiei Române;
Prof. dr. Mugur C. ISĂRESCU, m.c.; Acad. Costin KIRIȚESCU;
Prof. dr. Vasile STĂNESCU, membru de onoare al Academiei Române;
Acad. Iulian VĂCĂREL; Prof. dr. Gheorghe ZAMAN, m.c.;
Prof. dr. Cătălin ZAMFIR, m.c.

Institutul Național de Cercetări Economice

Prof. dr. Mircea CIUMARA, director general
Prof. dr. Valeriu IOAN-FRANC, director general adjunct
Prof. dr. Gheorghe DOLGU

Directoratul și secretariatul științific

Prof. dr. Valeriu IOAN-FRANC; Prof. dr. Sorica SAVA;
Mircea FĂȚĂ; Drd. Aida SARCHIZIAN; Dan OLTEANU

*Ediție realizată cu asistență financiară din partea Comunității Europene,
grant B7-030-ZZ00 24.03.08.15.*

Punctele de vedere exprimate în acest studiu aparțin autorilor și, prin urmare, nu pot fi considerate în nici un fel ca exprimând punctul de vedere oficial al Comunității Europene.

CUPRINS

Cuvânt înainte (prof. dr. Dinu GAVRILESCU)	9
1. Sectorul agroalimentar în România - mutații structurale multicriteriale comparative	11
Filon TODEROIU	
Introducere	11
1.1. "Decuparea" sectorului agroalimentar din economia națională a României	11
1.1.1. Sfera de cuprindere a sectorului agroalimentar	11
1.1.2. "Pașii" demersului analitic adoptat	12
1.1.3. Cuantificări și rezultate	13
1.1.4. Ierarhizarea bicriterială a subramurilor sectorului agroalimentar	18
1.2. Competitivitatea internă în sectorul agroalimentar românesc	20
1.2.1. Delimitări metodologice necesare	20
1.2.2. Ierarhizări multicriteriale la nivel microeconomic	21
1.2.3. Rentabilitatea agregată a industriei alimentare	22
1.2.4. Erodarea "puterii de cumpărare" a producției alimentare	22
1.3. Concluzii și deschideri	23
Anexe	25
Bibliografie	31
2. Concentrarea producției agricole - tendințe convergente și divergente cu UE	33
Marin POPESCU	
Introducere	33
2.1. Concentrarea producției agricole prin creșterea dimensiunii exploatațiilor	34
2.1.1. Evoluția numărului de exploatații și a suprafeței medii în UE și România	34
2.1.2. Diminuarea fragmentării suprafețelor de teren și creșterea dimensiunii exploatațiilor în România	39
2.1.2.1. Dezvoltarea formelor asociative	39
2.1.2.2. Locul societăților agricole cooperative în agricultura României	42
2.1.2.3. Perspectivele dezvoltării cooperăției agricole	44
2.1.3. Vânzarea-cumpărarea de terenuri agricole	47
2.1.4. Arendarea de terenuri agricole	52
2.2. Concentrarea producției prin creșterea mărimii economice a exploatațiilor	55

2.3. Decalaje între România, UE și țările componente privind eficiența producției agricole - expresie a gradului diferit de concentrare. Cauze și posibilități de diminuare	59
2.3.1. Decalaje privind randamentele utilizării suprafețelor de teren	59
2.3.2. Decalaje privind productivitatea muncii	65
2.3.3. Decalaje cu privire la eficiența utilizării capitalului încorporat în consumurile intermediare.....	66
2.4. Concluzii	68
3. Economia agroalimentară în România - dimensiunea regională a competitivității interne	73
Carmen ȘTEFĂNESCU	
Introducere	73
3.1. Abordări metodologice ale conceptului competitivității.....	73
3.1.1. Definirea conceptului de competitivitate regională.....	73
3.1.2. Repere și instrumentar metodologic utilizat în comensurarea dimensiunii regionale a competitivității interne a sectorului agroalimentar românesc	76
3.2. Dimensiunea regională a competitivității interne a economiei agroalimentare - cuantificări și evaluări	79
3.2.1. Evoluția variabilelor modelului regresional în perioada 1993-'98	79
3.2.2. Competitivitatea internă a agriculturii - expresie a gradului de eficiență economică	80
3.2.3. Industria alimentară - stadiu incipient al posibilității de comensurare a competitivității interne în profil regional	86
3.3. Concluzii și deschideri	88
Anexe	90
Bibliografie.....	102
4. Sistemul agroalimentar din România - capacitate de absorbție investițională ...	103
Marius VOICILAȘ	
Introducere	103
4.1. Investițiile străine de capital în România.....	103
4.1.1. Dinamica surselor investiționale după țările de origine.....	103
4.1.2. Structura investițiilor pe ramuri ale economiei	107
4.1.3. Dinamica investițiilor străine directe în sectorul agroalimentar	108
4.1.4. Structura teritorială a investițiilor străine directe	113
4.2. Investițiile străine directe în țările în tranziție	115
4.3. Efectele investiționale în plan economic și social	120
4.4. Concluzii	121
Anexe	124
Bibliografie.....	125

CONTENTS

Foreword	9
1. Agrifood sector în Romania - comparative multicriteria structural mutations	11
Filon TODEROIU	
Introduction.....	11
1.1. Agrifood sector “detachment” from Romania’s national economy.....	11
1.1.1. Scope of agrifood sector.....	11
1.1.2. “Steps” of adopted analytical approach	12
1.1.3. Quantifications and results	13
1.1.4. Hierarchization of agrifood sector subbranches according to two criteria	18
1.2. Domestic competitiveness în the Romanian agrifood sector	20
1.2.1. Necessary methodological delimitations.....	20
1.2.2. Multicriteria based hierarchy at microeconomic level	21
1.2.3. Aggregate of food industry	22
1.2.4. Erosion of food production “purchasing power”	22
1.3. Conclusions and perspectives	23
Annexes	25
Bibliography.....	31
2. Agricultural production concentration - converging and diverging trends with EU	33
Marin POPESCU	
Introduction.....	33
2.1. Agricultural production concentration by increasing farm size	34
2.1.1. Evolution of farm number and of average land are în EU and Romania	34
2.1.2. Diminution of land fragmentation and farm size increase în Romania	39
2.1.2.1. Development of association forms	39
2.1.2.2. Place of agricultural cooperative societies în Romania’s agriculture	42
2.1.2.3. Perspectives of agricultural cooperation development.....	44
2.1.3. Agricultural land sale-purchase	47
2.1.4. Agricultural land lease	52
2.2. Production concentration through farm size increase	55

2.3. Gaps between Romania, EU and member countries regarding agricultural production efficiency - an expression of the different concentration degree. Causes and diminution possibilities	59
2.3.1. Yield gaps în agricultură land utilization.....	59
2.3.2. Labour productivity gaps	65
2.3.3. Efficiency gaps în using the capital incorporated în intermediary consumptions.....	66
2.4. Conclusions	68
3. Agrifood economy în Romania - regional dimension of domestic competitiveness	73
Carmen STEFANESCU	
Introduction.....	73
3.1. Methodological approaches to the competitiveness concept.....	73
3.1.1. Definition of regional competitiveness	73
3.1.2. Benchmarks and methodological tools used în measuring the regional dimension of agrifood sector domestic competitiveness.....	76
3.2. Regional dimension of agrifood sector domestic competitiveness - quantifications and evaluations	79
3.2.1. Evolution of regression model variables	79
3.2.2. Domestic competitiveness of agriculture - expression of efficiency degree.....	80
3.2.3. Food industry - early stage în the possibility of domestic competitiveness measuring at regional level	86
3.3. Conclusions and perspectives	88
Annexes	90
Bibliography.....	102
4. Agrifood system în Romania investment absorbtion capacity.....	103
Marius VOICILAS	
Introduction.....	103
4.1. Foreign capital investments în Romania	103
4.1.1. Dynamics of investment sources	103
4.1.2. Investment structures by economic sectors.....	107
4.1.3. Dynamics of direct investments în the agrifood sector	108
4.1.4. Territorial structure of direct foreign investments.....	113
4.2. Direct foreign investments în transition countries	115
4.3. Investment effects at economic and social level	120
4.4. Conclusions	121
Annexes	124
Bibliography.....	125

LISTĂ DE ABREVIERI

ASPEFV = agricultura, silvicultura, piscicultura, economia forestieră și a vânatului

PABT = producție alimentară, băuturi și tutun

SAPARD = program de sprijin pentru dezvoltarea agriculturii și a spațiului rural

AELS = Asociația europeană a liberului schimb

CEFTA = Asociația central și est-europeană a liberului schimb

OECD = Organizația pentru cooperare economică și dezvoltare

UE = Uniunea Europeană

CUVÂNT ÎNAINTE

Volumul reprezintă rodul preocupărilor permanente și aprofundate ale unei echipe de cercetători din Institutul de Economie Agrară, coordonată de conf. dr. Filon Toderoiu.

Promovarea acestor cercetări a fost susținută și prin includerea tematicii abordate în Programul prioritar al Academiei Române - ESEN-2.

Prin ponderea în populația activă ocupată și în produsul intern brut, pe de o parte, și, respectiv, prin greutatea specifică a costurilor cu alimentația populației și contribuția la comerțul exterior, pe de altă parte, sectorul agroalimentar românesc se constituie într-un segment esențial al macroeconomiei noastre, de performanțele cărora depinde, în măsură considerabilă, capacitatea de ridicare a economiei României la rigorile competiționale europene și internaționale.

Astfel, în vederea analizei evoluției sectorului agroalimentar românesc din perspectiva convergențelor multicriteriale cu Uniunea Europeană, cercetările noastre au răspuns proiectelor deschise ale Academiei Române, dedicate cerințelor și evaluărilor economice ale integrării României în structurile europene.

Între numeroasele unghiuri de vedere din perspectiva cărora pot fi analizate și evaluate convergențele sistemului agroalimentar românesc cu cel din Uniunea Europeană, în volum sunt luate în considerație patru criterii esențiale: mutațiile structurale și competitivitatea internă; concentrarea producției agricole și decalajele de performanță economică față de UE; dimensiunea regională a competitivității interne; capacitatea sectorială de absorbție investițională.

Lucrarea înmănunchează rezultatele obținute în cadrul programului de cercetare care continuă și în anul 2002.

Prof. dr. Dinu GAVRILESCU,
director al Institutului de Economie
Agrară al Academiei Române,
membru corespondent al Academiei
de Științe Agricole și Silvicultură

1. SECTORUL AGROALIMENTAR ÎN ROMÂNIA - MUTAȚII STRUCTURALE MULTICRITERIALE COMPARATIVE

Conf. dr. Filon TODEROIU,
cercetător principal I,
șef de sector,
Institutul de Economie Agrară

Introducere

Cu cât ne apropiem mai mult de așa-numitul “moment al adevărului”, marcat de aderarea la Uniunea Europeană, cu atât devin mai oportune demersurile științifice destinate identificării potențialităților de performare economică a sectorului agroalimentar românesc, ca una dintre puținele șanse de a rezista concurenței acerbe din spațiul economic european.

Alături de analizele cantitivistice macroeconomice, de un real folos, considerăm a fi și radiografierea mutațiilor structurale comparative, intervenite în principalele segmente ale economiei agroalimentare - agricultura și industria alimentară.

Obiectivul esențial al demersului nostru metodologic rezidă în realizarea unei ierarhizări orientative a subramurilor sectorului agroalimentar după un set de criterii de performanță, atât la nivel de ramură cât și la nivel microeconomic, utilizând cele mai recente și relevante date statistice.

1.1. “Decuparea” sectorului agroalimentar din economia națională a României

Metodologic, analiza mutațiilor structurale intervenite în sectorul agroalimentar românesc, din perspectiva unui panel de criterii, are drept suport informațional conturile naționale (în versiunea desfășurată pe 105 ramuri) și statisticile Centrului Român de Comerț. Înaintea prezentării “pașilor” demersului metodologic, apreciem ca necesară precizarea “domeniului de definiție” al sectorului agroalimentar care constituie, de fapt, ipoteza-suport a analizei.

1.1.1. Sfera de cuprindere a sectorului agroalimentar

Din rațiuni de relativă simplificare, sectorul agroalimentar este considerat a fi compus din suma a două “agregate” economice:

A. Agricultura, în general, (ASPEFV), compusă la rândul său din șase subramuri¹:

¹ Codurile corespund clasificării ramurilor și subramurilor din sistemul CAEN.

- cultura vegetală (01);
- creșterea animalelor (02);
- servicii auxiliare (pentru agricultură) (03);
- silvicultura și economia vânatului (04);
- exploatarea forestieră (05);
- piscicultura și pescuitul (06).

B. Industria alimentară, în general, (PABT), compusă la rândul său din zece subramuri:

- producția și conservarea cărnii (18);
- prelucrarea și conservarea peștelui (19);
- prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor (20);
- producerea uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale (21);
- fabricarea produselor lactate (22);
- fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon (23);
- fabricarea altor produse alimentare (inclusiv zahărul) (24);
- fabricarea altor produse alimentare (25);
- industria tutunului (26);
- fabricarea băuturilor (27).

1.1.2. "Pașii" demersului analitic adoptat

Odată precizată sfera de cuprindere a sectorului agroalimentar, "pașii" demersului analitic al mutațiilor structurale pot fi prezentați succint. Astfel, primul pas poate fi considerat Tabelul Intrări-Ieșiri (TII), echivalentul așa-numitului "Tabel Input-Output" (TIO) sau Echilibrul Resurse-Utilizări (ERU), în care sunt sintetizate, pentru fiecare din cele 105 ramuri, resursele și utilizările acestora (cu statut de cerere intermediară sau de cerere finală internă și externă).

Din tabloul pe ansamblul economiei naționale s-a "decupat" sectorul agroalimentar (ca sumă a celor două agregate: ASPEFV (6 subramuri) și PABT (10 subramuri), în care sunt cuantificate resursele (formate, în esență, din producția distribuită și din importuri, la care se adaugă impozitele și taxele din care se deduc subvențiile pe produs) și utilizările (drept consumuri intermediare, consum final, formarea brută de capital și exporturile) (anexa 1.1).

Din multitudinea de posibilități de cuantificare și analiză, furnizată de

“decupările” sectoriale, realizate pentru întreaga perioadă (1989-1998) pentru care s-au întocmit Conturile Naționale, s-a detașat ca oportunitate și inedit nevoia comensurării și analizei comparative a gradului de performanță economică sectorială, ca suport al competitivității interne care, nu de puține ori, se constituie într-un fel de “ghid” pentru orientarea fluxurilor investiționale interne sau externe. Realizarea matricelor fluxurilor economice intermediare din cadrul economiei agroalimentare (anexa 1.2), pentru cei zece ani ai perioadei 1989-1998, permite, între altele, să se cuantifice cu exactitate două procese simultane, apărute și dezvoltate pe parcursul celor nouă ani de tranziție (1990-98):

- a) procesul de relativă “dezintegrare agroalimentară”, prezent în majoritatea țărilor central și est-europene pe perioade mai scurte, și reliefat prin dezagregarea interrelațiilor economice dintre cele șase subramuri furnizoare de materii prime agrosilvice și cele zece subramuri ale procesării alimentare;
- b) procesul de depreciere al performanțelor economice sectoriale, comensurate pe baza a doi indicatori economici rezultativi suficient de relevanți: material – intensitatea producției finale (CI/PF) și eficiența netă a consumurilor intermediare (VAB/CI);

Experiența țărilor dezvoltate confirmă faptul că un sector sau altul este cu atât mai performant cu cât rezultatele sale sunt generatoare de valoare adăugată sporită în ramurile din avalul acestora. În acest sens, suficient de relevant ni se pare situația din Germania unde, în 1997, la 1 DM producție finală agricolă se obțineau 9,31 DM producție finală din ramurile din aval, sau la 1 DM valoare adăugată brută agricolă se obțineau 4,84 DM valoare adăugată brută în sectoarele din aval. Prin comparație, în România, aceluiași an, prin criteriul producției finale, raportul “agricultură-industrie alimentară” era de 1:0.82 lei, iar prin criteriul valorii adăugate brute, raportul era de 1:0.50 lei. Desigur, nu tot câștigul de valoare înregistrat în sectoarele din avalul agriculturii din ansamblul așa-numitului agribusiness german este datorat procesării alimentare a materiilor prime agrosilvice dar, în orice caz cele două rapoarte nu sunt subunitare precum în România.

1.1.3. Cuantificări și rezultate

Exprimarea sintetică a prezenței unui proces de dezintegrare agroalimentară în economia României s-a realizat prin analiza intensității fluxurilor economice dintre agregatul general “agricultură” (ASPEFV) și agregatul “industrie alimentară” (PABT), atât din perspectiva livrărilor (destinațiilor) intermediare, cât și a achizițiilor (proveniențelor) intermediare.

Prin prisma livrărilor intermediare (pe liniile matricei) se înregistrează o “diluare” cu circa 20 de puncte procentuale a intensității livrărilor intermediare ale agriculturii către industria alimentară (de la 65.1% în 1989 la numai 45.0% în 1998, cu punct de maxim 67.0% în 1990). În același timp, intensitatea fluxurilor de livrări intermediare ale industriei alimentare către agricultură a slăbit cu peste 7

puncte procentuale (de la 19.1% în 1989 la 12.0% în 1998, cu punct de maxim 28.4% în 1993).

În spatele acestor “perechi de ponderi regresive” se cantonează, “sintetic”, multe din elementele de “originalitate” ale tranziției sectorului agroalimentar românesc de la sistemul centralizat la cel concurențial, între care:

- a) asimetria înregistrată în destructurarea din agricultură (mult mai rapidă și mai radicală) față de cea din industria alimentară (mai lentă și mai superficială);
- b) îngustarea cererii finale de consum agroalimentar al populației, ca urmare a acțiunii simultane a reculului economic general, pe fond de hiperinflație persistentă.

Pe de altă parte, prin prisma achizițiilor intermediare (pe coloanele matricei) este de semnalat o “diluare” și mai puternică (cu 23,4 puncte procentuale) a intensității fluxurilor cumpărărilor intermediare ale industriei alimentare de la agricultură (de la 76.7% în 1989 la 53.3% în 1998). Concomitent, achizițiile intermediare ale agriculturii de la industria alimentară și-au diminuat intensitatea cu aproape 9 puncte procentuale (de la 18.0% în 1989, la 9.2% în 1998, cu punct de maxim 23.7% în 1990).

Nici nu-i de mirare aceste expresii palpabile ale dezintegrării agroalimentare atât timp cât, un număr relativ mic de agenți economici procesatori s-au văzut brusc în situația de a opera contractual cu un adevărat “nor” de agenți economici furnizori de materii prime agricole apăruiți, ca din senin, după decolectivizarea bruscă din anii 1990-1992.

Din multitudinea modalităților de cuantificare a mutațiilor structurale intervenite în nivelul și tendința performanțelor economice sectoriale, ne-am oprit la utilizarea - pentru prima dată după știința noastră - a unui cuplu de indicatori relevanți care, în expresia lor utilitaristă finală, ar putea constitui criterii de ierarhizare a subramurilor după forța de fructificare a capitalurilor.

Ne referim, pe de altă parte, la indicatorul privitor la “material-intensitatea producției finale” (intensitatea consumurilor intermediare în producția finală) și “eficiența netă a consumurilor intermediare” (valoare adăugată brută la un leu consumuri intermediare).

Analiza nivelului și tendinței material-intensității producției finale (tabelul 1.1), în fiecare din cele 16 subramuri ale agregatului sectorului agroalimentar, poate fi realizată atât comparativ cu subagregatele specifice (“agricultura” - ASPEFV și “industria alimentară” - PABT), cât și cu restul și ansamblul ramurilor economiei naționale.

Tabelul 1.1

Material-intensitatea producției finale în economia României, 1989-98 (mii lei CI/1000 lei PF)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Mean	StDev	CV%
1	0,678	0,333	0,351	0,364	0,333	0,281	0,282	0,281	0,291	0,329	0,352	0,118	33,64
2	0,302	0,465	0,777	0,682	0,721	0,71	0,655	0,702	0,719	0,673	0,641	0,145	22,58
3	0,36	0,27	0,477	0,489	0,45	0,435	0,461	0,46	0,463	0,463	0,433	0,067	15,51
4	0,231	0,23	0,352	0,369	0,376	0,361	0,367	0,415	0,416	0,415	0,353	0,069	19,51
5	0,496	0,524	0,476	0,493	0,442	0,383	0,407	0,423	0,414	0,414	0,447	0,047	10,48
6	1,05	1,016	1,058	0,966	0,956	0,94	0,951	0,943	0,852	0,85	0,958	0,071	7,41
18	0,821	0,812	0,766	0,765	0,695	0,667	0,663	0,662	0,666	0,653	0,717	0,067	9,32
19	1,05	1,056	0,826	0,721	0,709	0,7	0,644	0,605	0,604	0,589	0,750	0,174	23,25
20	0,825	0,815	0,881	0,798	0,733	0,7	0,719	0,723	0,739	0,719	0,765	0,060	7,86
21	0,89	0,834	0,836	0,766	0,709	0,684	0,684	0,72	0,72	0,712	0,756	0,073	9,63
22	0,817	0,823	0,757	0,74	0,701	0,684	0,687	0,685	0,684	0,668	0,725	0,057	7,91
23	0,878	0,769	0,74	0,678	0,573	0,524	0,553	0,597	0,62	0,612	0,654	0,111	16,99
24	0,877	0,834	0,83	0,799	0,788	0,755	0,87	0,852	0,852	0,828	0,829	0,038	4,61
25	0,67	0,632	0,72	0,716	0,636	0,608	0,63	0,65	0,654	0,611	0,653	0,039	6,00
26	0,626	0,625	0,693	0,703	0,604	0,59	0,591	0,604	0,601	0,596	0,623	0,041	6,63
27	0,63	0,335	0,499	0,473	0,46	0,467	0,475	0,485	0,499	0,482	0,481	0,071	14,70
ASPEFV	0,492	0,365	0,496	0,499	0,476	0,448	0,434	0,451	0,45	0,486	0,460	0,041	8,82
PABT	0,762	0,73	0,75	0,738	0,676	0,648	0,658	0,661	0,664	0,646	0,693	0,046	6,63
PAA	0,623	0,519	0,597	0,594	0,547	0,522	0,52	0,54	0,547	0,555	0,556	0,036	6,52
RRAM	0,66	0,658	0,635	0,62	0,581	0,55	0,57	0,59	0,575	0,53	0,597	0,045	7,47
TRAM	0,653	0,623	0,625	0,613	0,571	0,542	0,556	0,577	0,567	0,537	0,586	0,039	6,73
Maspefv	0,520	0,473	0,582	0,561	0,546	0,518	0,521	0,537	0,526	0,524			
SDaspefv	0,304	0,289	0,280	0,230	0,242	0,253	0,245	0,241	0,213	0,197			
CVaspefv	58,58	61,08	48,19	41,01	44,31	48,87	47,08	44,93	40,55	37,61			
Mpabt	0,808	0,754	0,755	0,716	0,661	0,638	0,652	0,658	0,664	0,647			
SDpabt	0,133	0,189	0,108	0,094	0,095	0,089	0,105	0,098	0,095	0,093			
CVpabt	16,46	25,15	14,25	13,15	14,33	14,01	16,16	14,84	14,32	14,42			
Mpaa	0,700	0,648	0,690	0,658	0,618	0,593	0,602	0,613	0,612	0,601			
SDpaa	0,250	0,263	0,202	0,170	0,168	0,173	0,176	0,170	0,159	0,148			
CVpaa	35,67	40,53	29,21	25,88	27,17	29,09	29,21	27,69	26,01	24,66			

Sursa: Calculații proprii, pe baza Conturilor Naționale 1989-98.

Prima modalitate de interpretare a cuantificărilor efectuate este prin compararea nivelurilor intensității consumurilor intermediare aferente celor 16 subramuri cu cele aferente diferitelor agregate (adică un fel de comparație “spațială” în diferiți ani).

Trebuie făcută precizarea că nivelurile aferente agregatelor diferă puțin (sunt mai mici) de mediile statistice simple, calculate pentru agregatele “agricultura” (Maspefv), “industria alimentară” (Mpabt) și “producția agroalimentară” (Mpa), din rațiuni de a determina coeficienții de variație (ca expresie a instabilității relative a indicatorului într-un areal economic dat).

Un exemplu practic de analiză comparativă:

- a) în anul 1989, doar 3 ramuri din 6 (creșterea animalelor, serviciile auxiliare și silvicultura-vânatul) prezentau ponderi inferioare mediei pe “agricultură” (0.492);
- b) în anul 1998, în raport cu media agregatului “agricultură” (0.486), doar două subramuri se situau peste (creșterea animalelor și piscicultura);
- c) concluzia derivată din analiză: pe un ușor trend general de diminuare a ponderii consumurilor intermediare (de la 0.492 în 1989 la 0.486 în 1998) – acesta nefiind decât parțial expresia creșterii de performanțe sectoriale și mai mult a comportamentului de renunțare la procurarea de inputuri;
- d) tendințele evidente de scădere a coeficienților de variație ale indicatorilor pentru toate trei agregatele relevă o anumită înclinație spre stabilitate relativă, adică faptul că totuși lucrurile încep să se așeze.

În același timp, în industria alimentară, în anul 1989, în nu mai puțin decât 7 subramuri se depășea media (0.762), pentru ca peste zece ani, numărul subramurilor să ajungă la 5, tendința spre o anumită stabilizare relativă fiind confirmată și prin diminuarea coeficientului de variație (de la 16.46% la 14.42%). Cea de-a doua modalitate de evaluare a cuantificărilor de performanțe vizează, comparațiile de nivel și tendințe ale eficienței nete a consumurilor intermediare din cele 16 subramuri ale sectorului agroalimentar (tabelul 1.2) și aplicarea simetrică a aceluiași demers analitic “spațial” și “temporal”.

Tabelul 1.2

Eficiența netă a consumurilor intermediare în economia României, 1989-98 (lei VAB/leu CI)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Mean	StDev	CV%
1	0,475	2,005	1,851	1,744	1,999	2,65	2,546	2,557	2,436	2,038	2,030	0,635	31,27
2	2,311	1,15	0,287	0,467	0,386	0,408	0,526	0,425	0,392	0,487	0,684	0,619	90,53
3	1,779	2,704	1,095	1,043	1,221	1,298	1,171	1,174	1,162	1,161	1,381	0,508	36,77
4	3,329	3,35	1,841	1,71	1,663	1,77	1,724	1,412	1,402	1,409	1,961	0,744	37,93
5	1,018	0,907	1,1	1,029	1,264	1,614	1,456	1,367	1,413	1,414	1,258	0,232	18,44
6	-0,047	-0,015	-0,055	0,035	0,046	0,064	0,051	0,06	0,174	0,177	0,049	0,079	161,97
18	0,218	0,231	0,305	0,307	0,44	0,5	0,508	0,511	0,502	0,532	0,405	0,126	31,04
19	-0,047	-0,053	0,21	0,388	0,41	0,429	0,552	0,652	0,655	0,697	0,389	0,275	70,65
20	0,212	0,227	0,136	0,254	0,364	0,428	0,39	0,384	0,352	0,391	0,314	0,098	31,30
21	0,124	0,2	0,196	0,305	0,41	0,461	0,461	0,39	0,389	0,404	0,334	0,121	36,13
22	0,224	0,215	0,322	0,352	0,427	0,462	0,457	0,46	0,462	0,497	0,388	0,104	26,74
23	0,139	0,3	0,352	0,475	0,754	0,91	0,809	0,674	0,612	0,634	0,566	0,245	43,22
24	0,14	0,199	0,205	0,251	0,27	0,325	0,15	0,174	0,173	0,193	0,208	0,058	27,79
25	0,493	0,583	0,388	0,397	0,571	0,644	0,587	0,537	0,53	0,638	0,537	0,089	16,57
26	0,598	0,6	0,443	0,423	0,655	0,695	0,692	0,656	0,663	0,679	0,610	0,099	16,27
27	0,588	1,983	1,003	1,113	1,173	1,141	1,107	1,064	1,005	1,074	1,125	0,344	30,55
ASPEFV	1,032	1,675	1,016	1,005	1,099	1,233	1,304	1,22	1,223	1,059	1,187	0,202	17,01
PABT	0,312	0,37	0,333	0,355	0,479	0,542	0,521	0,512	0,506	0,547	0,448	0,094	20,91
PAA	0,604	0,901	0,676	0,682	0,83	0,916	0,922	0,85	0,83	0,802	0,801	0,111	13,83
RRAM	0,514	0,525	0,576	0,614	0,723	0,818	0,755	0,694	0,739	0,885	0,684	0,124	18,15
TRAM	0,532	0,605	0,599	0,63	0,752	0,845	0,797	0,734	0,763	0,863	0,712	0,113	15,93
Maspefv	1,478	1,684	1,020	1,005	1,097	1,301	1,246	1,166	1,163	1,114			
SDaspefv	1,245	1,241	0,784	0,675	0,747	0,945	0,885	0,873	0,814	0,679			
CVaspefv	84,28	73,69	76,83	67,15	68,09	72,66	71,03	74,86	69,98	60,92			
Mpabt	0,269	0,449	0,356	0,427	0,547	0,600	0,571	0,550	0,534	0,574			
SDpabt	0,217	0,572	0,247	0,252	0,263	0,254	0,258	0,237	0,224	0,235			
CVpabt	80,57	127,53	69,38	59,07	47,97	42,44	45,13	43,08	41,85	41,03			
Mpaa	0,722	0,912	0,605	0,643	0,753	0,862	0,824	0,781	0,770	0,777			
SDpaa	0,954	1,044	0,593	0,523	0,550	0,678	0,644	0,618	0,591	0,510			
CVpaa	132,12	114,55	97,99	81,27	73,02	78,59	78,12	79,17	76,79	65,65			

Sursa: Calculații proprii, pe baza Conturilor Naționale 1989-98.

1.1.4. Ierarhizarea bicriterială a subramurilor sectorului agroalimentar

Având ca suport informațional nivelurile celor doi indicatori comensuranți de performanțe economice sectoriale, calculate pentru fiecare din cele 16 subramuri, în cei zece ani ai perioadei investigate, s-a încercat elaborarea unei metode relativ accesibilă de ierarhizare a ramurilor pe baza a două criterii:

Criteriul 1: tendința crescătoare a intensității consumurilor intermediare în producția finală, ca expresie parțială a gradului de capitalizare a producției;

Criteriul 2: tendința descrescătoare a eficienței nete a consumurilor intermediare.

Este de făcut observația de principiu că, cei doi indicatori fiind relativ complementari, ierarhizările subramurilor după cele două criterii ar trebui, practic, să coincidă.

Aplicând criteriul 1 de ierarhizare, a rezultat matricea subramurilor pe ani (tabelul 1.3) care, în penultima sa coloană, prezintă rangurile medii ale fiecăruia din cele șase subramuri ale agregatului “agricultură” și respectiv ale celor zece subramuri ale agregatului “industrie alimentară”.

Tabelul 1.3

Ierarhizarea subramurilor economiei agroalimentare după criteriul material-intensității producției finale, 1989-98

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Rang mediu	Ierarhie
1	5	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1,6	1
2	2	4	5	5	5	5	5	5	5	5	4,6	5
3	3	2	4	3	4	4	4	4	4	4	3,6	4
4	1	1	2	2	2	2	2	2	3	3	2,0	2
5	4	5	3	4	3	3	3	3	2	2	3,2	3
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6,0	6
18	5	5	6	7	5	5	6	6	6	6	5,7	5
19	10	10	7	5	7	9	5	4	3	2	6,2	6
20	6	6	10	9	9	8	9	9	9	9	8,4	9
21	9	9	9	8	8	7	7	8	8	8	8,1	8
22	4	7	5	6	6	6	8	7	7	7	6,3	7
23	8	4	4	2	2	2	2	2	4	5	3,5	3
24	7	8	8	10	10	10	10	10	10	10	9,3	10
25	3	3	3	4	4	4	4	5	5	4	3,9	4
26	1	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2,5	2
27	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,1	1

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din Conturile Naționale, 1989-1998, INS.

Așadar, ierarhizarea subramurilor sectorului agroalimentar după primul criteriu de performanță este următoarea:

a) În cadrul agregatului “agricultură”:

- 1 – cultura plantelor;
- 2 – silvicultura și economia vânatului;
- 3 – exploatarea forestieră;
- 4 – serviciile auxiliare (pentru agricultură);
- 5 – creșterea animalelor;

b) În cadrul agregatului “industrie alimentară”:

- 1 – fabricarea băuturilor;
- 2 – industria tutunului;
- 3 – morăritul, panificația și amidonul;
- 4 – alte produse alimentare (inclusiv zahărul);
- 5 – industria cărnii;
- 6 – industria peștelui;
- 7 – industria laptelui;
- 8 – industria uleiurilor și grăsimilor;
- 9 – prelucrarea legumelor și fructelor;
- 10 – industria furajelor combinate.

Chiar și la o analiză sumară a ierarhizărilor de mai sus par frapante câteva coincidențe între ordinea determinată calculatoric și înclinația spre generarea de activități în diferitele subramuri. Să amintim numai “fuga” de creșterea animalelor (foarte costisitoare) în cadrul “agriculturii” sau “obstinația” cu care se “aleargă” după activități în subramurile băuturilor și tutunului. Prin aplicarea celui de-al doilea criteriu de ierarhizare, matricea rezultantă relevă, așa cum, de altfel, era de așteptat, o identitate perfectă dintre cele două ierarhizări cu cele realizate după primul criteriu, așa cum rezultă din tabelul 1.4.

Tabelul 1.4

Ierarhizarea subramurilor economiei agroalimentare după criteriul eficienței nete a consumului intermediar, 1989-98

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Rang mediu	Ierarhie
1	5	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1,6	1
2	2	4	5	5	5	5	5	5	5	5	4,6	5
3	3	2	4	3	4	4	4	4	4	4	3,6	4
4	1	1	2	2	2	2	2	2	3	3	2,0	2
5	4	5	3	4	3	3	3	3	2	2	3,2	3

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Rang mediu	Ierarhie
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6,0	6
18	5	5	6	8	5	5	6	6	6	6	5,8	5
19	10	10	7	5	6	8	5	4	3	2	6,0	6
20	6	6	10	9	9	9	9	9	9	9	8,5	9
21	9	8	9	7	7	7	7	8	8	8	7,8	8
22	4	7	5	6	8	6	8	7	7	7	6,5	7
23	8	4	4	2	2	2	2	2	4	5	3,5	3
24	7	9	8	10	10	10	10	10	10	10	9,4	10
25	3	3	3	4	4	4	4	5	5	4	3,9	4
26	1	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2,5	2
27	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,1	1

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din Conturile Naționale, 1989-1998, INS.

1.2. Competitivitatea internă în sectorul agroalimentar românesc

Așa cum subliniam în capitolul anterior, informațiile furnizate de Conturile Naționale nu “coboară” mai jos de nivelul celor 105 ramuri ale economiei. Or, o politică economică adecvată cerințelor concurenței prin competitivitate presupune, între altele, adoptarea de seturi de măsuri macroeconomice cu efecte ameliorative de performanțe la nivel microeconomic. Tocmai cunoașterii – fie și parțiale – a unor laturi ale “stării” competiționale microeconomice în cadrul sectorului agroalimentar servește demersul nostru.

1.2.1. Delimitări metodologice necesare

Spre deosebire de sistemul informațional statistic al Conturilor Naționale, sistemul statistic al Camerei de Comerț și Industrie recurge la unele delimitări suplimentare în cadrul sferei de cuprindere a sectorului agroalimentar, prin autonomizarea unor activități din agregatul “agricultură”.

Așa se face că, practic, agregatul “agricultură” are nouă subramuri în loc de șase:

- 1 – cultura vegetală (11);
- 2 – creșterea animalelor (12);
- 3 – activități mixte (13) pentru cultura vegetală și creșterea animalelor;
- 4 – servicii auxiliare (excepție activitățile sanitar-veterinare) (14);
- 5 – silvicultura (21);
- 6 – exploatarea forestieră și a stufului (22);
- 7 – economia vânatului (23);
- 8 – servicii forestiere anexe silviculturii și exploatării forestiere (24);
- 9 – pescuitul și piscicultura (50).

În același timp, agregatul “industrie alimentară” are aceeași componență de zece subramuri, codificate de la 151 la 160 (cu observația că ultima subramură este industria tutunului).

Informațiile disponibile pentru cele 19 subramuri ale sectorului agro-alimentar se referă la o “baterie” de 4 indicatori direcți:

- a) număr de firme (agenți economici) (NF);
- b) cifră de afaceri (CA);
- c) profit brut (PB);
- d) investiții străine (IS).

Pe baza datelor disponibile pentru anii 1998-1999, referitoare la nivelurile absolute ale celor 4 indicatori direcți, s-au determinat trei indicatori derivați, ca “medie pe firmă”, prin divizarea cifrei de afaceri (CA), a profitului brut (PB) și a investițiilor străine (IS) la numărul de firme (NF) din cele 19 subramuri ale sectorului agroalimentar.

1.2.2. Ierarhizări multicriteriale la nivel microeconomic

Determinate fiind nivelurile medii ale celor trei indicatori derivați (deveniți, practic, criterii de ierarhizare a ramurilor după performanțe microeconomice), pot fi realizate ierarhizări succesive de ramuri după fiecare dintre cele trei criterii (la care se poate adăuga și criteriul codului CAEN) (anexele 1.3-1.4; figurile 1.1-1.2).

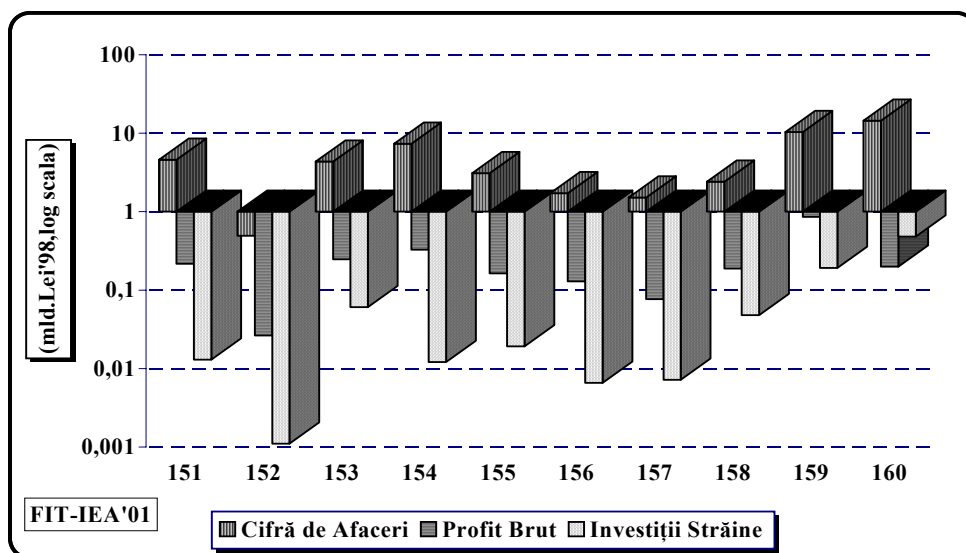

Figura 1.1. Cifra de afaceri, profit brut și investiții străine (medie pe firmă) în industria alimentară din România, 1998

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor INS.

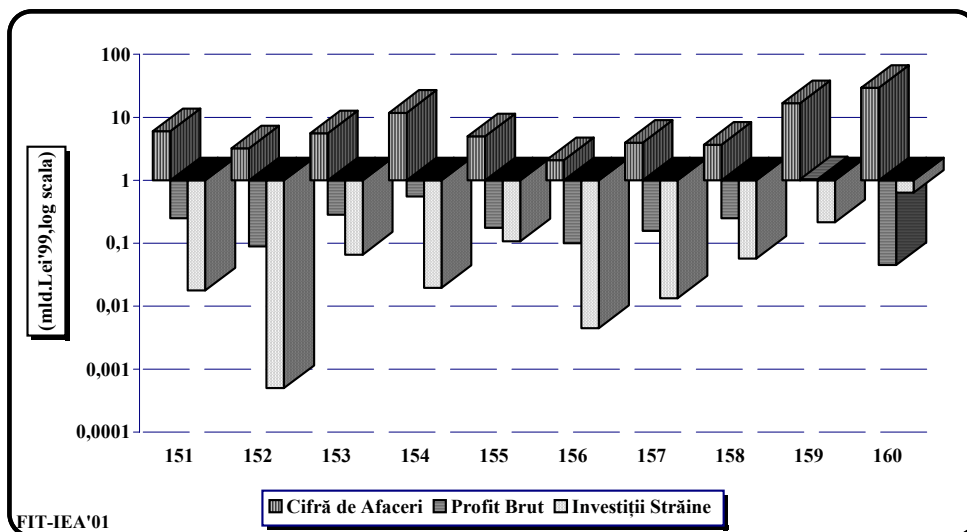

Figura 1.2. Cifra de afaceri, profit brut și investiții străine (medie pe firmă) în industria alimentară din România, 1999

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor INS.

1.2.3. Rentabilitatea agregată a industriei alimentare

Subliniam mai sus că indicatorii utilizați în sistemul statistic al Camerelor de Comerț și Industrie prezintă valențe expresive suplimentare față de cei din Conturile Naționale. Ne referim la posibilitatea determinării unei expresii a rentabilității, ca raport între profitul brut (PB) mediu pe firmă și costurile totale de producție (CP).

Algoritmul utilizat pentru cuantificarea ratelor rentabilității pe cele zece subramuri ale industriei alimentare este prezentat în anexa 1.5.

În esență, rezultă că, în anul 1999, rata medie agregată a rentabilității pe ansamblul industriei alimentare a fost de numai 3.48% (nivelurile ramurilor oscilând între 0.15% în industria tutunului și 7.34% în industria altor produse alimentare), comparativ cu 5.07% în anul 1998 (cu plaja de oscilație între 1.39% în industria tutunului și 8.98% în industria băuturilor).

1.2.4. Erodarea "puterii de cumpărare" a producției alimentare

În conexiune cu deprecierea gradului de rentabilitate a activităților din industria alimentară, în anul 1999 față de 1998, se situează și dinamica prețurilor reale ale producției alimentare. Utilizând unul dintre deflatorii generali de prețuri din economie - deflatorul implicit al prețurilor PIB - s-au determinat nivelurile prețurilor reale relative la producător în fiecare dintre cele zece subramuri ale industriei alimentare, în raport cu anul de referință 1996 (tabelul 1.5).

Tabelul 1.5

**Dinamica prețurilor reale relative ale producției industriei alimentare
în România, 1993-1999 (1996=1)**

COD	Producția industriei alimentare	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
151	Carne și produse din carne	0,911	1,039	1,035	1,000	1,017	1,019	0,717
152	Prel. pește și prod. din pește	1,436	1,169	1,024	1,000	1,001	0,917	0,798
153	Prel. fructe și legume	0,774	0,891	1,157	1,000	0,784	0,880	0,732
154	Prod. uleiuri și grăsimi veg. și anim.	1,000	1,147	1,016	1,000	0,851	0,862	0,691
155	Fabricarea produselor lactate	0,920	1,085	0,904	1,000	1,044	1,053	0,878
156	Produse de morărit și panif.	0,964	0,928	1,016	1,000	1,065	0,718	0,670
157	Produse pentru hrana animalelor	1,027	0,885	0,867	1,000	0,856	0,664	0,618
158	Alte produse alimentare (incl. zahăr)	1,297	1,206	1,074	1,000	1,006	0,821	0,706
159	Fabricarea băuturilor	0,655	0,764	0,859	1,000	0,808	0,807	0,822
160	Industria tutunului	0,562	0,671	0,706	1,000	1,295	1,215	1,519

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor INS, 2000.

Că și prețurile reale sectoriale au contribuit la deteriorarea stării de rentabilitate din industria alimentară rezultă din faptul că, în perioada 1997-99, din cei 30 de indici de prețuri reale relative, doar 10 sunt supraunitari, adică mai mari decât în 1996 (în acest sens detașându-se industria tutunului care, în ultimii trei ani a "lucrat" cu prețuri reale stimulatoare, dar al căror efect a fost anulat de productivitatea scăzută).

1.3. Concluzii și deschideri

1. Analiza mutațiilor structurale intervenite în sectorul agroalimentar românesc, din perspectiva unui panel de criterii, are drept suport informațional conturile naționale (în versiunea desfășurată pe 105 ramuri) și statisticile Centrului Român de Comerț.

2. Din tabloul pe ansamblul economiei naționale s-a "decupat" sectorul agroalimentar (ca sumă a celor două agregate: ASPEFV (6 subramuri) și PABT (10 subramuri), în care sunt cuantificate *resursele* (formate, în esență, din producția distribuită și din importuri, la care se adaugă impozitele și taxele din care se deduc subvențiile pe produs) și *utilizările* (drept consumuri intermediare, consum final, formarea brută de capital și exporturile).

3. Matricele fluxurilor economice intermediare, din cadrul economiei agroalimentare, pentru cei zece ani ai perioadei 1989-98, permit, între altele, să se cuantifice cu exactitate două procese simultane, apărute și dezvoltate pe parcursul celor nouă ani de tranziție.

4. Prezența unui proces de dezintegrare agroalimentară în economia României s-a exprimat sintetic prin analiza intensității fluxurilor economice dintre agregatul general "agricultură" (ASPEFV) și agregatul "industrie alimentară" (PABT), atât din perspectiva livrărilor (destinațiilor) intermediare, cât și a achizițiilor (proveniențelor) intermediare.

5. Interpretarea cuantificărilor efectuate s-a făcut prin compararea nivelurilor

intensității consumurilor intermediare aferente celor 16 subramuri cu cele aferente diferitelor agregate (adică, un fel de comparație “spațială”, în diferiți ani).

6. În industria alimentară, în anul 1989, în numai puțin decât 7 subramuri se depășea media (0.762), pentru ca peste zece ani, numărul subramurilor să ajungă la 5, tendința spre o anumită stabilizare relativă fiind confirmată și prin diminuarea coeficientului de variație (de la 16.46% la 14.42%).

7. Altă modalitate de evaluare a cuantificărilor de performanțe vizează comparațiile de nivel și tendințele eficienței nete a consumurilor intermediare din cele 16 subramuri ale sectorului agroalimentar și aplicarea simetrică a aceluiași demers analitic “spațial” și “temporal”.

8. Având ca suport informațional nivelurile celor doi indicatori comensuranți de performanțe economice sectoriale, calculate pentru fiecare din cele 16 subramuri, în cei zece ani ai perioadei investigate, s-a elaborat o metodă relativ accesibilă de ierarhizare a ramurilor pe baza a două criterii.

9. Sistemul statistic al Camerei de Comerț și Industrie recurge, spre deosebire de sistemul informațional statistic al Conturilor Naționale, la unele delimitări suplimentare în cadrul sferei de cuprindere a sectorului agroalimentar, prin autonomizarea unor activități din agregatul “agricultură”.

10. Cu datele disponibile pentru anii 1998-1999, referitoare la nivelurile absolute ale celor 4 indicatori direcți, s-au determinat trei indicatori derivați, ca “medie pe firmă” (prin divizarea cifrei de afaceri (CA), a profitului brut (PB) și a investițiilor străine (IS) la numărul de firme (NF) din cele 19 subramuri ale sectorului agroalimentar.

11. Cu nivelurile medii determinate pentru cei trei indicatori derivați (deveniți, practic, criterii de ierarhizare a ramurilor după performanțe microeconomice) pot fi realizate ierarhizări succesive de ramuri, după fiecare dintre cele trei criterii (la care se poate adăuga și criteriul codului CAEN).

12. Indicatorii utilizați în sistemul statistic al Camerelor de Comerț și Industrie prezintă valențe expresive suplimentare față de cei din Conturile Naționale. Ne referim la posibilitatea determinării unei expresii a rentabilității, ca raport între profitul brut (PB) mediu pe firmă și costurile totale de producție (CP).

13. În esență, rezultă că, în anul 1999, rata medie agregată a rentabilității pe ansamblul industriei alimentare a fost de numai 3.48% (nivelurile ramurilor oscilând între 0.15% în industria tutunului și 7.34% în industria altor produse alimentare), comparativ cu 5.07% în anul 1998 (cu plaja de oscilație între 1.39% în industria tutunului și 8.98% în industria băuturilor).

14. Că și prețurile reale sectoriale au contribuit la deteriorarea stării de rentabilitate din industria alimentară rezultă din faptul că, în perioada 1997-99, din cei 30 de indici de prețuri relative reale, doar 10 sunt supraunitari, adică mai mari decât în 1996 (în acest sens detașându-se industria tutunului care, în ultimii trei ani a “lucrat” cu prețuri reale stimulatoare dar, al căror efect a fost anulat de productivitatea specifică scăzută).

Anexa 1.1

Tabelul 'Resurse-Utilizări' aferent sectorului agroalimentar din România, 1992

Cod ram.	Producție distribuită	Import	I. C.M.	Marje comerciale	Taxe vamale	Subvenții pe prod.	Total res.	Consum intermediar							
								Total	1	2	3	4	5	6	ASPEFV
1	1219343	105744	1324	55227	3097		1384734	791594	111299	174437	62	308	0	132	286238
2	884574	1783		10326	83		896765	374273	0	75452	226	57	0	11	75746
3	126677		281				126958	96212	74145	20926	999	142	0	0	96212
4	28232	1982		46	29		30289	11468	0	0	0	6214	3582	0	9795
5	19167	8545		164	297	-5384	22789	20425	20	0	0	114	386	0	520
6	14604			2392	1		16997	9205	0	0	0	0	0	84	84
ASPEFV	2292597	118054	1605	68154	3506	-5384	2478532	1303177	185464	270815	1287	6836	3968	226	468596
18	414646	26538	9707	37383	1424	-78619	411078	81441	0	0	0	0	0	128	128
19	19832	1219	729	933	69		22782	13923	0	0	0	153	0	0	153
20	107829	23248	2561	12592	1746		147976	34743	0	0	0	0	0	541	541
21	63208	25723	4129	7854	3517	-4875	99556	42516	0	0	0	0	0	95	95
22	121821	12065	2519	11069	428	-17775	130127	30001	0	0	0	0	0	44	44
23	19306	4018	533	7385	287		31529	20608	0	1083	0	0	3	24	1109
24	152088	2779			192	-5485	149575	151672	0	150675	0	0	0	0	150675
25	273798	75946	17850	25231	5328	-67238	330914	87426	0	0	260	113	0	171	544
26	314732	24405	97342	54664	3841		494984	201210	0	0	0	0	0	8	8
27	39039	17525	24857	8898	1232		91550	28887	0	0	0	0	0	0	0
PABT	1526299	213465	160227	166008	18064	-173992	1910071	692427	0	151757	260	266	3	1010	153297
TRAM	15300527	2182467	484814	0	86860	-457699	17596969	9385334	444417	603127	60949	10416	9448	14106	1142463
VAB								5915193	774911	281413	63571	17816	9719	498	1147928
PFE								15300527	1219328	884540	124520	28232	19167	14604	2290391

Sursa: Date extrase din Conturile Naționale, 1992, INS.

(Continuare Anexa 1.1)

Consum intermediar											Consum final				Formare brută de capital fix	Export	Var. de stoc
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	PABT	al gospo- dărilor	al APU	al APRI	total			
4591	137	75490	41719	0	10871	97836	95021	139314	5957	470935	288381			288381	24121	10233	270405
242419	0	15	0	52075	0	0	570	0	0	295079	491651			491651	28317	28020	-25496
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30746		30746			0
1619	0	0	0	0	0	0	0	26	0	1645	0			0	265	1563	16993
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3277			3277		423	-1336
0	8161	0	0	0	0	0	0	0	0	8161	6608			6608			1183
248628	8298	75505	41719	52075	10871	97836	95591	139340	5957	775820	789918	30746	0	820664	52703	40239	261750
23990	3	324	300	34	11	1568	60	0	0	26289	278547			278547		33883	17207
28	1964	0	0	0	0	0	0	0	0	1992	6032			6032		1699	1128
298	193	2379	0	0	0	0	2704	4637	0	10212	82918			82918		5695	24621
255	867	98	2668	178	0	8609	6916	8	0	19600	28285			28285		2258	26498
0	0	6	0	19724	0	0	1855	0	0	21584	84837			84837		1450	13839
55	13	10	0	0	683	0	14784	81	0	15627	8684			8684		63	2174
0	0	0	0	0	0	997	0	0	0	997	0			0			-2097
2268	218	1551	157	1816	119	0	34802	6509	0	47440	217995			217995		1669	23824
0	0	0	0	0	0	0	3524	52104	18	55646	270684			270684		5237	17852
0	0	0	0	0	0	0	0	0	10508	10508	37281			37281		1585	23797
26896	3258	4369	3125	21752	812	11174	64645	63339	10526	209895	1015262	0	0	1015262	0	53539	148843
317194	14293	86004	48427	90117	13093	121530	196039	221128	18478	1126303	3750825	861116	30543	4642484	1156840	1675593	736718
97452	5539	21825	14781	31704	6213	30558	77759	93604	20561	399996							
414646	19832	107829	63208	121821	19306	152088	273798	314732	39039	1526299							

Sursa: Date extrase din Conturile Naționale, 1992, INS.

Anexa 1.2

Matricea fluxurilor economice intermediare în cadrul economiei agroalimentare, 1992 (mil. lei, p. '92)

	1	2	3	4	5	6	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	ASPEFV	PABT	PAA	RRAM	TRAM
1	111299	174437	62	308	0	132	4591	137	75490	41719	0	10871	97836	95021	139314	5957	286238	470935	757174	34420	791594
2	0	75452	226	57	0	11	242419	0	15	0	52075	0	0	570	0	0	75746	295079	370825	3448	374273
3	74145	20926	999	142	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	96212	0	96212	0	96212
4	0	0	0	6214	3582	0	1619	0	0	0	0	0	0	0	26	0	9795	1645	11440	28	11468
5	20	0	0	114	386	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	520	0	520	19905	20425
6	0	0	0	0	0	84	0	8161	0	0	0	0	0	0	0	0	84	8161	8244	961	9205
18	0	0	0	0	0	128	23990	3	324	300	34	11	1568	80	0	0	128	26289	26418	55023	81441
19	0	0	0	153	0	0	28	1964	0	0	0	0	0	0	0	0	153	1992	2146	11777	13923
20	0	0	0	0	0	541	298	193	2379	0	0	0	0	2704	4637	0	541	10212	10752	23991	34743
21	0	0	0	0	0	95	255	867	98	2668	178	0	8609	6916	8	0	95	19600	19694	22822	42516
22	0	0	0	0	0	44	0	0	6	0	19724	0	0	1855	0	0	44	21584	21628	8373	30001
23	0	1083	0	0	3	24	55	13	10	0	0	683	0	14784	81	0	1109	15627	16736	3872	20608
24	0	150675	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	997	0	0	0	150675	997	151672	0	151672
25	0	0	260	113	0	171	2268	218	1551	157	1816	119	0	34802	6509	0	544	47440	47983	39443	87426
26	0	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	3524	52104	18	8	55646	55654	145556	201210
27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10508	0	10508	10508	18379	28887
ASPEFV	185464	270815	1287	6836	3968	226	248628	8298	75505	41719	52075	10871	97836	95591	139340	5957	468596	775820	1244416	58761	1303177
PABT	0	151757	260	266	3	1010	26896	3258	4369	3125	21752	812	11174	64645	63339	10526	153297	209895	363191	329235	692427
PAA	185464	422572	1547	7102	3971	1237	275524	11556	79874	44844	73827	11683	109010	160235	202679	16483	621892	985715	1607607	387997	1995604
RRAM	258953	180555	59402	3314	5477	12869	41670	2738	6130	3583	16290	1410	12520	35804	18449	1995	520571	140588	661159	6728571	7389730
TRAM	444417	603127	60949	10416	9448	14106	317194	14293	86004	48427	90117	13093	121530	196039	221128	18478	1142463	1126303	2268766	7116568	9385334
VAB	774911	281413	63571	17816	9719	498	97452	5539	21825	14781	31704	6213	30558	77759	93604	20561	1147928	399996	1547924	4367269	5915193
PFE	1219328	884540	124520	28232	19167	14604	414646	19832	107829	63208	121821	19306	152088	273798	314732	39039	2290391	1526299	3816690	11483837	15300527
CI/PF	0,364	0,682	0,489	0,369	0,493	0,966	0,765	0,721	0,798	0,766	0,740	0,678	0,799	0,716	0,703	0,473	0,499	0,738	0,594	0,620	0,613
VAB/CI	1,744	0,467	1,043	1,710	1,029	0,035	0,307	0,388	0,254	0,305	0,352	0,475	0,251	0,397	0,423	1,113	1,005	0,355	0,682	0,614	0,630

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din conturile naționale, 1992.

Anexa 1.3

Ierarhizarea ramurilor sectorului agroalimentar după codul CAEN, 1998
(mild. lei '98)

Cod. ram.	Cifra de afaceri	Profit brut	Investiții străine	NF	
151	4,5963	0,2165	0,013	1282	Prod., prel. și conserv. cărnii
152	0,4958	0,0265	0,0011	129	Prel. și conserv. peștelui și prod. din pește
153	4,3429	0,2475	0,0607	116	Prel. și conserv. fruct. și legumelor
154	7,3399	0,3282	0,0121	430	Prod. uleiuri și gras. veg. și anim.
155	3,0959	0,1636	0,0192	740	Fabric. prod. lactate
156	1,7216	0,1291	0,0066	3364	Fabric. prod. de morărit, amidon și prod. din amidon
157	1,516	0,0771	0,0072	635	Fabric. prod. pt. hrana anim.
158	2,4088	0,1873	0,0481	2829	Fabric. altor produse alim. (incl. zahăr)
159	10,397	0,857	0,192	885	Fabric. băuturi
160	14,5252	0,1998	0,4804	126	Industria tutunului
11	0,5856	0,0284	0,0032	3991	Cult. veg.
12	3,7595	0,1797	0,0086	611	Creșt. anim.
13	1,1719	0,0507	0,0059	605	Activ. mixte
14	0,6357	0,0383	0,0042	1834	Serv. aux. (fără sanit.-veter.)
21	1,3065	0,097	0,0018	52	Silvic.
22	1,0894	0,0984	0,0018	445	Expl. forest. și stuf
23	0,606	0,1361	0	3	Ec. vânat.
24	0,4926	0,0489	0,0021	125	Serv. aux. silvic. și expl. forest.
50	0,5391	0,0239	0,00001	110	Pesc. și piscic.
M	5,0439	0,2433	0,0840	1054	
SD	4,4649	0,2318	0,1505	1146	
VC%	88,5	95,3	179,1	108,8	
M	1,1318	0,0779	0,0031	864	
SD	1,0320	0,0537	0,0028	1301	
VC%	91,2	68,9	91,4	150,6	
M	3,1908	0,1649	0,0457	964	
SD	3,8038	0,1880	0,1142	1191	
VC%	119,2	114,0	250,1	123,6	

Anexa 1.4

**Ierarhizarea ramurilor sectorului agroalimentar după codul CAEN, 1999
(mild. lei pr. '98)**

Cod. ram.	Cifra de afaceri	Profit brut	Investiții străine	NF	
151	6,0511	0,2505	0,0177	1230	Prod., prel. și conserv. cărnii
152	3,2139	0,0891	0,0005	128	Prel. și conserv. peștelui și prod. din pește
153	5,5852	0,285	0,0658	121	Prel. și conserv. fruct. și legumelor
154	11,8313	0,5543	0,0196	412	Prod. uleiuri și gras. veg. și anim.
155	4,994	0,1755	0,1073	680	Fabric. prod. lactate
156	2,0944	0,1002	0,0045	3557	Fabric. prod. de morărit, amidon și prod. din amidon
157	3,9656	0,1577	0,0133	374	Fabric. prod. pt. hrana anim.
158	3,6686	0,2508	0,057	2935	Fabric. altor produse alim. (incl. zahăr)
159	16,723	1,0384	0,2151	929	Fabric. băuturi
160	29,4669	0,0452	0,6369	62	Industria tutunului
11	0,9136	0,0552	0,0015	4122	Cult. veg.
12	3,6909	0,1066	0,0072	702	Creșt. anim.
13	1,6481	0,0866	0,0055	628	Activ. mixte
14	0,8744	0,0423	0,0086	2111	Serv. aux. (fără sanit.-veter.)
21	2,3672	0,232	0,0019	50	Silvic.
22	1,9367	0,2139	0,0016	541	Expl. forest. și stuf
23	0,4885	0,0064	0,001	7	Ec. vânat.
24	0,7735	0,0895	0,0014	183	Serv. aux. silvic. și expl. forest.
50	0,5221	0,027	0,00001	171	Pesc. și piscic.
M	8,7594	0,2947	0,1138	1043	
SD	8,5461	0,2981	0,1951	1228	
VC%	97,6	101,2	171,5	117,8	
M	1,4683	0,0955	0,0032	946	
SD	1,0606	0,0790	0,0031	1353	
VC%	72,2	82,8	96,5	143,0	
M	5,3057	0,2003	0,0614	997	
SD	7,1419	0,2401	0,1492	1253	
VC%	134,6	119,9	243,0	125,7	

Anexa 1.5

**Algoritmul determinării rentabilității agregate în industria alimentară,
1998-1999**

$\text{sort}(CA98) = \begin{bmatrix} 0.4958 \\ 1.516 \\ 1.7216 \\ 2.4088 \\ 3.0959 \\ 4.3429 \\ 4.5963 \\ 7.3399 \\ 10.397 \\ 14.5252 \end{bmatrix}$	$PB1 := \begin{bmatrix} 0.0265 \\ 0.0771 \\ 0.1291 \\ 0.1873 \\ 0.1636 \\ 0.2475 \\ 0.2165 \\ 0.3282 \\ 0.857 \\ 0.1998 \end{bmatrix}$	$IS1 := \begin{bmatrix} 0.0011 \\ 0.0272 \\ 0.0066 \\ 0.0481 \\ 0.0192 \\ 0.0607 \\ 0.013 \\ 0.0121 \\ 0.192 \\ 0.4804 \end{bmatrix}$	$CP1 := \begin{bmatrix} (CA1)_i - PB1_i \\ (PB1_i) \\ (CP1_i) \end{bmatrix}$	$Rb1 := \begin{bmatrix} 5.65 \\ 5.36 \\ 8.11 \\ 8.43 \\ 5.58 \\ 6.04 \\ 4.94 \\ 4.68 \\ 8.98 \\ 1.39 \end{bmatrix}$
$\begin{matrix} 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \end{matrix}$	$\begin{matrix} 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \end{matrix}$	$\begin{matrix} 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \end{matrix}$	$\begin{matrix} 156 \\ 158 \\ 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \text{ M} \\ 160 \text{ m} \end{matrix}$	
$\text{mean}(CA1) = 5.0439$	$\text{mean}(PB1) = 0.2433$	$\text{mean}(IS1) = 0.086$		
$\text{stdev}(CA1) = 4.2358$	$\text{stdev}(PB1) = 0.2199$	$\text{stdev}(IS1) = 0.1418$		
$cv(CA1) := \frac{\text{stdev}(CA1)}{\text{mean}(CA1)} \cdot 100$	$cv(PB1) := \frac{\text{stdev}(PB1)}{\text{mean}(PB1)} \cdot 100$	$cv(IS1) := \frac{\text{stdev}(IS1)}{\text{mean}(IS1)} \cdot 100$		
$cv(CA1) = 84$	$cv(PB1) = 90.4$	$cv(IS1) = 164.8$		
$\sum_i CA1_i = 50.4394$	$\sum_i PB1_i = 2.4326$	$\sum_i IS1_i = 0.8604$	$CP1 := \left[\sum_i CA1_i - \sum_i PB1_i \right]$	$CP1 = 48.0068$
$Rb1m := \left[\frac{\sum_i PB1_i}{CP1} \right] \cdot 100$	$Rb1m = 5.07$			

$\text{sort}(CA99) = \begin{bmatrix} 2.0944 \\ 3.2139 \\ 3.6686 \\ 3.9656 \\ 4.994 \\ 5.5852 \\ 6.0511 \\ 11.8313 \\ 16.723 \\ 29.4669 \end{bmatrix}$	$PB2 := \begin{bmatrix} 0.1002 \\ 0.0891 \\ 0.2508 \\ 0.1577 \\ 0.1755 \\ 0.285 \\ 0.2505 \\ 0.5543 \\ 1.0384 \\ 0.0452 \end{bmatrix}$	$IS2 := \begin{bmatrix} 0.0045 \\ 0.0005 \\ 0.057 \\ 0.0133 \\ 0.1073 \\ 0.0658 \\ 0.0177 \\ 0.0196 \\ 0.2151 \\ 0.6369 \end{bmatrix}$	$CP2 := \begin{bmatrix} (CA2)_i - PB2_i \\ (PB2_i) \\ (CP2_i) \end{bmatrix}$	$Rb2 := \begin{bmatrix} 5.02 \\ 2.85 \\ 7.34 \\ 4.14 \\ 3.64 \\ 5.38 \\ 4.32 \\ 4.92 \\ 6.62 \\ 0.15 \end{bmatrix}$
$\begin{matrix} 157 \\ 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \end{matrix}$	$\begin{matrix} 157 \\ 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \end{matrix}$	$\begin{matrix} 157 \\ 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \end{matrix}$	$\begin{matrix} 156 \\ 152 \\ 158 \text{ M} \\ 157 \\ 155 \\ 153 \\ 151 \\ 154 \\ 159 \\ 160 \text{ m} \end{matrix}$	
$\text{mean}(CA2) = 8.7594$	$\text{mean}(PB2) = 0.2947$	$\text{mean}(IS2) = 0.1138$		
$\text{stdev}(CA2) = 8.1075$	$\text{stdev}(PB2) = 0.2828$	$\text{stdev}(IS2) = 0.1851$		
$cv(CA2) := \frac{\text{stdev}(CA2)}{\text{mean}(CA2)} \cdot 100$	$cv(PB2) := \frac{\text{stdev}(PB2)}{\text{mean}(PB2)} \cdot 100$	$cv(IS2) := \frac{\text{stdev}(IS2)}{\text{mean}(IS2)} \cdot 100$		
$cv(CA2) = 92.6$	$cv(PB2) = 96$	$cv(IS2) = 162.7$		
$\sum_i CA2_i = 87.594$	$\sum_i PB2_i = 2.9467$	$\sum_i IS2_i = 1.1377$	$CP2 := \left[\sum_i CA2_i - \sum_i PB2_i \right]$	$CP2 = 84.6473$
$Rb2m := \left[\frac{\sum_i PB2_i}{CP2} \right] \cdot 100$	$Rb2m = 3.48$			

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor INS.

Bibliografie

- Artis, M.; Surinach, J.; Pons, J., *El sistema agroalimentario catalan en la tabla Input-Output de 1987*, în "Investigation Agraria-Economia" (IAE), INITAA, vol. 9, nr. 1, 1994
- Ayazi, A.R., *Rapports entre l'agriculture et les autres secteurs*, în 'Etudes sur l'economie et les statistiques agricoles' (EESA), FAO, Rome, 1978
- Devadoss, S.; Meyers, W.H.; Starleaf, D.R., *Macrolinkages between the Farm and Nonfarm Sectors and the Impact of Monetary Policy Decisions*, în 'CARD – Monograph 87-M1', Iowa St. Univ., Ames, 1988
- Dumitru, D.; Ionescu, L.; Popescu, M.; Toderoiu, F., *Agricultura României - tendințe pe termen mediu și lung*, Ed. Expert, București, 1997
- Enciso, J.P.; Sabate, P., *Una vision del complejo de producccion agroalimentario espanol en la decada de los ochenta*, în "Investigation Agraria-Economia" (IAE), INITAA, vol. 10, nr. 3, Madrid, 1995
- Hartmann, M., *Überlegungen zur Wettbewerbsfähigkeit des deutschen Ernährungsgewerbes*, în "Agrarwirtschaft" (AW), Jg. 42, Heft 6, 1993
- Hartmann, M.; Eiteljoerge, U., *Central and Eastern European Food Chains Competitiveness*, în 'The European Agro-food System and the Challenge of Global Competition', ISMEA, Rome, 1999
- Heidhues, F.; Schrieder, G., *Transformation und laendliches Finanzwesen*, în 'Agrarwirtschaft', vol. 47, 1998
- Malassis, L.; Ghersi, G., *Inititation a l'economie agroalimentaire*, Ed. Hatier, Aupelf, Paris, 1992
- Pederson, G.D.; Brooks, K.M.; Lekhtman, O.P., *Russian Farm Enterprise Performance and Restructuring: A Debt Problem or a Profitability Problem?*, WP 98-5, CIFAP, Univ. of Minnesota, 1998
- Petrack, M., *Demand or Supply Constraints? Financial intermediation in The private farm sector of Moldova*, QJIA, vol. 38, June, Roma, 1999
- Petrack, M.; Ditzges, M., *Risk in Agriculture as Impediment to Rural Lending –The Case of North–Western Kazakhstan*, Discussion Paper, No. 24, IAMO-Halle, Germany, 2000
- Rudolph, D.; Toderoiu, F., *The Romanian Agri-Food Sector in Transition*, Working Paper, Second Draft, IAMO-Halle/Saale, Germany, 1997
- Schmitt, G., *Unvollkommene Arbeitsmärkte, Produktivität und Effizienz Des Faktoreinsatzes in der Landwirtschaft*, în 'Agrarwirtschaft', Jg. 46, H. 10, 1997

Toderoiu, F., *Productivity gaps - generators of economic and social disparities in agriculture*, în 'Romanian Economic Review', Tome 41, No. 2, Ed. Academiei Române, 1996

Toderoiu, F., *Inputurile în agricultură - structura și eficiența alocativă*, Referat prezentat la Conferința internațională 'Agricultural Inputs - Trade and Technology', 11-13.09, București, 1997a

Toderoiu, F., *Competitivitatea internă și externă a economiei agroalimentare - măsurare și tendințe*, în 'Revista Română de Statistică' (RRS), nr. 11-12, CNS, 1997b

Toderoiu, F. (coord.); Alexandri, C.; Ștefănescu, C.; Costea, M.; Giurcă, D.; Grodea, M.; Burghilea, G., *Cererea agregată agroalimentară în România - măsurare și evaluări prospective* (contract GAR 58/99), în 'Oeconomica', nr. 1, IRLI, 2000

***, *Conturile Naționale 1989-97*, CNS, BNR, 1991-2000, 2000

***, *Anuarul statistic al României (AS-RO)*, 1989-1998, CNS, 2000

2. CONCENTRAREA PRODUCȚIEI AGRICOLE - TENDINȚE CONVERGENTE ȘI DIVERGENTE CU UE

Prof. dr. Marin POPESCU,
cercetător principal I,
Institutul de Economie Agrară

Introducere

Creșterea gradului de concentrare a producției agricole în România reprezintă o condiție esențială pentru progresul agriculturii noastre și apropierea nivelului ei de dezvoltare de cel existent în țările Uniunii Europene. Și aceasta deoarece concentrarea:

- conduce la producție de scară cu efecte benefice asupra randamentelor și costurilor;
- favorizează folosirea mijloacelor tehnice de mare capacitate și performanță și aplicarea tehnologiilor moderne;
- permite profilarea și specializarea precum și integrarea cu ramurile din amonte și aval;
- face posibilă rotația culturilor în cadrul unor asolamente raționale;
- stă la baza creșterii puterii economice a exploatațiilor și a capacității lor competiționale;
- contribuie la conversia gospodăriilor țărănești în exploatații comerciale, care produc pentru piață.

Scopul urmărit în acest capitol îl constituie relevarea tendințelor care se manifestă în concentrarea producției agricole în țările UE și eficiența pe care o generează, experiența acumulată în acest domeniu și posibilitatea utilizării ei în agricultura noastră.

Va fi avută în vedere concentrarea producției atât sub aspectul creșterii dimensiunii exploatațiilor, cât și sub cel al sporirii mărimii economice al acestora. După opinia noastră prin concentrarea producției, agricultura participă la îndeplinirea criteriului economic al aderării la Uniunea Europeană.

În esență este vorba de crearea unei economii de piață viabile care să aibă capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței în interiorul Uniunii Europene. Acest criteriu vizează atât economia națională, cât și părțile

sale componente, între care agricultura ocupă un loc deosebit de important prin complexitatea și sensibilitatea problemelor pe care le ridică.

O serie de schimbări converg în direcția menționată. Ele se referă, în principal, la trecerea de la proprietatea cooperatist-colectivistă și de stat, dominantă în perioada economiei de comandă, la proprietatea privată ca rezultat al decolectivizării și dezestatizării și, evident, la predominanța exploatațiilor private. Sectorul privat din agricultură deține aproape 80% din suprafața agricolă și peste 86% din terenul arabil, iar din producția agricolă aproximativ 95%. Au avut loc schimbări în direcția liberalizării pieței factorilor de producție, inclusiv a pământului, precum și a piețelor produselor agricole și serviciilor. A sporit rolul mecanismelor pieței libere în reglarea proceselor care se desfășoară în agricultură și în raporturile agriculturii cu activitățile din amonte și aval, precum și cu bugetul statului. Toate acestea contribuie la crearea condițiilor pentru dezvoltarea unei agriculturi compatibile cu cerințele unei economii concurențiale.

Important este că în perioada de preaderare, aceste transformări să se reflecte în reducerea decalajelor existente între agricultura României și agricultura din UE, în realizarea unor performanțe cât mai apropiate de cele din UE.

2.1. Concentrarea producției agricole prin creșterea dimensiunii exploatațiilor

2.1.1. Evoluția numărului de exploatații și a suprafeței medii în UE și în România

Concentrarea producției agricole se manifestă în primul rând prin reducerea numărului de exploatații agricole și creșterea suprafeței medii a acestora. Acest proces se observă în majoritatea țărilor Uniunii Europene. Astfel, în perioada 1980-1997, exceptând Grecia, Italia și Portugalia, în toate celelalte țări s-a redus numărul de exploatații agricole și a crescut suprafața medie. Ritmul de creștere diferă de la o țară la alta ca și suprafața medie. Creșteri mai mari ale suprafeței medii au realizat Germania, Danemarca și Franța. Cea mai mică suprafață medie a fost în Grecia urmată de Italia și Portugalia, iar cea mai mare în Regatul Unit după care urmează Franța și Danemarca (tabelul 2.1).

Tabelul 2.1

Numărul de exploatații și suprafața medie în țările Uniunii Europene

Țările UE	Număr de exploatații - mii				Suprafața medie - ha ^{*)}			
	1980	1987	1993	1997	1980	1987	1993	1997
Belgia	91,2	78,8	76,3	67,2	15,4	17,3	17,6	20,6
Danemarca	116,3	86,0	73,8	63,2	26,5	32,5	37,1	42,6
Germania ^{**)*)}	797,4	670,7	606,1	534,4	15,3	17,6	28,1	32,1
Grecia	751,8	703,5	819,2	821,4	4,6	5,3	4,3	4,3
Spania	1524,0 ^{***)}	1539,9	1383,9	1208,3	15,3 ^{***)}	16,0	17,9	21,2
Franța	1135,0	911,8	801,3	679,8	25,4	30,7	35,1	41,3

Țările UE	Număr de exploatații - mii				Suprafața medie - ha ^{*)}			
	1980	1987	1993	1997	1980	1987	1993	1997
Irlanda	223,3	216,9	159,4	147,8	22,6	22,7	26,8	29,4
Italia	1926,3	1974,0	2488,4	2315,2	8,0	7,7	5,9	6,4
Luxemburg	4,7	3,8	3,4	3,0	27,6	32,2	37,4	42,5
Olanda	129,0	117,3	119,7	119,7	15,6	17,2	16,8	18,6
Austria	...	...	...	210,1	...	...	...	16,3
Portugalia	349,5	384,0	489,0	416,7	8,9	8,3	8,1	9,2
Finlanda	...	...	...	91,4	...	...	...	23,7
Suedia	...	...	...	89,6	...	...	...	34,7
Regatul Unit	249,2	242,9	243,5	233,2	68,7	68,9	67,3	69,3
UE (15)	...	6929,0	7264,0	6989,14	...	16,5	16,4	18,4

*) Suprafața agricolă utilizată.

**) Germania de Vest.

***) 1983.

Sursa: The Agricultural Situation in the European Union, 1996 Report Brussels. Luxembourg, 1997, p.146-151; Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanin, Latvian and Ungarian Agriculture in comparison with EU countries, Prague 2000.

Analiza structurii exploatațiilor conduce la o serie de concluzii referitoare la clasa de mărime dominantă ca număr și suprafață.

- Ca număr, în majoritatea țărilor (Austria, Belgia, Germania, Grecia, Spania, Italia, Olanda, Portugalia) și pe total UE, dominante sunt exploatațiile care dețin 1-5 ha. Numai în Danemarca, Irlanda, Suedia și Finlanda dominante sunt exploatațiile care dețin 20-50 ha și în Franța, Luxemburg și Regatul Unit - cele care au 50 ha și peste.
- Ca pondere în suprafața agricolă utilizată, numai în Grecia dominante sunt exploatațiile cu 1-5 ha; în Austria, Belgia, Irlanda, Olanda și Finlanda, domină exploatațiile care au 20-50 ha; iar în Danemarca, Germania, Spania, Franța, Italia, Luxemburg, Portugalia, Suedia, Regatul Unit și pe total UE - cele cu 50 ha și mai mari.
- Deși au o pondere relativ mică în totalul exploatațiilor, unitățile cu 50 ha și mai mult utilizează peste 50% din suprafața agricolă în majoritatea țărilor membre. În UE (15) aceste exploatații reprezintă 8,6% din numărul total dar utilizează 61,4% din suprafața agricolă. Ponderea cea mai mare în suprafața agricolă utilizată o dețin exploatațiile din Regatul Unit (83,8%) urmat de Luxemburg (78,3%), Franța (74,4%), Spania (67,7%), Danemarca (66,0%) și Germania (64,0%).
- Exploatațiile din clasele superioare de mărime sunt cele care au rolul hotărâtor în producția marfă agricolă, în aprovizionarea industriilor de procesare și a populației cu produse agricole. În același timp, exploatațiile din clasele inferioare de mărime, prin numărul lor mare și răspândirea spațială contribuie la aprovizionarea piețelor locale și, ceea ce este foarte important, la valorificarea resurselor existente pe întreg teritoriul țării și la păstrarea mediului (tabelul 2.2).

Tabelul 2.2

Structura exploatațiilor agricole în țările Uniunii Europene - 1997

	Clasa de mărime (ha)	Număr de exploatații (mii)	% din total exploatații	% din suprafața agricolă utilizată
Uniunea Europeană (15)	0-5	3866,9	55,3	5,4
	5-10	929,2	13,3	5,1
	10-20	757,7	10,8	8,3
	20-50	802,0	11,5	19,8
	≥50	598,5	8,6	61,4
	Total	6989,1	100,0	100,0
Belgia	0-5	20,2	30,1	3,0
	5-10	9,5	14,2	4,9
	10-20	11,5	17,1	12,1
	20-50	17,8	26,5	41,8
	≥50	6,7	10,0	38,8
	Total	67,2	100,0	100,0
Danemarca	0-5	2,0	3,1	0,2
	5-10	10,3	16,3	2,8
	10-20	13,5	21,3	7,9
	20-50	19,5	31,0	23,8
	≥50	17,6	27,8	66,0
	Total	63,2	100,0	100,0
Germania	0-5	165,9	31,0	2,2
	5-10	77,9	14,6	3,3
	10-20	90,4	16,9	7,7
	20-50	122,4	22,9	22,9
	≥50	75,6	14,2	64,0
	Total	594,4	100,0	100,0
Grecia	0-5	622,8	75,3	31,7
	5-10	116,1	14,1	22,7
	10-20	59,8	6,6	20,9
	20-50	21,6	2,6	17,7
	≥50	3,2	0,4	7,0
	Total	821,4	100,0	100,0
Spania	0-5	636,4	52,7	5,1
	5-10	137,8	16,4	5,3
	10-20	149,3	12,4	8,0
	20-50	115,3	9,5	13,9
	≥50	98,8	8,2	67,7
	Total	1208,3	100,0	100,0
Franța	0-5	178,0	26,2	1,3
	5-10	61,8	9,1	1,6
	10-20	75,0	11,0	3,8
	20-50	158,9	23,4	18,9
	≥50	201,7	29,7	74,4
	Total	679,8	100,0	100,0
Irlanda	0-5	10,8	7,3	0,8
	5-10	18,4	12,4	3,2
	10-20	40,1	27,1	13,6
	20-50	57,4	38,8	41,6
	≥50	20,8	14,1	2,3
	Total	147,8	100,0	100,0
Italia	0-5	1750,7	75,6	19,0
	5-10	273,2	11,8	12,8

	Clasa de mărime (ha)	Număr de exploatații (mii)	% din total exploatații	% din suprafața agricolă utilizată
	10-20	151,0	6,5	14,0
	20-50	96,0	4,1	19,6
	≥50	41,5	1,8	34,7
	Total	2315,2	100,0	100,0
Luxemburg	0-5	0,7	23,8	1,1
	5-10	0,3	8,7	1,5
	10-20	0,2	7,7	2,7
	20-50	0,6	19,5	16,4
	≥50	1,2	39,6	78,3
	Total	3,0	100,0	100,0
Olanda	0-5	32,8	30,4	3,6
	5-10	17,3	16,0	6,1
	10-20	19,3	17,9	13,9
	20-50	29,2	27,0	45,7
	≥50	7,7	7,1	30,7
	Total	107,9	100,0	100,0
Austria	0-5	79,1	37,2	5,6
	5-10	39,4	18,7	8,4
	10-20	46,8	22,3	19,8
	20-50	35,8	17,0	31,1
	≥50	8,5	4,1	35,1
	Total	210,1	100,0	100,0
Portugalia	0-5	316,1	75,9	14,3
	5-10	48,7	11,3	8,8
	10-20	26,5	6,4	9,5
	20-50	14,8	3,6	11,7
	≥50	9,6	2,3	55,7
	Total	416,7	100,0	100,0
Finlanda	0-5	7,6	8,3	1,1
	5-10	14,5	15,8	5,0
	10-20	27,4	30,0	18,6
	20-50	33,7	36,8	47,8
	≥50	8,0	8,8	27,5
	Total	91,4	100,0	100,0
Suedia	0-5	10,8	12,1	1,5
	5-10	15,9	17,7	3,6
	10-20	18,2	20,4	8,6
	20-50	23,6	26,4	24,5
	≥50	19,1	21,3	62,4
	Total	89,6	100,0	100,0
Regatul Unit	0-5	34,1	14,6	0,5
	5-10	28,4	12,2	1,3
	10-20	34,7	14,9	3,1
	20-50	55,4	23,8	11,3
	≥50	78,5	33,6	83,8
	Total	233,2	100,0	100,0

Sursa: European Commission Agriculture in the European Union, Statistical and economic information 2000, January 2001.

Agricultura din SUA se înscrie în aceleași tendințe menționate pentru Europa de Vest. Din 1935 până în 1997 numărul de ferme s-a redus de la 6,5 milioane la 2,2 milioane, suprafața de teren menținându-se în această perioadă la aproape 1 miliard acri; în 1997, suprafața medie a unei ferme era de 436 acri (176 ha), adi-

că de peste 10 ori mai mare decât a fermelor din UE, fapt care generează efecte de scală și conferă o anumită superioritate agriculturii americane în planul eficienței economice și forței competiționale; pe această bază, SUA reprezintă principalul promotor al liberalizării schimburilor internaționale. 73% din totalul fermelor au raportat vânzări mai mici de 50 000 dolari. Aceste ferme, considerate necomerciale, controlează 33% din suprafața agricolă și dau 10% din totalul vânzărilor agricole. În contrast, peste 40% din totalul vânzărilor sunt realizate de 3% din ferme. Aceste ferme comerciale mari fac anual vânzări de 500 000 dolari sau mai mult.

Trendul către concentrarea producției se așteaptă să continue și în secolul 21, prognozându-se o creștere a numărului fermelor comerciale și a ponderii lor în totalul fermelor și al vânzărilor. În timp ce fermele mici devin mai puțin semnificative ca producătoare de alimente și fibre, ele rămân încă importante pentru politicile de folosire a pământului întrucât controlează o parte însemnată a fondului funciar american.

Agricultura României a parcurs un drum invers în ultimul deceniu: de la exploatații exagerat de mari - întreprinderi agricole de stat și cooperative agricole de producție, create în perioada economiei de comandă, s-a trecut, prin aplicarea Legii nr. 18/1991, la exploatații pitice, de dimensiuni chiar inferioare celor existente în perioada interbelică, și de tip țărănesc, preponderent de autoconsum, lipsite atât de utilaje agricole, cât și de resurse bănești pentru procurarea acestora.

După suprafața de teren pe care o dețin, exploatațiile din România sunt mai mici față de media celor din UE de 6 ori. Cu 3,22 ha pe exploatație (s-a avut în vedere și suprafața pe care o dețin societățile agricole comerciale - fostele IAS), agricultura României se plasează sub nivelul de concentrare existent în agricultură țărilor UE (figura 2.1).

Alte concluzii decurg din analiza structurii unităților agricole după clasa de mărime (tabelul 2.3).

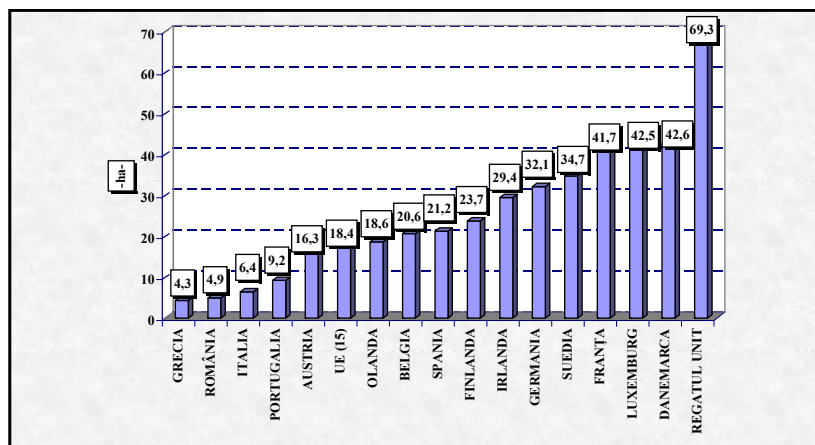

Figura 2.1. Suprafața medie a exploatațiilor în UE (1997) și România (1999)

Sursa: European Commission, Agriculture in the European Union, Statistical and Economic information 2000, January 2001; calcule proprii.

Nota: Suprafața medie de 4,3 ha are în vedere unitățile cu peste 1 ha.

Tabelul 2.3

**Structura exploatațiilor agricole pe clase de mărime
în Uniunea Europeană și România**

Clasa de mărime (ha)	Uniunea Europeană (15) 1997			România - 1999 -		
	Nr. de exploatații (mii)	% din total exploatații	% din suprafața agricolă utilizată	Nr. de exploatații (mii)	% din total exploatații	% din suprafața agricolă utilizată
0-5	3866,9	55,8	5,4	3619	88,6	48,1
5-10	929,2	13,3	5,1	448	10,8	21,0
10-20	757,7	10,8	8,3	14,7	0,4	1,3
20-50	802,0	11,5	19,8	0,2	...*)	0,1
≥ 50	598,5	7,9	61,4	9,9	0,2	29,5
Total	6989,1	100,0	100,0	3130,0	100,0	100,0

*) Sub 0,01.

Sursa: European Commission Agriculture in the European Union, Statistical and economic information 2000, January 2001; calcule proprii.

- Numărul de exploatații agricole din România reprezintă 59,1% din numărul de exploatații existent în toate țările din Uniunea Europeană, iar suprafața medie pe exploatație - 3,22 ha față de 18,43 ha.
- Ponderea exploatațiilor cu 0-5 ha reprezintă în Uniunea Europeană 55% din total și utilizează 5% din suprafața agricolă, iar în România - 89% și, respectiv, 48%.
- Exploatațiile cu 50 ha și peste reprezintă în Uniunea Europeană 8,6% din total și exploatează 61,4% din suprafață, iar în România 0,2% și, respectiv, 29,5%.

2.1.2. Diminuarea fragmentării suprafețelor de teren și creșterea dimensiunii exploatațiilor în România

Există o mare diversitate de căi prin care se poate acționa în direcția creșterii dimensiunii exploatațiilor agricole. Dintre acestea pe primul plan se situează dezvoltarea formelor asociative și a piețelor funciare, respectiv vânzarea, arendarea și concesiunea suprafețelor de teren.

2.1.2.1. Dezvoltarea formelor asociative

Potrivit Legii nr. 36/1991, proprietarii de terenuri se pot asocia în forme simple fără personalitate juridică sau în societăți agricole cu personalitate juridică. În ceea ce urmează ne vom referi la societățile agricole cu personalitate juridică.

Caracterul cooperatist al societății agricole

Există părerea potrivit căreia societățile agricole n-ar avea caracter cooperatist.

Unul din argumentele invocate este inexistența cooperativelor de producție în agricultura țărilor cu economie de piață. Această situație se reflectă în lucrările în domeniu, în clasificările cooperăției agricole din țările respective². Numai că spre economia de piață tranzitează țări care au în structura lor agrară cooperative în producția agricolă, a căror existență nu poate fi negată numai pentru ca asemenea unități nu sunt în țările cu economie de piață consolidată. În mod inevitabil, conceptul de cooperatie agricolă se va lărgi cuprinzând realitatea din țările în tranziție. De altfel, în lucrările UE, OECD, FAO se prezintă date privind cooperativele din agricultură țărilor în tranziție.

Un alt argument invocat îl constituie lipsa sintagmei cooperativa agricolă de producție din Legea nr. 36/1991 privind asociațiile agricole și alte forme de asociere în agricultură, precum și a oricărei referiri la cooperăția agricolă. Considerăm că această situație nu s-a datorat intenției legiuitorului de a elimina din agricultura României cooperăția agricolă, ci identificării sau confundării cooperativelor agricole de producție existente în economia de comandă cu socialismul și neconcordanței dintre principiile cooperăției agricole și realizarea lor în practică. În locul transformării cooperativelor agricole de producție (înainte de desființare) în cooperative moderne, cum s-a procedat în alte țări, foste socialiste, s-a ales varianta lichidării lor și scoaterii din legislația în domeniu a expresiei cooperativa agricolă de producție. "Legea nr. 18/1991 a prevăzut însă ca anumite bunuri care au aparținut cooperativei agricole desființate să devină proprietatea membrilor asociațiilor de tip privat, cu personalitate juridică, dacă se vor înființa" (art. 28). În același an după numai două luni de la apariția Legii nr. 18 a apărut Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere (inspirată din legislația interbelică).

Cooperativele agricole au fost lichidate, desființate foarte ușor, într-o perioadă scurtă de timp, dar cu efecte negative incomensurabile și persistente o lungă perioadă, efecte care ar fi putut fi în mare măsură evitate în cazul în care înființarea societăților agricole cu personalitate juridică s-ar fi putut face în condițiile evitării lichidării cooperativelor agricole.

După opinia noastră, societățile agricole cu personalitate juridică sunt societăți agricole cooperative, întrucât la baza formării și funcționării lor stau principii care caracterizează cooperăția. Deși Legea nr. 36/1991 nu le formulează în mod expres, ea conține suficiente elemente care arată că asemenea principii au fost avute în vedere.

Astfel:

- asocierea este voluntară și de persoane, fapt care le deosebește de societățile agricole pe acțiuni care sunt asocieri de capital; alegerea organelor de conducere se realizează în mod democratic; fiecare asociat

² Situația menționată face abstracție de existența unor grupări fermiere care au apărut în unele țări: în Franța: *Groupement agricole d'exploitation en commun (GAEC)*, *Groupement foncier agricole (GFA)*, *Enterprise agricole à responsabilité limitée (EARL)*; în Italia: *Gestion associée (GEA)*, precum și în Spania și Portugalia.

are dreptul la un singur vot indiferent de valoarea părților sociale pe care le deține; prin actul de constituire și prin statut nu se pot stabili drepturi speciale pentru anumiți asociați;

- fiecare asociat poate ieși din societate la cerere;
- societatea agricolă nu are caracter comercial și nu se supune legilor speciale privitoare la firmă;
- motorul, obiectivul scop al societății agricole, nu este obținerea de profit, ci realizarea intereselor economice ale asociaților, ajutorul reciproc;
- societatea urmărește distribuirea echitabilă a rezultatelor, în raport cu contribuția asociaților;
- excedentul de venit nu se capitalizează, ci se distribuie asociaților, cu excepția situațiilor stabilite prin statut sau convenite în adunarea generală.

Având la baza formării și funcționării lor asemenea principii, societățile agricole ar putea fi definite oficial, prin lege, societăți agricole cooperative. Aceasta ar înlătura o serie de confuzii și îndoieli privind caracterul lor cooperatist, în plus, ne-am alinia la terminologia utilizată pe plan mondial.

Societățile agricole cooperative se deosebesc de fostele cooperative existente în perioada economiei de comandă:

- se formează prin voința membrilor asociați, lipsesc elementele de forțare practicate la constituirea cooperativelor agricole;
- în formarea și funcționarea societăților agricole lipsesc criteriile de clasă și de partid;
- nu primesc sarcini de plan din partea statului, au autonomie deplină în stabilirea obiectivelor și în alocarea resurselor;
- rezultatele obținute le aparțin în întregime;
- proprietatea membrilor asociați asupra pământului nu este formală ca în cazul cooperativelor agricole, pentru pământul adus în societate membrii asociați primesc renta convenită;
- pe lângă renta și retribuția pentru muncă, asociații primesc părți din excedentul de venit, respectiv, din surplusul economic.

Societățile agricole cooperative existente în țara noastră, în măsura în care se respectă prevederile Legii nr. 36/1991, nu sunt nici rămășițe ale agriculturii socialiste nici germeni ai agriculturii capitaliste. Ele pot fi încadrate în ceea ce aprecia Gromoslav Mladenatz ca fiind un “sistem de economie socială”³.

Economia reală este însă mai bogată decât permite Legea nr. 36/1991, oferind situații care se abat de la prevederile legii menționate:

³ Gromoslav Mladenatz, *Socialismul și cooperația*, 1947, p. 132.

- s-au creat societăți agricole fără ca membrii asociați să aibă titluri de proprietate asupra pământului adus în societate;
- o parte din membrii asociați sunt neagricultori, care aduc în societate pământul pentru care primesc rentă; ei au o situație de rentieri;
- societatea agricolă, ca persoană juridică, ia pământ în arendă, în baza Legii arendării nr. 16/1994, plătind arendă, acționând deci ca arendaș; societatea agricolă poate concesiona suprafețe de teren din proprietatea publică și/sau privată a statului pe baza Legii nr. 268/2001 plătind redevența statului proprietar. Arendarea și concesionarea, în măsura în care depășesc anumite limite, erodează caracterul cooperatist al societăților agricole, transformându-le în altfel de societăți, cu caracter comercial, cărora ar trebui să li se aplice prevederile legilor speciale cu privire la firme. Mobilul acestor societăți îl constituie profitul.

Anchetele de teren relevă și alte situații:

- o parte din membrii asociați, deși sunt agricultori, nu participă la activitatea societății (la adunările generale, la luarea deciziilor, la muncă etc.), nu cunosc și nu se preocupă de această activitate, fiind interesați numai de rentă. Este cazul membrilor asociați în vârstă și/sau a celor care și-au rezervat o parte din suprafața lor de teren pe care o exploatează în regie proprie;
- sunt societăți agricole care angajează forță de muncă în mod curent și într-o măsură care umbrește caracterul lor cooperatist;
- sunt și societăți agricole în care conducătorii lor încalcă principiile care stau la baza formării și funcționării unităților respective, își însușesc venituri exagerat de mari în dauna membrilor asociați, sunt în același timp și patroni ai unor exploatații particulare, arendași etc.

Asemenea situații arată că există carențe atât în legislație, cât și în funcționarea societăților agricole, care generează confuzii, tensiuni, conflicte de interese, înstrăinarea membrilor asociați, compromițând ideea de societate agricolă cooperativă.

2.1.2.2. Locul societăților agricole cooperative în agricultura României

Societățile agricole sunt relativ puțin dezvoltate, comparativ cu situația din alte țări central și est-europene. Ele dețin o pondere mult mai mică din suprafața agricolă - 10% față de 28% în Ungaria, 43% în Republica Cehă, 42% în Bulgaria și 60% în Slovacia, mărimea medie fiind de 427 ha față de 833 ha în Ungaria, 1447 în Republica Cehă, 637 ha în Bulgaria și 1509 în Slovacia⁴. Această situație se datorează politicii adoptate față de cooperativele moștenite din perioada economiei de comandă - de lichidare în cazul României și de transformare în cazul celorlalte țări.

Societățile agricole s-au creat în principal în regiunile și județele de șes în care au existat cooperative agricole și dețin o pondere relativ mare din suprafața agricolă a regiunilor și județelor respective, așa cum ilustrează tabelul 2.4.

⁴ Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern Countries, June, 1998, p. 19.

Tabelul 2.4**Situația societăților agricole pe regiuni la 31.12.2000**

Regiunea	Societăți agricole		
	Număr	Suprafață - ha -	% din suprafața agricolă
Nord-Est	312	84915	4,0
Sud-Est	672	365625	15,7
Sud	1152	608364	24,8
Sud-Vest	498	175916	10,0
Vest	249	152229	8,1
Nord-Vest	306	98943	4,8
Centru	371	80693	4,2
Mun. București	3	614	0,5
Total	3724	1591256	10,8

Sursa: Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor; calcule proprii.

În regiunea Sud, care cuprinde județele Argeș, Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ialomița, Prahova și Teleorman, societățile agricole utilizează 25% din suprafața agricolă a regiunii respective și peste 38% din suprafața utilizată de societățile agricole din țară. O pondere redusă au societățile agricole în regiunile din Banat și Transilvania (Vest, Nord-Vest și Centru) și din Regiunea Nord-Est. Sunt județe (Caraș-Severin, Covasna, Gorj, Vâlcea, Maramureș, Suceava, Cluj și altele) în care societățile agricole dețin sub 1% din suprafața agricolă a județului (în aceste județe și asociațiile familiale sunt relativ puțin dezvoltate). În privința evoluției formelor de asociere în societăți agricole, datele statistice arată o reducere a numărului acestora și a suprafeței de teren pe care o utilizează (tabelul 2.5).

Tabelul 2.5**Evoluția societăților agricole în România, 1993-2000**

Anul	Societăți agricole		
	Număr	Suprafața mii ha	Suprafața medie ha
1993	4265	1910	448
1994	3970	1771	446
1995	3973	1734	446
1996	3759	1752	446
1997	3915	1714	438
1998	3578	1558	436
1999	3573	1416	396
2000	3724	1592	427

Sursa: Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor.

Declinul societăților agricole are la bază greutățile cu care se confruntă aceste unități. Astfel, în unele unități agricole nu a fost dusă până la capăt problema proprietății asupra pământului. Asocierea s-a făcut pe baza adeverinței în care s-a menționat numai suprafața, sub aspect cantitativ. Membrii asociați au transferat societăților agricole dreptul de folosință și dreptul de posesie asupra unor terenuri pentru care nu au titluri de proprietate cu indicarea locului unde se află și a vecinilor. Alte greutăți sunt generate de mediul economic defavorabil agriculturii,

înzestrarea tehnică modestă, slaba pregătire managerială a conducătorilor societăților agricole, penuria de capital bănesc pentru dezvoltarea producției, de unele măsuri de politică agricolă discriminatorii, precum și de persistența unor practici și comportamente din perioada agriculturii socialiste, de unele lipsuri ale legislației și/sau abateri de la prevederile acestora, menționate mai înainte. Alături de societăți agricole de succes, există numeroase unități în care rezultatele sunt modeste.

2.1.2.3. Perspectivile dezvoltării cooperăției agricole

Nevoia de asociere este determinată de o serie de împrejurări: existența unei populații agricole supradimensionate în raport cu cerințele desfășurării normale a producției; starea de excesivă fărâmițare a suprafețelor de teren și de atomizare a exploatațiilor agricole; declinul contribuției agriculturii la creșterea economică (scad: productivitatea muncii agricole în productivitatea națională; cererea de factori de producție de la ramurile din amonte și oferta de produse pentru ramurile din aval; crește inputul de produse agroalimentare, România devenind un importator net de astfel de produse); cresc decalajele absolute și relative privind eficiența utilizării factorilor de producție - pământ, muncă și capital față de agricultura țărilor din Uniunea Europeană; starea de criză în care continuă să se afle agricultura. În aceste condiții, dezvoltarea cooperăției este una din căile posibile de depășire a situației în care se află agricultura noastră.

Avantajele potențiale ale dezvoltării societăților agricole cooperative constau în principal în următoarele: reprezintă cea mai rapidă cale de concentrare a suprafețelor de teren și a producției și pe această bază, de diminuare a efectelor negative ale atomizării proprietății și exploatațiilor producătorilor individuali; se realizează în condițiile păstrării proprietății particulare a membrilor asociați asupra pământului; nu solicită bani nici pentru arendarea sau cumpărarea de pământ, nici pentru angajarea de forță de muncă; pregătirea managerială a conducătorilor societăților agricole se poate realiza mai ușor și într-un interval de timp mai scurt comparativ cu a milioanele de exploatanți particulari; în aceste exploatații se poate realiza producția de scară, fără costuri de tranzacție, sau cu costuri de tranzacție inferioare celor din exploatațiile bazate pe angajarea forței de muncă; având suprafețe mai mari de teren, comparativ cu exploatațiile familiale, aceste exploatații dispun de condiții favorabile pentru aplicarea de tehnologii avansate, pentru creșterea producției, productivității și eficienței, pentru sporirea forței concurențiale, pentru evitarea sau frânarea șomajului; producția poate atinge mai ușor standardele de calitate cerute de piața concurențială; prin renta pentru pământ pe care o plătesc membrilor asociați, prin plata muncilor prestate de către aceștia și prin participarea la împărțirea surplusurilor, a beneficiilor, după constituirea unor fonduri statutare, formele de asociere contribuie la dezvoltarea gospodăriilor individuale ale membrilor asociați.

Avantajele pe care le generează concentrarea suprafețelor de teren în societățile agricole, coroborate cu deschiderea mai mare spre investiții și folosirea de mijloace tehnice și tehnologii avansate se reflectă în producții medii mai mari la hectar comparativ cu gospodăriile individuale.

Astfel, societățile agricole au obținut un spor de producție la hectar față de gospodăriile populației de 247 kg la grâu și secară, 528 kg la orz și orzoaică și

393 kg la porumb boabe (datele se referă la anul 1997 - cel mai bun an agricol din anii '90). Aceste date infirmă opiniile unor specialiști, potrivit cărora aceste societăți agricole ar fi fără viitor și, ca atare, o politică de stimulare a lor ca formă de producție primară ar fi contraproductivă, precum și previziunile acestora că ele în viitor vor abandona activitățile de producție și vor deveni organizații de servicii sau se vor dizolva.

Dezvoltarea societăților agricole cooperative este necesară și posibilă. În acest scop se impun:

- a) rezolvarea problemelor proprietății asupra pământului;
- b) îmbunătățirea cadrului legislativ și instituțional cu deosebire în direcțiile: recunoașterii naturii cooperatiste a societăților agricole și promovării principiilor cooperăției moderne în raport de condițiile actuale din țara noastră; departajării clare a poziției societății agricole, ca asociație a producătorilor de poziția ei de arendaș; unirii lor în organizații la nivel județean și național, care să le reprezinte interesele la aceste niveluri, să participe la elaborarea politicii agricole, să sprijine și să monitorizeze funcționarea societăților agricole cooperative;
- c) stimularea asocierii producătorilor agricoli prin acordarea unor facilități cu deosebire în domeniul fiscal;
- d) susținerea financiară a înzestrării tehnice cu tractoare, mașini agricole, dispozitive și mecanisme pentru monitorizarea proceselor de producție și distribuție a produselor, procurarea de îngrășăminte, material biologic de valoare ridicată, extensia tehnologiilor performanțe, a rezultatelor cercetărilor științifice;
- e) pregătirea managerială și profesională a personalului cu funcții de conducere, acordarea de consultanță în luarea deciziilor privind alocarea resurselor și eficientizarea activității.

În condițiile actuale, preocuparea pentru asocierea producătorilor agricoli individuali și pentru consolidarea formelor create ar trebui să constituie un punct nodal al politicii agricole a statului și aceasta cu atât mai mult cu cât ne situăm în urma celorlalte țări din Europa Centrală și de Est în folosirea cooperăției agricole pentru demararea procesului de dezvoltare a agriculturii.

Este greu de prevăzut cât de mult se va dezvolta cooperăția asocierea proprietarilor individuali în societăți agricole cooperative în anii următori. Aceasta va depinde în mare măsură de politică agrară, de evoluția și performanțele celorlalte forme de organizare a producției agricole, de organizarea piețelor agricole astfel încât să se depășească situația în care producătorii agricoli pierd și atunci când obțin producții mici și atunci când realizează producții relativ mari. Este de presupus că societățile agricole cooperative noi nu vor atrage prioritar producători individuali care reușesc să organizeze exploatații de succes, ci, de regulă, mici producători cu putere economică redusă și proprietari vârstnici, oferindu-le șansa ridicării activității agricole peste limitele posibilităților lor individuale. Având asemenea asociați, o astfel de cooperăție va necesita o atenție deosebită din partea administrației centrale.

Este meritorie și încurajatoare preocuparea actualei administrații (Guvernul Năstase) pentru formarea de exploatații de mărime optimă, care bineînțeles se referă și la formele de asociere cooperatiste (Legea pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 108/2001 privind exploatațiile). Sunt însă discutabile nivelurile de la care se consideră optime exploatațiile, cât și prevederea de a orienta sprijinul direct al statului prin facilități financiare și subvenții pe produs către exploatațiile care depășesc limita considerată minimă⁵.

Asemenea prevederi constituie elemente de forțare a conversiei exploatației existente nu în exploatații familiale comerciale, așa cum există în toate țările UE⁶, ci în exploatații nefamiliale bazate pe muncă angajată sau în forme de asociere neapărat de mari dimensiuni. Ele favorizează marii proprietari sau utilizatori de suprafețe agricole ale căror exploatații ajung deja la sute și mii de hectare și defavorizează milioanele de proprietari sau utilizatori care nu vor putea atinge

⁵ Dimensiunile minime pentru exploatațiile agricole sunt:

A. Pentru sectorul vegetal: pentru cereale, plante tehnice și medicinale - 110 ha în zona de câmpie și 50 ha în zona de deal; pentru pajiști naturale cultivate și culturi furajere în zona de munte - 25 ha; pentru legume - 5 ha; pentru plantații de pomi și pepiniere - 5 ha; pentru plantații de vii nobile și pepiniere - 5 ha; pentru căpșunării, arbuști fructiferi - 1 ha; pentru sere și solarii - 0,5 ha.

B. Pentru sectorul animal: vaci de lapte - 15 capete; taurine la îngrășat 50 capete; oi sau capre - 300 capete; porci - 100 capete; alte specii de animale - 100 capete; găini ouătoare - 2000 capete; păsări pentru carne - 5000 capete; alte specii de păsări - 1000 capete; apicultură - 50 de familii; struți - 15 capete;

C. Pentru sectorul piscicol: bazine pentru producerea puietului de pește - 10 ha; bazine pentru producerea peștelui de consum - 20 ha; păstrăvărie - 1 ha.

În cazul exploatațiilor mixte, Legea prevede determinarea dimensiunii minime pe baza echivalării terenurilor agricole și a efectivelor de animale.

⁶ Prin aplicarea prevederilor Legii exploatațiilor agricole este stimulată formarea de exploatații agricole care depășesc dimensiunile medii ale exploatațiilor agricole din UE și din majoritatea țărilor componente la care s-a ajuns după o perioadă de zeci de ani și cu un asemenea sprijin pe care statul român nu poate să-l asigure, așa cum reiese din următorul tabel:

Suprafața medie a exploatațiilor agricole din Uniunea Europeană și din țările membre

	Suprafața medie a exploatațiilor comerciale în 1998/1999 - ha	Suprafața medie a tuturor exploatațiilor în 1997 - ha
Grecia	6,09 ^{*)}	4,3
Italia	12,49	6,4
Portugalia	12,49	9,2
Austria	24,34	16,3
Olanda	26,07	18,6
Spania	29,67	21,2
Finlanda	32,81 ^{*)}	23,7
Belgia	33,75	20,6
Irlanda	35,38	29,4
Danemarca	49,37	42,6
Germania	52,55	32,1
Franța	62,85	41,7
Luxemburg	63,67	42,5
Suedia	83,42 ^{*)}	34,7
Regatul Unit	130,95 ^{*)}	69,3
UE 15	30,89 ^{*)}	18,4

^{*)} 1997/1998.

Sursa: Agriculture in the European Union. Statistical and economic information, 2000, January, 2001.

limita minimă stabilită prin lege. Comparativ cu țările UE ceea ce lipsește agriculturii noastre nu sunt atât exploatațiile mari și foarte mari. Ponderea acestor exploatații în suprafața agricolă este superioară multor țări din UE. Lipsesc însă aproape cu desăvârșire exploatațiile mijlocii de la 10 la 50 ha care, în majoritatea țărilor UE dețin cea mai mare pondere în suprafața agricolă utilizată.

Asemenea exploatații reprezintă în structura agricolă din țara noastră sub 1% atât ca număr cât și ca pondere în suprafața utilizată. Consider că în etapa pe care o parcurgem, prioritate trebuie să aibă formarea exploatațiilor care să umple acest gol, inclusiv prin asocieri, fapt care nu înseamnă frânarea apariției unor exploatații mai mari sau neglijarea exploatațiilor mari și foarte mari existente care în majoritatea lor desfășoară o activitate agricolă cu mult sub potențialul de producție al terenurilor de care dispun.

Prin pledoaria pentru formele cooperatiste în producția agricolă nu subapreciem dezvoltarea cooperăției în sfera aprovizionării cu material biologic, furaje, produse chimice ș.a., în sfera procesării materiilor prime agricole, în domeniul depozitării și comercializării cerealelor, fructelor, legumelor, produselor animaliere, în domeniul serviciilor pentru mecanizarea lucrărilor agricole, construcții gospodărești și locuințe, în sfera financiar-bancară, a asigurărilor de risc și protecție socială. Dimpotrivă, considerăm că principiul cooperatist ar trebui să ocupe un loc mult mai important atât în organizarea producției agricole, cât și în dezvoltarea serviciilor ante și postrecoltă. Prin dezvoltarea cooperăției în domeniile menționate, exploatațiile agricole mici și mijlocii, inclusiv cele cooperatiste, ar putea "capta" avantajele de scară din aprovizionarea cu factori de producție, prelucrarea, depozitarea și comercializarea produselor, sporindu-și forța competițională și posibilitățile de câștig, de supraviețuire și de progres. Un rol hotărâtor în această privință îl constituie adoptarea unei legislații corespunzătoare, crearea unui mecanism de parteneriat regional sau local, în funcție de nivelul de luarea deciziilor, parteneri fiind, după caz, administrația publică centrală, regională, locală, organizații guvernamentale, uniuni patronale, federații ale cooperativelor rurale, agenți economici specializați pe produse sau grupe de produse.

2.1.3. Vânzarea-cumpărarea de terenuri agricole

Intrarea în vigoare a Legii nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor marchează începutul procesului de vânzare - cumpărare (legală) a pământului și al funcționării acestui segment al pieței funciare. Din analiza proceselor care au loc pe piața funciară și a informațiilor disponibile la Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor rezultă o serie de concluzii privind dimensiunea și principalele caracteristici ale pieței pământului:

a) Cu privire la suprafața înstrăinată:

- Suprafața înstrăinată este relativ redusă atât în extravilan, cât și în intravilan ceea ce arată stadiul incipient în care se află acest segment al pieței pământului; în perioada 1998-2000, potrivit datelor oficiale, suprafața de teren (cumulată) înstrăinată prin vânzare a fost sub 100 000 ha reprezentând mai puțin de 1% din suprafața de teren aflată în proprietate privată a gospodăriilor individuale.

- Suprafața oferită spre vânzare în extravilan este cu 42% mai mare decât cea efectiv vândută, fapt care influențează prețul pământului în sensul menținerii lui la un nivel relativ scăzut; cele mai mari discrepanțe între suprafața oferită spre vânzare și cea efectiv vândută se întâlnesc în județele de câmpie (Arad, Argeș, Călărași, Constanța, Dolj, Ilfov, Olt, Teleorman și Timiș);
- Suprafața medie care revine la un contract de vânzare-cumpărare este de 1,26 ha în extravilan și 0,35 ha în intravilan; această situație este determinată de dimensiunea redusă a suprafețelor deținute de proprietarii de terenuri (tabelul 2.6).

Tabelul 2.6

Vânzarea-cumpărarea de terenuri după intrarea în vigoare a Legii nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor*

	U.M.	1998	1999	2000	2001
Intravilan					
Suprafața înstrăinată	Ha	14422	12480	6742	2192
Valoarea totală	Mil. lei	608026	948858	313935	2862252
Preț pe hectar	Mil. lei	42,2	76,0	46,6	130,6
Extravilan					
Suprafața înstrăinată	Ha	12119	31858	21746	12234
Valoarea totală	Mil. lei	51514	229495	171827	121991
Preț pe hectar	Mil. lei	4,3	7,2	7,9	9,98

* Legea nr. 54/1998 a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 102 din 4 martie 1998.

Nota: Datele centralizate de MAAP sunt orientative; după opinia noastră ele sunt inferioare celor reale întrucât: sunt comune care n-au furnizat date; sunt tranzacții care s-au făcut pe bază de înțelegeri fără acte autentificate și înregistrate potrivit legii, deci în afara sistemului formal; prețurile declarate sunt sub cele reale.

Sursa: *Calculații pe baza datelor de la Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor. La finele anului 2000, numărul de localități care au furnizat date s-a ridicat la 2586.*

Dintre cauzele acestei situații menționăm: necunoașterea legislației și a formalităților necesare, greutățile ocazionate de autentificarea actelor la notariate și înregistrarea lor la oficiile cadastrale și, cu deosebire, taxele notariale și de tranzacție, relativ mari, în raport cu prețul de piață al pământului.

b) Cu privire la prețul pământului:

- Prețul mediu al unui hectar de pământ în extravilan a fost de 4,3 mil. lei în 1998, 7,2 mil. lei în 1999 și de 7,9 mil. lei în 2000. Acest preț este aproximativ jumătate din prețul care ar rezulta din capitalizarea arende la dobânda real pozitivă (diferența dintre rata nominală a dobânzii și rata inflației)⁷. Cauzele unei asemenea situații pot fi: lipsa de interes pentru

⁷ La producția medie modestă a anului 1999 de aproape 2700 kg grâu/ha, considerând arenda 20%, prețul de vânzare al unui kg de grâu 1500 lei și rata real pozitivă a dobânzii 5%, prețul mediu al unui ha cultivat cu grâu în 1999 ar fi trebuit să fie de 16,2 mil. lei (540 kg x 1500 lei/kg: 0,0 5%).

cumpărarea de pământ datorită prețului redus al produselor agricole și greutatea întâmpinată la desfacerea lor; penuria de capital pentru cumpărarea de pământ; lipsa de credite și nerezolvarea problemelor privind ipotecarea pământului pentru obținerea lor; numărul mare al populației rurale pentru care pământul este principalul mijloc de existență; nivelul relativ ridicat al arendeii, la care s-ar putea adăuga lipsa de informații și subevaluarea pământului în actele de vânzare-cumpărare pentru diminuarea taxelor notariale și a costurilor de tranzacție solicitate la transferul de proprietate.

- Există mari variații ale prețului pământului de la o regiune la alta și de la un județ la altul.

În prezent, prețul pământului este determinat, în principal, de considerații neagricole. Ca urmare, cele mai reduse prețuri se întâlnesc în județele cu cele mai fertile terenuri. Prețul mediu al unui ha de pământ a fost în perioada martie 1998-ianuarie 2001 de 2,09 mil. lei în județul Teleorman și 2,47 mil. lei în județul Călărași - județe cu populație relativ săracă și îmbătrânită peste nivelul mediu pe țară, cu posibilități reduse de desfacere a produselor pe piața internă. Prețuri relativ mici, în jur de 3 mil. lei/ha, s-au înregistrat și în alte județe, în principal din zona de șes - Brăila, Giurgiu, Galați, Ialomița, Timiș, Dolj, Mehedinți, Gorj și Vaslui. Cele mai mari prețuri se întâlnesc în județele Ilfov - 29 mil. lei/ha și Prahova 24 mil. lei/ha, determinate, în principal, de oportunitățile oferite de apropierea de București, în primul caz, și de nivelul ridicat de urbanizare, în al doilea caz. Prețul pământului peste media pe țară se înregistrează și în județele: Brașov, Sibiu, Harghita, Covasna, Mureș, Neamț, Argeș, județe fie cu o densitate mai mare a populației, cu pământ agricol relativ mai puțin, fie cu posibilități de dezvoltare a turismului ș.a.

- Prețul la care se vinde pământul în România este mult inferior celui din țările Uniunii Europene și din alte țări. Evaluat în dolari, la cursul de 18000 lei dolarul, rezultă că prețul mediu al unui ha de teren a fost în 1999 de 400 dolari, cu variații de la 100 dolari/ha în județul Giurgiu la 1768 dolari/ha în județul Ilfov. Pentru comparație, prezentăm prețul pământului în câteva țări din UE (tabelul 2.7).

La compararea prețului pământului din România cu prețul pământului din alte țări din Europa Occidentală se impune luarea în considerare a parității puterii de cumpărare (PPP), care mărește valoarea relativă a prețului pământului din România. Astfel, ținând seama de PPP (raportul PPP al leului la dolarul american a fost în 1997 de aproximativ 3:1) prețul pământului în România de 400 dolari ar echivala cu 1200 dolari/ha la PPP. Și în termeni de PPP, prețul pământului din România este însă inferior prețului pământului din țările menționate.

Tabelul 2.7

Prețurile terenurilor agricole în unele țări din UE (1997)

Țara	Prețul pământului \$/hectar
Germania	8668
Italia	9592
Danemarca	7514
Grecia	4260
Spania	2982
Irlanda	5803
Franta ^{*)}	2803
Finlanda	2477

*) Teren arabil.

Sursa: Roy L. Prosterman & Jennifer Duncan, Dezvoltarea rurală și rolul pieței pământului în România (septembrie 1999).

Această situație își are explicația în declinul agriculturii și al economiei naționale în ansamblu, în randamentele la hectar de 2-3 ori mai mici comparativ cu cele din țările capitaliste menționate, în starea de subdezvoltare a piețelor produselor agricole și a pământului, și în capacitatea de concurență redusă a produselor românești în competiția cu cele străine⁸.

c) Cu privire la participanții la tranzacțiile funciare:

- Vând pământ, în principal: proprietarii neagricultori, îndeosebi orășenii; proprietarii vârstnici, fără moștenitori; proprietarii de terenuri situate pe raza altor localități și județe; proprietarii lipsiți de mijloace de producție și de surse de venituri acoperitoare pentru nevoile producției și gospodărești.
- Cumpără pământ, în principal: deținătorii de tractoare, combine și alte mijloace de producție; agricultorii cu resurse de muncă, pregătire profesională și venituri agricole sau/și neagricole; coproprietari, vecini sau arendași cu drept de preemțiune.

d) Obstacole care frânează funcționarea pieței de vânzare-cumpărare a pământului agricol și eficiența tranzacțiilor:

- Întârzierea clarificării depline a drepturilor de proprietate și de circulație a terenurilor, inclusiv din domeniul privat al statului;
- Desfășurarea lentă a acțiunii de eliberare a titlurilor de proprietate, care până în prezent s-a realizat pentru aproximativ 4/5 din cei îndreptățiți;

⁸ Și în celelalte țări foste socialiste, prețurile pământului, comparativ cu cele din Uniunea Europeană, sunt relativ mici. În Polonia, spre exemplu, prețul pământului în regiuni tipic agricole se situează între 300 și 500 dolari USA pe hectar, cu variații între 4000 dolari în regiunea Varșoviei și aproximativ 200 dolari în nordul țării. În Ungaria prețul pământului se ridică în medie la numai 10% din cel existent în țările Uniunii Europene.

- Posibilitățile încă reduse ale producătorilor agricoli de a-și forma venituri care să le permită cumpărarea de pământ;
- Procesul inflaționist care îi determină pe unii potențiali vânzători să mai aștepte, mai ales dacă nu au pe ce să cheltuiască banii obținuți din vânzarea pământului;
- Slaba angajare a producătorilor agricoli (în majoritate țărani cu gospodării prioritare de autoconsum) în producția pentru piață;
- Accesul limitat la credite din cauza dobânzilor bancare exagerat de mari; piața funciară din România resimte lipsa condițiilor pentru fluidizarea acesteia: acordarea de credite în condiții avantajoase pentru cumpărarea de pământ prin sistemul bancar existent sau prin înființarea unor bănci specializate, soluționarea problemelor pe care le ridică folosirea pământului ca garanție pentru obținerea de credite, stimularea creditului ipotecar.

Înlăturarea acestor obstacole va conduce la liberalizarea deplină a vânzării-cumpărării de terenuri agricole, fapt care va contribui la stimularea dezvoltării agriculturii.

Crearea unei piețe funciare care să contribuie efectiv și substanțial la ajustarea structurală și la dezvoltarea agriculturii corespunzător exigențelor economiei de piață necesită acțiuni inclusiv de natură legislativă și instituțională. Dintre acestea pe primul plan se situează:

- Încheierea acțiunii de retrocedare a terenurilor agricole și forestiere pe baza Legii nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și celor forestiere, solicitate potrivit prevederilor Legii nr. 169/1997. Va spori astfel suprafața terenurilor care pot face obiectul tranzacțiilor funciare.
- Privatizarea societăților comerciale ce dețin terenuri cu destinație agricolă aflate în administrarea Agenției Domeniului Statului pe baza Legii nr. 278 din 7 iunie 2001. Realizarea prevederilor cuprinse în legea menționată va influența piața funciară în dublu sens: a) în sensul sporirii suprafeței terenurilor care pot face obiectul tranzacțiilor de vânzare-cumpărare sau de arendare; avem în vedere în principal reconstituirea dreptului de proprietate persoanelor care au calitatea de acționari sau locatori conform art. 37 din Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată, și art. 25 din Legea arendării nr. 16/1994, cu modificările ulterioare, precum și retrocedarea unor suprafețe de teren până la limita de 50 ha celor îndreptățiți; b) în sensul apariției unui nou segment al pieței funciare și anume al concesiunii suprafețelor de teren aparținând domeniului privat al statului și domeniului public.
- Finalizarea acțiunii de eliberare a titlurilor de proprietate. În absența titlurilor de proprietate care consfințesc dreptul juridic al proprietarilor asupra pământului, piața funciară este serios frânată.

- Elaborarea legislației privind creditul agricol și folosirea pământului ca garanție. Accesul potențialilor cumpărători de pământ la credit în condiții avantajoase este esențial pentru dezvoltarea pieței funciare, ca și posibilitatea legală de a pune pământul garanție. Agricultura dispune de un mare potențial pentru garantarea creditului agricol prin ipotecarea pământului. Evaluând numai la 7,9 mil. lei ha de teren, care reprezintă prețul mediu de piață realizat în anul 2000, înseamnă că potențialul de garantare al creditului agricol numai pentru suprafața arabilă a țării se ridică la peste 790000 mii de miliarde lei. Ca urmare, programele de dezvoltare a agriculturii trebuie să ia în considerație această realitate. Pe de altă parte însă lecțiile istoriei îndeamnă la prudență pentru a se evita situația creată după reforma agrară din anii 1918-1920 și liberalizarea vânzării-cumpărării pământului (Legea Ion Mihalache) care a obligat Parlamentul României să adopte în aprilie 1932 Legea pentru asanarea datoriilor agricole, cunoscută sub denumirea de 'legea conversiunii'. Datoriile mari ale țăranilor și execuțiile silită creaseră o atmosferă care, așa cum s-a subliniat în ședința Senatului din 6 aprilie 1932, ar fi dus la al doilea 1907⁹. Tocmai situația menționată a fost avută în vedere la introducerea în Legea nr. 18/1991 a prevederii interzicerii ipotecării pământului. Dacă această prevedere este depășită de nevoile dezvoltării agriculturii folosindu-se în acest scop ipotecarea pământului, lecțiile istoriei nu trebuie uitate sau subapreciate.
- Accelerarea operațiunilor de cadastru și publicitatea imobiliară pe baza Legii nr. 7/1996 și a îmbunătățirilor ulterioare.
- Crearea unui fond național care să fie utilizat pentru impulsionearea pieței funciare, comasarea suprafețelor de teren, concentrarea rațională a pământului și restructurarea agriculturii.

2.1.4. Arendarea de terenuri agricole

Arendarea reprezintă principala formă de "marfalitate" a pământului și segment al pieței funciare.

După evenimentele din decembrie 1989, prin reconstituirea și constituirea dreptului de proprietate privată asupra pământului ca efect al aplicării Legii fondului funciar nr. 18 din 1991, s-au creat premisele arendării pământului și a altor bunuri agricole. Ea se desfășoară în condiții schimbate față de cele din trecut: nu este cauzată de existența unor mari proprietăți funciare, ci, dimpotrivă, de proprietate recon-

⁹ Este instructiv răspunsul dat de Al. Radian, subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor reprezentanților unor bănci, care, neînțelegând situația periculoasă creată la sate, se opuneau legii conversiunii: "Urmărirea silită - spunea el - reprezintă tot cortegiul de șicane dureroase și măsuri vexatorii. Adjudecarea este sentința de despărțire a țăranului de pământ. În clipa în care pământul care cuprinde toată viața lui, încapă pe mâini străine, puteți dumneavoastră convinge pe acest om că este drept să piardă pământul pentru că principiul respectului unei creanțe, a cărei valoare a fost mărită prin stabilizare și care a fost deja amortizată prin dobânzi uzuare, o cere? Omul acesta dezrădăcinat de pământ, lipsit de rostul lui de existență ... devine clientul politic al tovarășilor".

stituită sau constituită până la 10 ha pe baza Legii nr. 18/1998, limită urcată ulterior până la 50 ha pe baza Legii pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și celor forestiere, solicitate potrivit prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 și ale Legii nr. 169/1997; cei care dau suprafețe de teren în arendă sunt micii proprietari, de regulă neagricultori sau agricultori în vârstă.

După unele date orientative la nivelul țării suprafața arendată reprezintă aproximativ 7% din suprafața deținută de sectorul particular. În aceste date nu sunt incluse aranjamentele informale, inclusiv suprafețele lucrate în dijmă. Existența unui mare număr de proprietari de pământ având suprafețe mici din care mulți sunt vârstnici sau ocupați în alte domenii de activitate, coroborată cu restricțiile vânzării sau arendării pământului creează un mediu favorizant pentru relațiile tip dijmă. La extinderea dijmei contribuie în mare măsură alte două împrejurări. Prima o constituie situația de criză a economiei naționale și a agriculturii. Ca și în trecut, și astăzi, dijma se dovedește o formă de adaptare a agriculturii la marile pericole la care este expus producătorul agricol. Și aceasta pentru că riscul în sistemul dijmei este împărțit între proprietar și cultivator, fiecare neputând pierde mai mult decât i s-ar cuveni: proprietarul - renta pământului, iar dijmașul - munca cheltuită pe pământul cultivat. A doua împrejurare o constituie deprecierea monetară. În condițiile unui puternic proces inflaționist, dijma pare să fie convenabilă ambelor părți.

Arendarea s-a extins cel mai mult în zona de câmpie. Din suprafața utilizată, suprafața dată în arendă sau în folosință reprezintă 10% în comunele de câmpie, 9% în comunele de deal și 3% în comunele de munte. În agroregiunea Câmpia Dunării de Jos (județele Constanța, Tulcea, Brăila și Galați) suprafața de teren arendată sau dată în folosință se ridică la 19% din suprafața agricolă, în Câmpia Centrală Română (Ialomița, Călărași, Teleorman, Giurgiu) la 11%, Podișul Moldovei (Botoșani, Iași și Vaslui) la 9%. După vârsta proprietarilor, cei care dau pământ în arendă sunt în primul rând proprietarii vârstnici, de 65 ani și peste, care arendează 15% din suprafața pe care o dețin, precum și proprietarii neagricultori; la proprietarii sub 65 ani suprafața arendată se ridică numai la 4%.

Deși s-a extins, în ultimii ani, arendarea întâmpină anumite obstacole dintre care menționăm: aversiunea țăranilor mai vârstnici față de arendășie pentru caracterul exploatare generat în trecut; numărul redus de întreprinzători dispuși să-și asume riscul formării unei exploatare pe baza pământului arendat; lipsa acută de capital; micimea parcelelor de teren oferite spre arendare și dificultatea de a le comasa; existența suprapopulației agrare care se manifestă ca factor de conservare a miciei proprietăți și exploatare atâta timp cât nu este atrasă în alte activități; insuficienta cunoaștere a legislației sau eludarea ei.

În prezent se practică diferite modalități de calculare a arende:

- pe baza potențialului de producție al terenului;
- ca procent din producția obținută la ha pe baza tradiției locale;
- ca o cantitate fixă de produse la hectar;
- în funcție de profit;

- în funcție de costul de oportunitate al capitalului funciar pentru agricultor.

În toate cazurile arenda trebuie să cuprindă atât renta propriu-zisă, cât și dobânda la capitalul investit de arendator pe pământul arendat. Ea este strâns legată de impozitul funciar neputând fi mai mică sau egală cu mărimea lui. Totodată, arenda trebuie să fie cel puțin egală cu costul de oportunitate al capitalului funciar; în sfârșit, ea nu poate fi mai mare sau egală cu profitul brut obținut din cultivarea pământului, o parte a acestuia constituind-o profitul arendașului.

Aceasta presupune calcularea arendei în bani și compararea ei cu parametrii menționați. În prezent, prevalența este calcularea arendei în natură chiar dacă ea se poate plăti și în bani sau în natură și în bani. Nici normele metodologice orientative nu îndeamnă la luarea în considerare a costurilor și veniturilor și la determinarea arendei ca parte din venitul total din care se scad costurile de producție inclusiv costul managementului și de oportunitate al capitalului arendașului.

Această situație se explică printr-un complex de împrejurări:

- “tinerețea” pieței funciare;
- starea de criză în care se află economia și agricultura noastră, instabilitatea monetară, procesul inflaționist care face greoaie, imprecise și riscante calculele privind costurile produselor, veniturile bănești totale și deci stabilirea arendei ca parte din venit;
- faptul că cei ce iau pământ în arendă sunt în majoritatea cazurilor țărani care nu au pregătirea necesară pentru a ține evidența cheltuielilor și veniturilor pe ha și culturi; nu s-a elaborat încă un sistem de contabilitate corespunzător pentru exploatațiile familiale; în plus, în aceste exploatații, calculul indicatorilor menționați este dificil de făcut datorită întrepătrunderii activităților gospodărești cu cele agricole.

Pe măsură ce se “maturizează” piața funciară, arenda trebuie să îmbrace forma bănească specifică economiei de piață dezvoltate și să se determine în raport de rigorile acesteia, ca parte din venit corespunzătoare costului de oportunitate al capitalului funciar. Însăși legislația referitoare la arendare trebuie să stimuleze această tendință. Totodată, considerăm necesară crearea unei instituții care să se ocupe de monitorizarea arendării terenurilor - încheierea de contracte în condițiile respectării prevederilor legale, apărarea intereselor arendatorilor și arendașilor, promovarea formelor de arendare care conduc la performanțe economice, rezolvarea stărilor conflictuale ș.a.

Statul, ca reprezentat al interesului societății, are un rol important în organizarea și funcționarea pieței funciare. Intervenția sa pe piața funciară se realizează, prin stabilirea cadrului legislativ și instituțional, a regulilor “jocului” și prin controlul respectării acestora, prin acțiuni care să reducă dezavantajele pe care le-ar putea genera jocul liber al forțelor pieței (costurile sociale ridicate, monopolul proprietății publice/private, reducerea competiției, adâncirea stratificării sociale, specula cu pământul) și să evite ceea ce s-ar putea numi manifestări ale capitalismului sălbatic care în acest domeniu ar putea lua forme cu efecte econo-

mice și sociale mult mai grave decât în alte sectoare de activitate. Sunt generatoare de pericole atât opiniile care neagă necesitatea intervenției puterii publice, preamărind virtuțile pieței libere, cât și cele care subestimează mecanismele pieței libere exacerbând rolul intervenției puterii publice. Sistemul reglatorilor (stabilizatorilor) economici ai pieței funciare trebuie astfel stabilit încât toate componentele sale să acționeze concertat în direcțiile sporirii eficienței economice, sociale și ecologice a utilizării pământului ca mijloc de producție.

2.2. Concentrarea producției prin creșterea mărimii economice a exploatațiilor

Concentrarea producției agricole se manifestă, în al doilea rând, prin creșterea mărimii economice a exploatațiilor. În UE aceasta se măsoară în unități de mărime europeană - ESU¹⁰. După acest criteriu, exploatațiile agricole sunt clasificate în 5 grupe:

- a) mici, a căror mărime economică este de până la 8 ESU;
- b) mici spre medii - 8-16 ESU;
- c) medii spre mari 16-40 ESU;
- d) mari - 40-100 ESU;
- e) peste 100 ESU.

Mărimea economică depinde atât de dimensiunea exploatațiilor (suprafața lor de teren), cât și de alți factori - structura producției, înzestrarea tehnică, tehnologii, calitatea managementului inclusiv a marketingului ș.a. Concentrarea producției agricole sub cele două aspecte menționate - creșterea suprafeței de teren și a mărimii economice - determină sporirea eficienței în agricultură. Sunt relevante în acest sens datele din tabelul 2.8.

Tabelul 2.8

Eficiența concentrării producției în UE (15) 1997-1998

Mărimea economică a exploatațiilor în unități de mărime europene (ESU) ¹⁰	Nr. de exploatații ¹⁾	Supraf. agricolă utilizată - ha -	Rezultatele medii pe exploatație în mii euro					
			Prod. finală	Consum intermediar	Amortizare	Valoare adăugată netă ²⁾	Valoare adăugată netă pe UMA ³⁾	Venit agricol familial pe unitate de muncă neplătită
Mici (<8)	1382210	6,99	9,6	3,8	1,6	6,0	5,1	4,9
Mici spre medii (8-16)	735640	19,09	24,5	12,0	3,9	14,0	10,2	9,5
Medii spre mari (16-40)	817778	37,90	54,4	30,0	8,1	26,3	16,4	14,5
Mari (40-100)	485252	68,97	128,0	74,3	15,7	53,6	26,4	22,1
Foarte mari (>100)	153735	144,13	375,0	206,6	46,3	162,0	38,4	43,8
Toate mărimile	3570615	30,89	54,8	29,8	7,6	25,5	16,4	13,4

¹⁰ ESU (The European Size Unit).

(Continuare tabel 2.8)

Mărimea economică a exploatațiilor în unități de mărime europene (ESU)	Nr. de exploatații ^{*)}	Suprafața agricolă utilizată - ha -	Rezultatele medii pe hectar în euro					
			Prod. finală	Cons. intermediar	Amortizare	Valoare adăugată netă ^{***)}	Valoare adăugată netă pe UMA ^{****)}	Venit agricol familial pe unitate de muncă neplătită
Mici (<8)	1382210	6,99	1373	544	229	859	730	701
Mici spre medii (8-16)	735640	19,09	1283	629	204	733	543	498
Medii spre mari (16-40)	817778	37,90	1435	792	214	694	433	383
Mari (40-100)	485252	68,97	1856	1077	254	777	383	320
Foarte mari (>100)	153735	144,13	2601	1433	312	1124	266	304
Toate mărimile	3570615	30,89	1774	965	246	826	531	434

*) Datele se referă la un eșantion al fermelor comerciale, adică al fermelor care comercializează majoritatea producției lor și care depășesc un anumit nivel de activitate măsurat prin ESU, respectiv 1 unitate de măsură a mărimii economice;

**) ESU (The European Size Unit) - unitate de măsură a mărimii economice a exploatației agricole; 1 ESU reprezintă marja brută standard (valoarea producției minus costurile variabile) evaluată la 1200 euro.

***) Valoarea adăugată netă - producția totală mai puțin consumurile intermediare și valoarea de înlocuire a componentelor capitalului fix; este un indicator al performanței economice a exploatației care stă la baza remunerării muncii familiale și salariate, capitalului propriu și împrumutat și managementului exploatației.

****) UMA - unitate de măsură a muncii într-un an; 1 UMA reprezintă munca agricolă depusă de un muncitor cu timp complet într-un an, evaluată la 2200 ore. Munca în timp parțial sau sezonieră sunt fracțiuni ale UMA.

Sursa: European Commission Agriculture in the European Union, Statistical and economic information 2000, *January 2001; calcule proprii.*

Rezultatele medii pe exploatație arată că exploatațiile foarte mari utilizează o suprafață agricolă medie de 20,6 ori mai mare față de exploatațiile mici și obțin:

- o producție totală de 39,1 ori mai mare;
- o valoare adăugată netă de 27,0 ori mai mare;
- o valoare adăugată netă pe unitate de muncă/an/exploatație de 7,5 ori mai mare;
- un venit familial pe unitate de muncă nesalariată/exploatație de 8,9 ori mai mare.

Aceste rezultate se obțin în unitățile foarte mari comparativ cu cele mici cu consumuri intermediare de 54,4 ori mai mari și cu amortismente de 28,9 ori mai mari.

Raportate la unitatea de suprafață - ha -, rezultatele medii arată:

- creșterea producției totale la unitățile foarte mari comparativ cu cele mici de 1,9 ori;
- creșterea valorii adăugate nete de 1,3 ori;
- reducerea valorii adăugate nete destinată muncii salariate pe ha la 36,4%;
- reducerea venitului familial pentru munca nesalariată pe ha la 43,4%.

Aceste rezultate se obțin în condițiile creșterii consumurilor intermediare pe ha de 2,6 ori și a amortismentului de 1,4 ori.

Producția totală la 1 euro consumuri intermediare a fost de 2,52 euro la exploatațile mici și de 1,8 euro la exploatațile foarte mari, iar producția totală la 1 euro amortisment a fost de 6,0 euro și, respectiv de 8,3 euro.

Așadar, randamentul utilizării pământului și productivitatea muncii sporesc o dată cu concentrarea producției. Evident, valoarea acestor indicatori diferă de la o țară la alta (tabelul 2.9).

Tabelul 2.9

**Eficiența concentrării producției agricole în țările Uniunii Europene (15)
1996-1997**

Țările UE	Supraf. medie a exploatațiilor comerciale - ha -	Prod. totală la ha - euro -	CI la ha - euro -	Amor- tizări la ha - euro -	Valoarea adăugată netă la ha - euro -	Valoarea adăugată netă pe UMA pe ha - euro -	Venit familial pe unitatea de munca nesa- lariată pe ha - euro -
Belgia	33,75	3653	1959	436	1487	877	690
Danemarca	49,37	2504	1701	324	745	550	12
Germania	52,55	2027	1252	341	775	400	261
Grecia ^{*)}	6,09	2578	936	345	1708	969	936
Spania	30,92	931	408	68	637	517	567
Franța	62,85	1709	959	251	743	420	334
Irlanda	35,38	791	546	71	427	356	300
Italia	12,49	2418	977	336	1345	1073	1001
Luxemburg	63,67	1750	931	405	755	457	329
Olanda	26,07	8059	4572	1155	2431	1143	690
Austria	24,34	2083	1019	430	1167	624	542
Portugalia	12,49	897	496	168	392	280	256
Finlanda ^{*)}	32,81	1536	1237	286	826	442	300
Suedia ^{*)}	83,42	935	658	243	229	174	54
Regatul Unit ^{*)}	130,95	1182	781	158	464	203	160
UE-15 ^{*)}	30,89	1774	965	246	826	531	434

^{*)} 1997-1998.

Sursa: *Calculații pe baza datelor din Agriculture in the European Union. Statistical and economic information 2000, January, 2001.*

Există o mare varietate de situații. După criteriul mărimii economice, țările Uniunii Europene (15) pot fi încadrate în trei grupe:

- țări în care dominante sunt exploatațiile (comerciale) de mărime economică mică (8 unități de măsură europeană): Grecia, Spania, Italia, Portugalia;
- țări în care dominante sunt exploatațiile de mărime economică medie spre mare (16-40 unități de măsură europeană): Danemarca, Germania, Franța, Irlanda, Austria, Finlanda, Suedia și Regatul Unit;
- țări în care dominante sunt exploatațiile de mărime economică mare (40-100 unități de măsură europeană): Belgia, Luxemburg și Olanda.

Pe ansamblul UE (15), din totalul exploatațiilor, cele mici reprezintă 38,7%, cele mici spre medii - 20,6%, cele medii spre mari 22,9%, cele mari - 13,6%, iar cele foarte mari - 4,2%.

În funcție de producția totală și valoarea adăugată netă raportate la ha, țările Uniunii Europene pot fi ierarhizate astfel:

- Olanda, Belgia, Danemarca, Grecia și Italia ocupă locurile 1-5;
- Austria, Germania, Luxemburg, Franța și Finlanda împart locurile 6-10;
- Spania, Irlanda, Portugalia, Suedia și Regatul Unit sunt ocupantele ultimelor 5 locuri.

Diferența existentă între producția totală și valoarea adăugată netă la ha provine din consumurile intermediare și valoarea de înlocuire a elementelor capitalului fix. Cele mai mari diferențe sunt în Olanda, Belgia și Germania, iar cele mai mici în Portugalia, Spania și Grecia. Aceste diferențe exprimă gradul diferit de intensificare a producției agricole.

Eficiența concentrării în agricultură poate fi exprimată și prin indicatorii care vizează recompensa factorului uman, respectiv, valoarea adăugată netă pe unitatea de muncă/an și venitul familial pe unitatea de muncă nesalariată. Între țările cel mai bine situate după acest criteriu apar alături de Belgia și Olanda, Italia și Grecia; spre polul opus se deplasează Franța și Germania, mult mai bine situate după criteriile anterioare, alăturându-se Portugaliei, Irlandei, Regatului Unit și Suediei. Această schimbare în ierarhizarea țărilor este determinată, în principal, de dimensiunile populației ocupate în agricultură și de productivitatea muncii.

Deosebirile marcante existente între țările Uniunii Europene privind gradul de concentrare a producției agricole și rezultatele exprimate de indicatorii relevanți menționați arata nu numai stadiul diferit de dezvoltare al agriculturii țărilor respective, ci și locul pe care îl ocupă în cadrul politicilor agricole diferiții factori de producție și tipuri de progres tehnic și tehnologic, diferitele culturi și specii de animale, condițiile specifice și tradițiile naționale.

Pe această bază se poate explica de ce Grecia, ocupanta ultimului loc după

suprafața medie a exploatațiilor, deține locul 4 după producția totală la ha, locul 3 după valoarea adăugată netă la ha și locul 4 după valoarea adăugată netă pe unitatea de muncă/an, iar Regatul Unit care ocupa locul 1 după suprafața medie a exploatației, se situează pe locul 12 după producția totală la ha, locul 12 după valoarea adăugată netă la ha și locul 14 după valoarea adăugată netă pe unitatea de muncă/an, sau de ce Olanda și Belgia având exploatații de mărime medie ocupă pozițiile 1 și 2 la toți indicatorii de eficiență și recompensă a factorilor de producție.

Dacă avem în vedere mărimea economică a exploatațiilor, exprimată prin indicatorii rezultativi ai activității, decalajul care ne desparte de țările UE este mai pronunțat decât cel referitor la dimensiunea suprafeței de teren. După mărimea economică, exploatațiile agricole din România, în marea lor majoritate, sunt exploatații mici, a căror valoare a producției, minus costurile variabile se încadrează între 1 și 8 unități de mărime economică europeană, respectiv între 1200 și 9600 euro, ceea ce în lei ar însemna între 29 și 233 milioane lei (considerând 1 euro = 24270 lei la cursul din 1 martie 2001).

Slabele performanțe ale agriculturii României nu pot fi puse numai pe seama dimensiunii suprafeței de teren a exploatațiilor. O dovadă în acest sens este faptul că există și în România exploatații mari, dar care obțin rezultate slabe. Suprafața medie a societăților agricole comerciale foste IAS, sau a formelor asociative cu personalitate juridică este mai mare decât a exploatațiilor considerate mari și foarte mari din țările UE, dar rezultatele pe care le obțin sunt mult inferioare. Cauza principală nu constă în forma de proprietate, ci în calitatea managementului național și al exploatațiilor respective, coroborată cu lipsa capitalului și a mediului economic specific economiei de piață.

Reducerea decalajelor existente între agricultura României și agricultura din UE în privința dimensiunii și mărimii economice a exploatațiilor impune diminuarea pulverizării proprietății, fragmentării pământului și atomizării exploatațiilor, concentrarea producției, concomitent cu ridicarea nivelului tehnologic. Analiza acestor probleme face obiectul următoarelor paragrafe și capitole.

2.3. Decalaje între România, UE și țările componente privind eficiența producției agricole - expresie a gradului diferit de concentrare. Cauze și posibilități de diminuare

2.3.1. Decalaje privind randamentele utilizării suprafețelor de teren

Aceste decalaje sunt ilustrate prin producția medie de cereale la hectar obținută în România comparativ cu UE și țările membre. Datele statistice arată că randamentele la hectar - media perioadei 1996-1998 - au fost mai mari decât în România în 14 din cele 15 țări din Uniunea Europeană. Numai Portugalia a realizat randamente inferioare. Decalajele absolute au fost relativ mari, nivelul maxim fiind de 5295 kg/ha în Belgia. În perioada respectivă, producția de cereale la ha obținută în medie în UE a fost de 1,93 de ori mai mare decât în România (tabelul 2.10).

Tabelul 2.10

Randamentul la cereale la hectar în România comparativ cu UE și țările membre (media anilor 1996-1998)

Țara	Kg/ha	Decalaje față de România	
		Absolute kg/ha	Relative România =1
România	2862	0	1,00
UE -15	5540	+2878	1,93
Belgia	8160	+5298	2,85
Olanda	7737	+4875	2,70
Franța	7130	+4268	2,49
Regatul Unit	6890	+4028	2,41
Irlanda	6590	+3728	2,30
Germania	6367	+3505	2,22
Danemarca	6103	+3241	2,13
Luxemburg	5713	+2851	2,00
Austria	5617	+2755	1,96
Italia	4863	+2001	1,70
Suedia	4720	+1858	1,65
Grecia	3370	+508	1,18
Finlanda	3117	+255	1,09
Spania	3113	+251	1,09
Portugalia	2320	-542	0,81

Sursa: Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanian, Latvian, and Hungarian Agriculture in Comparison with EU Countries, *Prague, 2000*; Anuarul statistic al României, *CNS, 1999*;

În privința evoluției acestor decalaje sunt semnificative randamentele obținute în diferite perioade: 1934-1938, 1988-1990 și 1996-1998 (tabelul 2.11).

Tabelul 2.11

Randamentul la cereale la hectar în România comparativ cu alte țări europene

Țara	Perioada	Media kg/ha	Decalaje față de România	
			Absolute kg/ha	Relative România = 1
România	1934-1938	921	0	1,00
	1988-1990	3109	0	1,00
	1996-1998	2862	0	1,00
Belgia	1934-1938	2615	+1694	2,83
	1988-1990	6238	+3129	2,01
	1996-1998	8110	+5298	2,85
Irlanda	1934-1938	2417	+1496	2,62
	1988-1990	6169	+3060	1,98
	1996-1998	6590	+3728	2,30
Franța	1934-1938	1461	+540	1,58
	1988-1990	6101	+2992	1,96
	1996-1998	7130	+4268	2,49

Țara	Perioada	Media	Decalaje față de România	
		kg/ha	Absolute kg/ha	Relative România = 1
Regatul Unit	1934-1938	2145	+1224	2,32
	1988-1990	5792	+2683	1,86
	1996-1998	6890	+4028	2,41
Germania	1934-1938	2169	+1248	2,35
	1988-1990	5715	+2606	1,84
	1996-1998	6367	+3505	2,22
Danemarca	1934-1938	2626	+1705	2,85
	1988-1990	5646	+2683	1,86
	1996-1998	6103	+3241	2,13
Austria	1934-1938	1604	+683	1,74
	1988-1990	5407	+2298	1,74
	1996-1998	5617	+2755	1,96
Suedia	1934-1938	2056	+1144	2,24
	1988-1990	4333	+1224	1,39
	1996-1998	4720	+1858	1,65
Italia	1934-1938	1605	+684	1,74
	1988-1990	3816	+707	1,23
	1996-1998	4863	+2001	1,70
Grecia	1934-1938	897	-24	0,97
	1988-1990	3306	+197	1,06
	1996-1998	3370	+508	1,18
Finlanda	1934-1938	1567	+646	1,70
	1988-1990	3016	-93	0,97
	1996-1998	3117	+255	1,09
Spania	1934-1938	1079	+158	1,17
	1988-1990	2669	-440	0,85
	1996-1998	3113	+251	1,09
Portugalia	1934-1938	778	-142	0,84
	1988-1990	1659	-1450	0,53
	1996-1998	2320	-542	0,81

Sursa: Gh. Dobre, Economia României în context european, Editura Fundației științifice "Memoria Oeconomica", 1996, p. 192; Constantin Grigorescu, Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european - 1989, Editura Expert, 1993, p. 71, 72; calculații proprii.

Din analiza acestor randamente se desprind următoarele concluzii principale:

1. În timp ce în toate țările UE producția de cereale la ha (media anilor) a crescut de la o perioadă la alta, în România s-a realizat o creștere de peste 3 ori în perioada 1986-1990 față de 1934-1938 și o scădere în perioada 1996-1998 față de perioada 1988-1990.
2. Decalajele absolute au crescut în perioada 1988-1990 față de perioada 1934-1938 în majoritatea țărilor care fac astăzi parte din UE. România a reușit totuși să depășească Finlanda, Spania și Portugalia. În aceeași perioadă s-au redus decalajele relative față de toate țările cu excepția Franței.

3. În perioada 1996-1998 față de 1988-1990 au crescut decalajele absolute față de România în toate țările UE cu excepția Portugaliei; decalajele relative, care se diminuaseră în perioada economiei de comandă, au crescut în toate țările UE, inclusiv în Portugalia.

Așadar, în toate perioadele - interbelică, a economiei de comandă și a tranziției la economia de piață - randamentele de cereale la ha au plasat România în urma țărilor care fac astăzi parte din UE, cu puținele excepții menționate, iar decalajele s-au adâncit fapt care constituie un serios handicap în cursa pentru integrarea în UE.

Decalaje mari și în creștere se întâlnesc și la alte produse vegetale. Sunt, de asemenea, de menționat decalajele la producțiile fizice totale. La unele culturi producțiile s-au diminuat atât de mult încât calculul decalajelor devine inutil (sfecle de zahăr, plantele textile ș.a.). Zootehnia oferă un caz ieșit din comun. Reducerea dramatică a efectivelor de animale la nivelul existent cu 4-5 decenii în urmă a generat decalaje greu de imaginat, reflectate și în producțiile obținute.

Decalajele apreciabile privind randamentele la ha și producțiile totale stau la baza deosebirilor esențiale dintre România, UE și țările componente referitoare la securitatea alimentară, consumul de alimente pe locuitor, disponibilitățile pentru export, nivelul veniturilor exploataților, puterea lor economică.

În expresie valorică, Uniunea Europeană a realizat (în 1998) o producție agricolă finală la ha de 2,47 ori mai mare decât România. Toate țările UE depășesc România la acest indicator. Cele mai mari depășiri au fost realizate de Olanda (de 13,3 ori) și Danemarca (de 10,3 ori), la polul opus situându-se Finlanda, Irlanda, Portugalia, Spania și Austria cu creșteri cuprinse între 45-55%, după cum reiese din tabelul 2.12.

Tabelul 2.12

**Producția agricolă finală la ha în România comparativ cu UE
și țările membre - 1998**

Țara	Euro la ha	Decalaje față de România	
		Absolute euro/ha	Relative România = 1
România	671	0	1,00
UE	1659	+988	2,47
Olanda	8907	+8236	13,27
Danemarca	6905	+6234	10,29
Belgia	4513	+3842	6,73
Grecia	2525	+1854	3,76
Italia	2406	+1735	3,59
Germania	1867	+1196	2,78
Franța	1630	+959	2,43
Luxemburg	1441	+770	2,15
Regatul Unit	1103	+432	1,64
Suedia	1046	+375	1,56
Austria	1040	+369	1,55

Țara	Euro la ha	Decalaje față de România	
		Absolute euro/ha	Relative România = 1
Spania	1039	+368	1,54
Portugalia	1030	+359	1,53
Irlanda	1020	+349	1,52
Finlanda	988	+317	1,47

Sursa: Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanian, Latvian, and Hungarian Agriculture in Comparison with EU Countries, *Prague, 2000; calcule proprii.*

Decalajele privind producția fizică și producția agricolă finală la ha existente între România, UE și țările componente nu sunt rezultatul unor condiții naturale care ar dezavantaja decisiv agricultura României. Astfel, după capacitatea de producție, terenurile din România sunt încadrate de specialiști în zonele 3 și 4 ca majoritatea țărilor UE. Între cauzele principale care generează decalajele de randament pe primul plan se situează cantitatea și calitatea factorilor de producție, inclusiv a tehnologiilor și informației, antrenări în creșterea capacității de producție a terenurilor. Există o strânsă legătură între randamentele la ha și consumurile intermediare. Cele mai mari producții medii sunt realizate de țările cu cele mai mari consumuri intermediare la ha. Față de România, UE asigură inputuri la ha de 2,4 ori mai mari, Olanda de 11,9 ori, Belgia de 9,1 ori, Danemarca de 3,9 ori, Germania de 3,1 ori. Într-o mai mică măsură ne depășesc Spania (cu 38,2%), Austria (cu 42,8%) și Portugalia (cu 66,5%) (tabelul 2.13).

Tabelul 2.13

**Consumul de inputuri la hectar în România comparativ cu UE
și țările membre - 1998**

Țara	Euro la ha	Decalaje față de România	
		Absolute euro/ha	Relative România = 1
România	327	0	1,00
UE	791	+464	2,42
Olanda	3894	+3567	11,91
Belgia	2966	+2639	9,07
Danemarca	1294	+967	3,96
Germania	1010	+683	3,09
Franța	812	+485	2,48
Suedia	774	+447	2,37
Grecia	750	+423	2,29
Regatul Unit	726	+399	2,22
Finlanda	700	+373	2,14
Luxemburg	661	+334	2,03
Italia	659	+332	2,02
Irlanda	551	+224	1,69
Portugalia	544	+217	1,67
Austria	477	+150	1,43
Spania	452	+125	1,38

Sursa: Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanian, Latvian, and Hungarian Agriculture in Comparison with EU Countries, *Prague, 2000; calcule proprii.*

Consumurile intermediare se referă la îngrășăminte și alte substanțe chimice, material biologic de mare productivitate, combustibili și energie ș.a. Decalaje mari există și în privința mijloacelor tehnice utilizate.

Ca urmare, pentru diminuarea decalajelor referitoare la producția la ha - în formă fizică și valorică se impun: înzestrarea cu tractoare și mașini agricole, utilizarea irigațiilor, a materialului biologic performant, a mijloacelor moderne de informare și extensie a rezultatelor cercetării științifice și experienței avansate.

În realizarea acestui obiectiv este necesar să se aibă în vedere atât experiența pozitivă a țărilor dezvoltate, cât și neajunsurile care au condus la scumpirea produselor agricole și la deteriorarea mediului.

Revigorarea industriei naționale de producere a factorilor de producție pentru agricultură este una din prioritățile relansării agriculturii. Nevoile agriculturii pentru produsele acestor ramuri sunt imense dacă avem în vedere faptul că România se plasează pe unul din ultimele locuri din Europa în privința utilizării lor, iar acoperirea acestor nevoi prin importuri este practic imposibilă în actualele condiții și de neacceptat nici în viitor (ca soluție radicală); totodată, există mari capacități de producție și specialiști cu experiență în domeniu. Lipsa fondurilor bănești pentru reorganizarea producției de mijloace de producție pentru agricultură și pentru cumpărarea lor de către producătorii agricoli ar putea fi contracarată prin implicarea instituțiilor financiar-bancare în acordarea de credite în condiții avantajoase și atragerea capitalului străin în re tehnologizarea industriilor respective.

Punctul de plecare ar trebui să-l constituie armonizarea cererii cu oferta, pe bază de comenzi ferme și intervenții ale statului pentru formarea piețelor respective, a creatorilor de piață, instituții financiare, angrosiști, intermediari, rețea și forme de comercializare pe baza schimbului echivalent care să fie avantajoase pentru toate categoriile de agenți economici.

Mecanismele promovate până în prezent n-au dat rezultatele scontate pentru că au fost unilaterale, instabile, grevate de formalism și birocrație. Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor ar trebui să devină principalul agent de modernizare al agriculturii, să elaboreze proiecte, să promoveze și să susțină mecanisme adecvate. Unele măsuri inițiate în ultimul timp referitoare la susținerea fabricării de tractoare (acordarea unor fonduri și formularea de comenzi), sprijinirea producătorilor agricoli în cumpărarea mijloacelor tehnice (suportarea unei părți egală cu 55% din prețul de achiziție al tractoarelor și mașinilor agricole din producția internă, subvenționarea procurării semințelor certificate din producția internă), reabilitarea sistemului de irigații (pentru irigarea a 900 mii ha în 2001 și de 2 milioane până în 2004, suportarea unei părți importante din costul apei pentru irigat), acordarea unui sprijin direct de un milion producătorilor agricoli pentru fiecare hectar de teren lucrat ș.a. sunt semne că latura distructivă care a caracterizat politica agricolă în deceniul trecut cedează locul politicii constructive, generatoare de creștere economică.

2.3.2. Decalaje privind productivitatea muncii

Calculată prin raportarea producției agricole finale la persoanele ocupate în agricultură, productivitatea muncii în UE a fost în 1998 de 10,2 ori mai mare. Agricultură României se situează la mare distanță față de toate țările UE în privința nivelului productivității muncii. Față de România, productivitatea muncii a fost mai mare în Belgia de 24,5 ori, în Olanda de 22,3 ori, în Danemarca de 21,1 ori, în Franța de 15,7 ori, în Regatul Unit de 13 ori. Și țările UE mai slab situate sub aspectul productivității muncii realizează niveluri superioare de productivitate față de România - Portugalia - de 2,0 ori, Grecia de 4,2 ori, Finlanda de 4,7 ori, Austria de 5,1 ori, Spania de 8,6 ori (tabelul 2.14).

Tabelul 2.14

Producția agricolă finală pe persoană în România comparativ cu UE și țările membre - 1998

Țara	Euro pe persoană	Decalaje față de România	
		Absolute euro/persoană	Relative România = 1
România	2964	0	1,00
UE	30138	27174	10,16
Belgia	72640	69676	24,51
Olanda	66195	63231	22,33
Danemarca	62616	59654	21,13
Franța	46512	43548	15,69
Regatul Unit	38527	35563	13,00
Luxemburg	36600	33636	12,35
Germania	32432	29464	10,94
Irlanda	29731	26767	10,03
Italia	27606	24642	9,31
Suedia	26876	23912	9,07
Spania	25594	22630	8,64
Austria	15119	12155	5,10
Finlanda	13852	10888	4,67
Grecia	12548	9584	4,23
Portugalia	6017	3053	2,03

Sursa: Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanian, Latvian, and Hungarian Agriculture in Comparison with EU Countries, *Prague, 2000; calcule proprii.*

Decalajele de productivitate sunt rezultatul cumulat al randamentelor inferioare la ha și al suprapopulației existente în agricultură României. În cazul în care producția obținută ar fi raportată la timpul efectiv consumat este posibil ca decalajele de productivitate să fie ceva mai reduse, dar în prezent nu dispunem de date pentru astfel de calcule. Un lucru este cert: la un asemenea decalaj de productivitate prețul scăzut al forței de muncă din România este numai aparent un avantaj al agriculturii noastre. O persoană ocupată în agricultura noastră trebuie să consume un timp de muncă de 10 ori mai mare pentru a obține același rezultat pe ca-

re îl obține în medie o persoană din UE, fapt care înzecește și costul forței de muncă pe unitatea respectivă de efect. Forța de muncă ieftină, dar în exces nu este un factor de ieftinire, ci de scumpire a producției agricole. Diminuarea decalajului privind productivitatea muncii impune, pe de o parte, acțiuni și măsuri necesare sporirii randamentului la ha și pe animal, iar pe de altă parte, acțiuni și măsuri necesare creșterii, pregătirii generale și profesionale a producătorilor agricoli, îmbunătățirea organizării producției și a muncii și diminuarea populației ocupate în agricultură în raport de cerințele procesului de producție. O atenție deosebită în perioada actuală are formarea de locuri de muncă (inclusiv în mediul rural) pentru atragerea surplusului de populație din agricultură și /sau ocuparea timpului suplimentar al persoanelor ocupate parțial în activități agricole. Acest obiectiv, deosebit de important nu numai pentru agricultură, ci și pentru economia națională poate fi realizat treptat, pe măsura relansării creșterii economice, îndeplinirii Programului de dezvoltare rurală, reconversia forței de muncă pentru alte activități, formarea unei infrastructuri moderne, toate presupunând intervenția statului prin instituțiile abilitate.

2.3.3. Decalaje cu privire la eficiența utilizării capitalului încorporat în consumurile intermediare

Paradoxal, valoarea adăugată brută care se obține pe unitate de consumuri intermediare este în România cu numai 4% mai mică decât cea obținută în medie în UE, dar mai mare decât în 10 din cele 15 țări membre ale UE printre care se află Belgia, Danemarca, Germania, Franța, Austria, Regatul Unit. Această situație arată ca agricultura României este mai intensivă în muncă și mai puțin intensivă în capital. Din această particularitate rezultă randamente reduse la ha - în unități naturale și valorice și, de asemenea, productivitate redusă (tabelul 2.15).

Tabelul 2.15

Valoarea adăugată brută raportată la consumurile intermediare în România comparativ cu UE și țările membre - 1998

Țara	Euro	Decalaje față de România	
		Absolute euro	Relative România = 1
România	1,05	0	1,00
UE	1,09	0,04	1,04
Italia	2,65	1,60	2,52
Grecia	2,37	1,32	2,26
Spania	1,30	0,25	1,24
Luxemburg	1,17	0,12	1,11
Olanda	1,08	0,03	1,03
Franța	1,01	-0,04	0,96
Austria	0,94	-0,11	0,90
Portugalia	0,88	-0,17	0,84
Irlanda	0,85	-0,20	0,81
Germania	0,85	-0,20	0,81
Danemarca	0,78	-0,27	0,74
Belgia	0,52	-0,53	0,50
Regatul Unit	0,52	-0,53	0,50

Țara	Euro	Decalaje față de România	
		Absolute euro	Relative România = 1
Finlanda	0,41	-0,64	0,39
Suedia	0,35	-0,70	0,33

Sursa: Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanian, Latvian, and Hungarian Agriculture in Comparison with EU Countries, *Prague, 2000; calcule proprii.*

Ceea ce pare o utilizare mai puțin eficientă a capitalului încorporat în consumurile intermediare în țări ca Belgia, Danemarca, Germania, Franța ș.a. este de fapt urmarea unor consumuri intermediare ridicate la ha care au determinat o valoare adăugată brută mai mare pe unitatea de suprafață decât în România. Numai în Finlanda și Suedia valoarea adăugată brută la ha este inferioară celei din România (tabelul 2.16).

Tabelul 2.16

**Valoarea adăugată brută la ha în România comparativ cu UE
și țările membre - 1998**

Țara	Euro	Decalaje față de România	
		Absolute euro	Relative România = 1
România	344	0	1,00
UE	867	+523	2,52
Olanda	4203	+3859	12,22
Grecia	1775	+1431	5,16
Italia	1747	+1403	5,08
Belgia	1551	+1207	4,51
Luxemburg	1296	+952	3,77
Danemarca	1011	+667	2,94
Germania	857	+513	2,49
Franța	818	+474	2,38
Spania	588	+244	1,71
Austria	505	+161	1,47
Portugalia	481	+137	1,40
Irlanda	472	+128	1,37
Regatul Unit	376	+32	1,09
Finlanda	289	-55	0,84
Suedia	272	-72	0,79

Sursa: Czech, Slovak, Polish, Slovenian, Romanian, Latvian, and Hungarian Agriculture in Comparison with EU Countries, *Prague, 2000; calcule proprii.*

Prin creșterea consumurilor intermediare în agricultura României s-ar putea diminua valoarea adăugată pe unitatea de capital, dar ar crește randamentul pe unitatea de suprafață atât fizic, cât și valoric; ar spori, de asemenea, valoarea adăugată brută pe unitatea de suprafață și pe total agricolă.

Reducerea acestui decalaj poate fi urmarea acțiunii conjugate a unui complex de factori dintre care menționăm:

- reorientarea agriculturii spre producerea de produse cu valoare adăugată mare pe unitatea de suprafață cum sunt cele horticole, solicitate pe piața internă și externă;
- redresarea sectorului de creștere al animalelor care valorifică resursele furajere obținabile de pe suprafețele de pășuni și fânețe naturale sau cultivate, precum și o parte din producția de cereale și alte produse agricole;
- organizarea producerii și valorificării produselor “ecologice”, România, având condiții deosebite naturale și sociale pentru o astfel de producție;
- asigurarea consumurilor intermediare (îngrășăminte și alte substanțe chimice, apa pentru irigații, sămânța certificată, furaje ș.a.) în cantitatea și calitatea necesare pentru obținerea unor randamente înalte în condiții de eficiență maximă economică și ecologică, respectării standardelor fitosanitare.

2.4. Concluzii

În concluzie, datele statistice arată existența unor decalaje considerabile între agricultura noastră și agricultura UE și a țărilor componente atât în privința dimensiunii exploatațiilor și mărimii lor economice, cât și în nivelul indicatorilor relevanți ai eficienței producției agricole.

Diminuarea acestor decalaje este de importanță maximă pentru țara noastră în condițiile pregătirii aderării la UE. Ea presupune schimbări majore în politica agrară privind rolul și direcțiile de dezvoltare ale agriculturii.

Problemele care vizează politica agrară, cu impact asupra exploatațiilor agricole al căror rol este hotărâtor în dezvoltarea agriculturii, sunt în principal:

- a) Abandonarea politicii cu tentativă distructivă care a prevalat în anii 1990 și orientarea fermă spre o politică de creștere economică dându-se prioritate factorilor intensivi. Fără creșterea cantitativă, îmbunătățirea calitativă și sortimentală a producției, concomitent cu sporirea valorii adăugate brute și nete nu poate fi vorba de trecerea la relansarea dezvoltării durabile a agriculturii și la formarea unor exploatații viabile și competitive;
- b) Stimularea investițiilor inclusiv prin schimbări în politica fiscală, de creditare, de sprijinire a producătorilor agricoli, pentru capitalizarea exploatațiilor. Creșterea volumului de investiții și alocarea lor în producția vegetală și animală în raport de cerințele pieței interne și externe reprezintă rampa de lansare a agriculturii;
- c) Susținerea, după caz, a ofertei de produse agricole și/sau a cererii, a consumului intern și exportului este de primă importanță într-o economie care urmărește să se ridice la exigențele Uniunii Europene.

Reducerea pieței interne, a cererii și consumului de produse agroalimentare a atins cote alarmante; în timp ce producătorii agricoli nu pot să-și desfacă produsele nici măcar la prețuri neacoperitoare, categorii însemnate ale populației, din cauza nivelului scăzut al veniturilor și a unui sistem de achiziție și distribuție defectuos, nu pot să cumpere produse alimentare de primă necesitate pentru asigurarea unui trai decent. O asemenea situație este de neconceput într-o țară ca România, cum de neconceput este și faptul că România a devenit importator net de produse agroalimentare pe care altădată le exporta, ca deficitul comerțului exterior cu produse agroalimentare s-a ridicat în perioada 1990-1999 la 4 647 milioane dolari reprezentând peste 15% din deficitul total al comerțului exterior al țării. Schimbarea acestei situații depinde în mare măsură de adoptarea unei politici economice naționale și agricole care să stimuleze dezvoltarea, creșterea veniturilor agenților economici și populației, lărgirea pieței interne, crearea de disponibilități pentru export.

d) Ajustarea structurală a agriculturii în plan tridimensional, a proprietății, exploatațiilor și producției.

- În privința structurii proprietății sunt necesare clarificări privind tipurile și formele de proprietate care vor coexista în agricultura României; absolutizarea, supra sau subevaluarea unora din ele este dăunătoare; fiecare din tipurile și formele de proprietate prezintă avantaje și dezavantaje care trebuie avute în vedere. Nici proprietatea particulară, nici proprietatea privată a statului nu generează automat eficiența în primul caz și ineficiența în al doilea. Important este modul de gestionare al proprietății, calitatea managementului și marketingului, mediul economic.
- Și în domeniul structurii exploatațiilor se impun clarificări în legătură cu tipurile și formele de exploatații dezirabile în condițiile țării noastre: exploatațiile de tip familial (țărănești sau/și comerciale), de tip privat asociativ, de tip nefamilial - capitalist, societăți cu capital majoritar de stat, mixte. Alegerea lor presupune luarea în considerație a mai multor criterii - randamentul la ha, costuri de producție, costuri de tranzacție, abundența sau lipsa forței de muncă și/sau a capitalului financiar, valorificarea resurselor răspândite în spațiu, problemele sociale ș.a.

Ținând seama de modul în care s-a realizat decolectivizarea în țara noastră și de existența unei numeroase populații ocupate în agricultură, considerăm exploatația familială cu caracter comercial forma de exploatație care va domina în agricultura noastră în următoarele decenii. Ar fi însă o greșeală să se negligeze sau subaprecieze formele asociative și exploatațiile nefamiliale, care se formează prin cumpărarea de pământ, arendarea sau concesiunea terenurilor din fostele IAS care ar putea atenua efectele atomizării proprietății și concentrării reduse a producției în exploatațiile familiale. După cum "forțarea" asocierii sau apariția unor holdinguri care administrează zeci de mii de ha ar putea avea rezultate nedorite atât în plan social, cât și economic și ecologic.

- Referitor la structura producției, considerăm dăunătoare dezootehnicizarea și accentuarea caracterului cerealist care se manifestă în agricultura noastră atât din punctul de vedere al valorificării resurselor și condițiilor variate de care dispune țara noastră, cât și din punctul de vedere al satisfacerii nevoilor economiei naționale și ele variate. De aceea se impun: dezvoltarea zootehniei și creșterea ponderii ei în producția agricolă, dezvoltarea plantelor necerealiere - textile, uleioase, sfecla de zahăr, legumelor ș.a.
- e) Regândirea modului de utilizare a factorilor de producție. De regulă forța de muncă în exploatații este în exces în timp ce capitalul (bănesc și bunuri capital) este insuficient. Contrar tendințelor care se manifestă în agricultura țărilor dezvoltate, agricultura României este mai intensivă în muncă și mai puțin intensivă în capital. Această situație este rezultatul utilizării unor inputuri - semințe și material de reproducție, îngrășăminte și alte substanțe chimice, energie și lubrifianți, furaje ș.a. incomparabil mai reduse în România comparativ cu țările vest-europene și explică în mare măsură randamentele inferioare pe care le obțin exploatațiile noastre. Decalaje asemănătoare există și în domeniul mijloacelor fixe - mașini, utilaje, echipamente, dispozitive și mecanisme electronice, calculatoare etc. Realizarea unor schimbări cantitative și calitative în sistemul factorilor de producție conduce la concentrarea producției în exploatațiile agricole atât sub aspectul suprafeței de teren, cât și al mărimii economice și eficienței.
- f) În același timp, considerăm exclusă posibilitatea reducerii acestor decalaje imitând ceea ce au făcut țările dezvoltate în decursul multor decenii, urmând același traseu liniar. Pentru atingerea nivelului de mecanizare a lucrărilor agricole din țările dezvoltate, de pildă, ne-ar trebui investiții imense în uzinele de tractoare și mașini agricole și o putere de cumpărare pe măsură din partea producătorilor agricoli care, în cele mai optimiste evaluări, ar necesita 10-15 ani. Fără a subaprecia și neglija căile cunoscute, diminuarea decalajelor ar putea fi ușurată și accelerată de descoperirea și utilizarea unor căi neliniare. Asemenea căi au apărut și în trecut: descoperirea incubatoarelor a permis creșterea rapidă a efectivelor de păsări; trecerea la însămânțări artificiale a făcut posibilă îmbunătățirea calității efectivelor de animale într-o perioadă relativ scurtă; descoperirea hibrizilor a sporit capacitatea biologică a diferitelor plante. În această ordine de idei, o importanță crucială are activitatea de cercetare științifică și extensia operativă a rezultatelor la utilizatori, folosirea mijloacelor moderne de comunicații și informare, a microprocesoarelor.
- g) O altă oportunitate o constituie transformarea unor dezavantaje existente în agricultura noastră în avantaje prin reorientări ale politicii agricole. Un câmp vast de acțiune îl constituie *orientarea spre agricultura ecologică* pe care o consider agricultura viitorului cel puțin în țările dezvoltate în care odată cu rezolvarea problemei cantității producției necesare trece pe primul plan ridicarea calității produselor. Are loc o deplasare de la dezvoltarea intensivă de tip industrial către dezvoltarea extensivă, de la

agricultura convențională la agricultura ecologică. Agricultura convențională, datorită utilizării masive a chimicalelor a reușit să ridice producția agricolă la niveluri deosebit de înalte, dar cu prețul poluării solului și implicit a alimentelor îndeosebi cu nitrați și nitriți, cu reziduuri persistente de pesticide - substanțe dăunătoare omului, animalelor domestice, stării fiziologice normale a plantelor cultivate. Agricultura ecologică urmărește promovarea cu precădere a metodelor de cultivare a solului care să asigure regenerarea fertilității lui prin recircularea elementelor nutritive din materia organică încorporată în sol și prin aplicarea îngrășămintelor organice și composturilor, însoțite de un control corespunzător sub raporturi biologice și economice a dăunătorilor și bolilor. În țările dezvoltate, și cu deosebire în cele din UE, pentru obținerea de produse ecologice au fost stabilite norme și standarde de calitate.

Pentru orientarea agriculturii noastre spre producerea de produse ecologice pledează o serie de argumente:

- creșterea cererii de produse agricole, amplificată în țările UE și nu numai, de efectele generate de “boala vacii nebune” (encefalopatie spongiformă bovină), de febră aftoasă la porcine, precum și de persistența unor elemente nocive în alimente;
- ponderea relativ scăzută a produselor de natură organică în alimentele de pe piața occidentală (sub 3%);
- plusul de preț față de prețul produselor convenționale (apreciat la aproximativ 80%).

Alte argumente se referă la condițiile favorabile existente în țara noastră.

- Avem în vedere faptul că de mai mulți ani cantitățile de îngrășămintă chimice, pesticide și ierbicide folosite au fost foarte mici, ca pe suprafețe întinse arabile, pășuni și fânețe nu s-au aplicat asemenea substanțe. Or, se consideră că pentru ca un teren să fie certificat că este apt pentru produse ecologice el trebuie să nu fie tratat cu produse chimice timp de 2-5 ani. Ca urmare, neutilizarea sau utilizarea pe scară restrânsă a substanțelor chimice ușurează transformarea unor ferme agricole în ferme ecologice.
- În creșterea animalelor s-au folosit în mică măsură hormoni și antibiotice și aceasta cu deosebire în complexe de creștere a animalelor al căror număr s-a diminuat sensibil.
- În România există zone întinse, în special de deal și munte, cu grad de poluare redus, unde se pot obține relativ ușor produse ecologice; în unele din aceste zone produsele au fost certificate ca fiind “curate” (laptele și produsele lactate din zona Vatra Dornei, de pildă).
- Au apărut unele ferme ecologice care își valorifică produsele pe piața internă sau externă, dar cantitatea acestor produse este încă nesemnifi-

ficativă¹¹.

- Existența exploatațiilor agricole familiale de dimensiuni relativ mici și a abundenței forței de muncă, substituirea unor lucrări mecanice cu muncă manuală, a îngrășămintelor chimice cu îngrășăminte naturale sunt, de asemenea, factori favorizanți ai organizării producției ecologice.
- În dezvoltarea producției ecologice ar putea fi antrenate unele societăți agricole comerciale (foste IAS), ai căror specialiști ar putea deveni promotori ai agriculturii ecologice.

Evident, organizarea agriculturii ecologice presupune tehnici și tehnologii adecvate, cunoștințe specifice, folosirea de materiale biologice "curate", continuări corespunzătoare în activitățile de procesare și de marketing, instituții și mecanisme de control, mediu economic permisiv și sprijin din partea statului și al diferitelor organisme neguvernamentale.

Un rol important în dezvoltarea agriculturii ecologice îl va avea realizarea Programului Național de adoptare a acquis-ului comunitar, care prevede măsuri pe termen scurt și mediu, favorabile agriculturii ecologice, Programului Național de dezvoltare rurală și Programului SAPARD pe baza cărora se va realiza finanțarea de către Comisia Europeană a unor microproiecte pentru agricultura ecologică.

Datorită unor condiții și factori favorizanți, și a realizării programelor menționate, România ar putea lua un avans față de alte țări în organizarea și dezvoltarea agriculturii ecologice. Produsele ecologice ar putea constitui "CALUL TROIAN" în deschiderea pieței UE pentru produsele românești și o sursă importantă de venituri stabilite pentru producătorii agricoli, procesatori și comercianți.

Importanța schimbărilor menționate depășește cadrul agriculturii generând efecte de antrenare a activităților din amonte și aval, relansarea lor, dezvoltarea pieței interne și revenirea României la statutul de exportator net de produse agroalimentare.

Toate coordonatele menționate nu pot fi lăsate la voia întâmplării, numai pe seama forțelor pieței; se impune implicarea statului prin măsuri adecvate economiei de piață, pe baza unei concepții stabilite cu claritate și aplicată de diferitele guverne care se succed la putere, indiferent de culoarea lor politică.

¹¹ Asociația "Bioterra" din Cluj a coordonat un program pentru producerea de grâu ecologic destinat pieței externe; ca urmare au fost atestate și certificate primele 80 tone de grâu ecologic, achiziționat de firma Cândig" din Elveția la prețul de 4200 lei/kg (cu 1000-1500 lei peste prețul pieței pentru grâul obținut). Recolta a fost produsă de 10 fermieri din județele Cluj și Bihor, în condițiile impuse de normele ecologice, nefolosindu-se la lucrările de fertilizare și combatere a dăunătorilor animal și vegetali substanțe chimice interzise. Tot la Cluj s-a înființat Federația Națională a Bioagricultorilor care își propune elaborarea unui program concret și adecvat pentru extinderea producțiilor agricole ecologice ("Adevărul", 21 august 2001).

3. ECONOMIA AGROALIMENTARĂ ÎN ROMÂNIA – DIMENSIUNEA REGIONALĂ A COMPETITIVITĂȚII INTERNE

Drd. Carmen ȘTEFĂNESCU,
cercetător principal III,
Institutul de Economie Agrară

Introducere

Abordarea teritorială (regională) a diferiților indicatori ai vieții economico-sociale, atât la nivel macroeconomic cât și microeconomic, s-a impus în ultima perioadă, cu atât mai mult cu cât pregătirea aderării la Uniunea Europeană nu poate să facă abstracție de modificările intervenite la nivel mezeconomic (teritorial, regional), de cunoașterea punctelor forte și slabe identificate pentru fiecare unitate administrativă în parte. În acest context se înscrie, printre altele, și problema comensurării competitivității interne a economiei agroalimentare românești în profil teritorial (regional), care constituie, de altfel, subiectul cercetării de față.

3.1. Abordări metodologice ale conceptului competitivității

3.1.1. Definirea conceptului de competitivitate regională

În plan teoretic, competitivitatea este privită ca un fenomen economic cu o multitudine de fațete și modalități de cuantificare. Cel mai vizibil efect al nivelului competitivității unei țări, sector, industrie sau firmă, este abilitatea acestora de a concura pe piețele de bunuri și servicii. Aceasta presupune, în fapt, combinarea raportului preț/calitate a produselor. Astfel, la același nivel al calității, un ofertant poate deveni competitiv numai dacă nivelul prețurilor practicate este mai redus decât al tuturor celorlalți ofertanți.

Conceptul de competitivitate este însă mai dificil de definit când este vorba despre o regiune, având în vedere multitudinea factorilor de influență. Astfel, la nivel regional, competitivitatea poate fi definită, în opinia unor specialiști, ca fiind abilitatea unei regiuni de a crea valoare adăugată, contribuind la creșterea bunăstării naționale, prin administrarea riguroasă a bunurilor și proceselor, prin atractivitate și agresivitate, globalitate și proximitate, dar și prin integrarea acestor relații într-un model economic și social¹².

Cu alte cuvinte, competitivitatea este abilitatea unei regiuni de a produce mărfuri și servicii care sunt testate pe piețele internaționale, dar care mențin, în

¹² *Jula, D., Jula, N. (2000). The Romanian Regions Competitiveness, Romanian Journal of Economic Forecasting, nr. 3-4, p. 91.*

același timp, un nivel ridicat și susținut al veniturilor obținute (generarea de venituri relativ ridicate și niveluri superioare ale ocupării în timpul confruntării cu competiția internațională).

Este cunoscut faptul că majoritatea organismelor internaționale au început să acorde o importanță deosebită dezvoltării regionale, încercând să surprindă, efectele derulării unor proiecte teritoriale atât asupra actorilor locali, precum și asupra competitivității unei regiuni, ca parte componenta a competitivității economiei, în ansamblul sau.

În fapt, scopul elaborării proiectelor teritoriale, este acela de a asigura dobândirea, de către actorii pieței, a patru tipuri de abilități, și anume:

- a) de evaluare a propriului lor mediu;
- b) de participare la acțiuni comune;
- c) de a crea legături între sectoare, prin reținerea maximului de valoare adăugată brută în zona respectivă;
- d) de racordare la alte zone și la restul lumii.

Aceste patru tipuri de abilități pot fi racordate la ceea ce se numește “cele patru dimensiuni” ale competitivității teritoriale (regionale), care pot fi combinate în mod diferit pentru fiecare zonă, acestea fiind:

- *competitivitatea socială*, respectiv, abilitatea actorilor implicați de a acționa efectiv împreună, pe baza concepțiilor proprii referitoare la proiect, precum și încurajarea cooperării dintre numeroasele niveluri instituționale;
- *competitivitatea mediului*, respectiv, abilitatea actorilor implicați de a face totul pentru mediul lor înconjurător, prin realizarea de elemente distinctive ale propriilor zone, concomitent cu asigurarea prezervării și revitalizării resurselor lor naturale;
- *competitivitatea economică*, respectiv, abilitatea actorilor implicați de a crea și reține valoarea adăugată în zona respectivă, prin legături puternice între sectoarele de activitate, precum și prin transformarea resurselor lor combinate în active sau atuuri, pentru sporirea valorii, și pentru realizarea de produse și servicii reprezentative pentru zonă.
- *poziționarea în contextul global*, respectiv, abilitatea actorilor implicați de a găsi locul și rolul zonei lor în relație cu alte zone și cu restul lumii, în general, de o asemenea manieră care să asigure dezvoltarea lor teritorială și viabilitatea în cadrul contextului global.

Apariția abordării teritoriale a fost posibilă și datorită modificării așteptărilor consumatorilor și ale pieței, introducerii noilor tehnologii comunicaționale, precum și modificărilor graduale în instituții.

Cererea consumatorilor pentru produse regionale sau locale reprezintă, de asemenea, o oportunitate economică pentru zonele agricole mai puțin productive; ea încurajează producătorii locali să obțină bunuri de calitate, pe scară mică, și de a recăpăta nivelul de competitivitate, prin calități ridicate și distinctive pentru propriile lor produse.

Noile tehnologii comunicaționale sunt utile în sensul că fac zonele rurale să pară mai puțin rămase în urmă, prin facilitarea accesului la informații și prin crearea elementelor necesare pentru demararea de noi afaceri.

Instituțiile locale, regionale, naționale și europene devin din ce în ce mai conștiente că abordările dezvoltării teritoriale, chiar și problemele distribuției puterilor la diferite paliere sunt, de departe, rămase de a fi rezolvate.

Potrivit multor lucrări de specialitate, cererea pentru produse de calitate, care în mod curent reprezintă aproape 10% din piața produselor alimentare, crește substanțial. În Danemarca, de exemplu, este estimat ca în intervalul 2000-2010, produsele de calitate pentru toate categoriile vor reprezenta aproape 30% din piața produselor agroalimentare. Combinate cu globalizarea economică, aceste modificări vor îndemna zonele rurale – în special acelea unde agricultura nu este activitatea principală - să crească propria competitivitate prin fructificarea activelor lor, în termeni de resurse naturale, moștenire, cunoștințe și know-how.

Abordarea teritorială (regională) a competitivității în spațiul rural este de dată relativ recentă. În 1999, au fost însușite, de către mulți actori ai pieței și instituțiile implicate, un număr important de *învățămintele fundamentale*, și anume:

1. Introducerea *conceptului de proiect teritorial* face posibil progresul, după conceptul de zonă, ca și de unitate administrativă. Aceste noi politici promovează *conceptul identității* (culturale, istorice și geografice), răspunzând, totodată, modificărilor demografice produse de-a lungul ultimelor decenii. În orice caz, ele reflectă o percepție diferită a zonei, facilitând legăturile dintre instituții și actorii pieței;
2. *Identitatea locală*, care uneori resimte nevoia revitalizării, este miezul *strategiei teritoriale*. Identitatea unei zone este reprezentată de totalitatea percepțiilor colective ale locuitorilor despre trecut, tradiții și cunoștințe, structura producției, moștenirea culturală, resurse materiale și viitorul lor. Nu este vorba despre o identitate monolit, ci despre un complex, integrând o multitudine de identități specifice pentru fiecare grup social, fiecare loc, centru de producție specializat. Această "multiplă" identitate nu este statică, ci, dimpotrivă, ea se poate modifica, crește rapid și moderniza;
3. *Abordarea teritorială* arată că declinul anumitor zone, chiar și acolo unde este foarte avansat nu va fi niciodată înlăturat pentru că aceasta permite explorarea de noi "bulevarde ale dezvoltării". Abordările teritoriale conduc instituțiile și actorii să descopere o multitudine de diferențe, deseori neașteptate, modalități potențiale de a implementa un nou dinamism în

zona lor. Mai mult de atât, exercițiul *scenariilor alternative* furnizează indicii despre riscurile pe termen lung, dar și despre eventualele oportunități, oferind o mulțime de modalități de acțiune. Capitalizarea inițiativelor existente face posibilă “pavarea” noilor căi pentru viitor, precum și identificarea rezultatelor așteptate și neașteptate, precum și preluarea avantajelor acestora. Dezvoltarea teritorială provine, astfel, dintr-o serie de “victorii minore”, fiecare din ele conducând la o nouă idee sau activitate;

4. Abordarea teritorială a permis ca actorii implicați să-și exprime nu numai propriile cunoștințe, așteptări și conflicte, dar și abilitatea lor de a *construi inițiative colective* și de a se organiza în jurul acestor idei. Multitudinea de idei ale diferiților actori, conduce la o situație mult mai complexă, la o interpretare mai coerentă și mai bogată a zonei la care se face referire:
 - mai complexă, pentru că relevă faptul că punctele moarte existente sunt deseori atribuite segmentului de populație a cărui opinie este rareori luată în considerație;
 - mai bogată, pentru că recunoașterea diferitelor puncte de vedere face posibilă o ruptură în atitudini de la o generație la alta;
 - mai coerentă, pentru că exprimarea punctelor de vedere divergente este esențială pentru construirea unei identități locale;
5. Succesul sau eșecul unei *strategii* depinde de cum interesele și relațiile dintre actori sunt structurate, de abilitatea colectivă de a examina situația locală, de a defini prioritățile și de a fi de acord cu modul de organizare a utilizării resurselor disponibile. Deseori conflictele de interese reflectă strategii divergente, dar și diferite puncte de vedere și așteptări ale actorilor locali implicați. Oricum, se impune găsirea unor puncte de vedere comune, în sensul reconcilierii pozițiilor divergente sau de soluționare a conflictelor, care tind să devină puncte moarte pentru o perioadă mare de timp;
6. *Schimbările între spațiile rurale* s-au intensificat și au crescut, relevând importanța transferurilor de know-how și cooperare între zone, în sensul definirii de noi căi de dezvoltare și creștere a competitivității interne și externe.

3.1.2. *Repere și instrumentar metodologic utilizat în comensurarea dimensiunii regionale a competitivității interne a sectorului agroalimentar românesc*

Tranziția de la economia de comandă la economia de piață a indus ajustări importante, mai mult sau mai puțin pronunțate, în toate domeniile de activitate. Unul din aceste domenii este și sectorul agroalimentar, care se află, în prezent, în fața numeroaselor probleme, legate de capacitatea de asigurare a necesarului intern de consum, precum și de potențiala valorificare a produselor sale pe piața

externă. Aceasta cu atât mai mult cu cât, într-un orizont de timp scurt, România trebuie să îndeplinească criteriile de aderare la Uniunea Europeană.

În acest sens, una dintre problemele cu care se confruntă sectorul agroalimentar românesc este aceea a competitivității sale. Este sau nu competitiv acest sector? Poate face față, în perspectiva integrării în UE, concurenței tot mai agresive, pe plan intern și extern? Care sunt măsurile ce trebuiesc luate pentru creșterea competitivității? Care sunt cele mai adecvate modalități de cuantificare a potențialului competitiv al sectorului?

Literatura de specialitate¹³ oferă numeroase modalități de determinare a competitivității unui sector, dintre care putem aminti:

A. Metode de măsurare a nivelului trecut al competitivității prin:

- indicatori ai cotei de piață (indicele avantajului relativ la export, indicele penetrației relative a importului, indicele avantajului relativ al comerțului);
- nivelul și evoluția ratei de schimb reale;
- nivelul și evoluția investițiilor directe străine.

B. Metode de măsurare a potențialului competitiv, în care sunt incluse metodele de contabilitate (respectiv determinarea marjei brute), metoda costurilor resurselor interne, modele matematice etc.

Întrucât acest demers urmărește încercarea de cuantificare a dimensiunii regionale a competitivității interne, am considerat utilă prezentarea unei noi modalități de comensurare a potențialului competitiv al unei regiuni, prin adaptarea unui recent model¹⁴ la posibilitățile informaționale oferite de statistica teritorială.

Astfel, un recent studiu, realizat pentru Comisia Europeană, a încercat să reducă problema competitivității la elementele sale componente, prin construirea unui model simplu, referitor la relațiile dintre PIB/loc., regional, și principalele elemente care contribuie la evoluția acestuia.

Demersul studiului amintit a urmărit, în primul rând, identificarea principalilor indicatori care pot explica variația PIB/locuitor, regional, și corelarea variațiilor între acești indicatori, între regiuni, cu variația PIB/locuitor, precum și cu variația PIB/persoană activă ocupată, printr-un model regresional simplu.

Pornind de la aceste ipoteze, pe de o parte, și de la rațiunile informaționale, motivate prin inexistența unor indicatori statistici expliți, privitori la valoarea activității desfășurate în cadrul sectorului agroalimentar, într-o regiune, pe de altă

¹³ Froberg, K., Hartmann, M. (1997), Comparing Measures of Competitiveness, Discussion Paper, Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, IAMO-Halle.

¹⁴ Jula, D., Jula, N. (2000), The Romanian Regions Competitiveness, Romanian Journal of Economic Forecasting, nr. 3-4, București.

parte, s-a recurs la construirea unei ipoteze proprii, pornind de la datuumuri existențiale reale.

Pe baza investigării întregului panel de indicatori, furnizați de statistica teritorială, s-a considerat ca indicator valoric rezultativ, productivitatea muncii, calculată ca raport între valoarea adăugată brută și populația activă ocupată în agricultură ($Y = VABa / PAOa$), în raport cu nivelul și dinamica căruia sunt puse alte variabile factoriale explicative (exprimate indicier), și anume: $X1$ = densitatea animalelor ($UVM / 100$ ha teren agricol), $X2$ = tractoare / 100 ha teren agricol, $X3$ = densitatea populației active ocupate în agricultură / 100 ha ($PAOa / 100$ ha), $X4$ = eficiența serviciilor (lei servicii / 1000 lei producție globală agricolă (PGA)).

Este de menționat că pentru valoarea adăugată brută (VAB), servicii și valoarea producției globale agricole, s-a recurs la recalcularea acestora în prețuri comparabile (prețurile ultimului an disponibil statistic, în profil teritorial – 1998), utilizând pentru aceasta deflatorul PIB-ului.

De asemenea, pentru calcularea indicatorului $UVM / 100$ ha, s-a recurs la transformarea efectivelor de animale în unități vită mare (UVM), utilizând următorii coeficienți de transformare: bovine = 1,000 ; porcine = 0,350; ovine și caprine = 0,120; păsări = 0,004; cabaline = 1,200. Construirea modelului regresional are în vedere evoluțiile înregistrate de indicatorii de mai sus în perioada 1993-98, pentru care au fost disponibile date statistice relevante¹⁵. Alegerea acestor indicatori a fost posibilă în urma analizei decalajelor și disparităților înregistrate în profil regional în cadrul sectorului agroalimentar¹⁶. În continuare, vom încerca o prezentare succintă a principalelor instrumente metodologice utilizate în încercarea de măsurare a competitivității interne în perioada de referință (1993-98).

Metoda matricelor de stări sintetizează, corelativ, încadrarea celor 8 regiuni statistice în cele 13 stări comportamentale ale indicilor temporali ai nivelurilor variabilelor luate în considerație, pe o scală de la foarte eficient (FE) la foarte neeficient (FNE).

Tabelul sinoptic al schimbărilor de stări ale eficienței, specifice celor 8 regiuni, în intervalul 1993-98, defalcat pe cele două subperioade (1993-96, respectiv 1996-98), localizează cu exactitate toate tipurile de corelații calitative dintre indicatorul de rezultat Y și cei 3 indicatori factoriali ($X1$, $X2$, $X3$), atașate regiunilor.

Selecția regiunilor care necesită intervenție pentru creșterea eficienței activității desfășurate și, implicit, a competitivității acestora.

Metoda regresiei liniare, care pune în corelație indicatorul rezultativ (Y) cu

¹⁵ În cazul calculării eficienței serviciilor, a fost luată în considerare numai perioada 1995-98, având în vedere că pentru servicii, statistica teritorială nu furnizează informații decât începând cu anul 1995. De asemenea, indicele de volum al producției globale agricole, necesar pentru recalcularea valorii producției în prețuri 1998, nu este disponibil decât începând cu anul 1993.

¹⁶ Ștefănescu, C. (2000), Economia agroalimentară românească - disparități regionale și implicații, IEA-INCE, București.

variabilele explicative, X1, X2, X3, X4. Este de menționat că aplicarea acestor instrumente statistice a fost posibilă numai pentru sectorul agriculturii.

Din păcate, pentru industria alimentară, demersul rămâne, deocamdată, într-o fază incipientă, având în vedere lipsa informațiilor la nivel teritorial. Totuși, studiul are în vedere, într-o primă fază, identificarea agenților economici prelucrători, pe clase de mărime, număr de salariați și cifra de afaceri realizată în anul 2000, în profil teritorial, urmând ca, pe măsură ce statistica va furniza informații detaliate și pentru acest sector să se încerce comensurarea dimensiunii regionale a competitivității, cel puțin prin construirea unui model asemănător agriculturii.

3.2. Dimensiunea regională a competitivității interne a economiei agroalimentare – cuantificări și evaluări

3.2.1. Evoluția variabilelor modelului regresional în perioada 1993-'98

După succinta prezentare conceptuală a instrumentarului metodologic, destinat încercării de comensurare a competitivității interne a economiei agroalimentare românești, în continuare sunt prezentate, pe logica demersului analitic, rezultatele cuantificărilor efectuate. Primul pas al demersului de față a fost determinarea ritmului mediu anual de modificare a principalilor indicatori, în profil regional, în perioada 1993-1998 (tabelul 3.1).

Tabelul 3.1

Ritmuri medii anuale de modificare a principalilor indicatori rezultativi, în profil regional, 1993-1998

Regiunea	Y = VABa/PAOa	X1 = UVM/100 ha	X2 = Tract./100 ha	X3 = PAO/100 ha	X4 = Serv./1000 lei PGA*)
Total	-5,4	-2,8	0,8	-1,4	-63,6
Nord-Est	-6,6	-3,0	0,2	-1,2	-54,0
Sud-Est	-7,5	-3,9	-1,9	-2,4	-72,4
Sud	-6,2	-3,3	0,2	-1,4	-66,3
Sud-Vest	2,0	-0,1	1,3	-1,6	-70,1
Vest	-5,2	-2,8	2,0	-1,2	-58,8
Nord-Vest	-5,3	-2,3	3,0	-1,2	-58,1
Centru	-5,7	-2,5	1,6	-0,6	-57,9
București	-8,9	-9,5	-1,1	-1,7	-52,4

*) Ritmul mediu calculat pentru perioada 1995-1998.

Sursa: *Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.*

Astfel, ritmul mediu anual de modificare a variabilei rezultative (Y) a înregistrat valori oscilante (de la -8,9% în regiunea București, la 2% în regiunea Sud-Vest), în timp ce pe total, ritmul s-a situat la -5,4%.

Valori negative ale ritmului de modificare s-au înregistrat și la nivelul variabilelor explicative, oscilând de la -70,1% - servicii / 1000 lei PGA (regiunea Sud-Vest) la 3% - tractoare / 100 ha (Nord-Vest).

Este de remarcat că, variațiile înregistrate de indicatori (anexele 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5) pot fi considerate o reflecție a schimbărilor structurale radicale intervenite în agricultură, în perioada de tranziție, nu numai din perspectiva structurilor de proprietate, ci și a structurilor producției agricole și a înzestrării cu resurse și factori.

3.2.2. Competitivitatea internă a agriculturii – expresie a gradului de eficiență economică

Pornind de la permanenta mișcare a stărilor de lucruri într-o economie concurențială, a devenit necesară introducerea, în demersul analitic, a unei viziuni dinamice, realizabilă prin prezentarea perechilor de indici temporali (1996/93, 1998/96 și 1998/93) aferenți celor 4 variabile ale modelului regresional adoptat pentru fiecare din cele 8 regiuni statistice de dezvoltare (tabelul 3.2).

Tabelul 3.2

Dinamica principalilor indicatori în profil teritorial, 1993-1998

Regiunea	Y = VABa/pao			X1 = UVM/100 ha		
	Total per. 98/93	1996/93	1998/96	Total per. 98/93	1996/93	1998/96
Total	0,758	1,149	0,660	0,869	0,954	0,910
Nord-Est	0,710	0,984	0,722	0,858	0,902	0,951
Sud-Est	0,678	1,015	0,668	0,819	0,946	0,866
Sud	0,727	1,093	0,666	0,847	0,925	0,916
Sud-Vest	1,107	1,515	0,730	0,993	1,029	0,965
Vest	0,765	1,207	0,634	0,869	0,940	0,924
Nord-Vest	0,761	1,310	0,581	0,892	1,007	0,886
Centru	0,744	1,203	0,619	0,881	1,001	0,880
București	0,628	0,889	0,707	0,606	0,764	0,793
Regiunea	Y = VABa/pao			X3 = tract/100 ha		
	Total per. 98/93	1996/93	1998/96	Total per. 98/93	1996/93	1998/96
Total	0,758	1,149	0,660	1,041	1,046	0,996
Nord-Est	0,710	0,984	0,722	1,008	1,013	0,996
Sud-Est	0,678	1,015	0,668	0,907	0,963	0,943
Sud	0,727	1,093	0,666	1,008	1,042	0,967
Sud-Vest	1,107	1,515	0,730	1,067	1,047	1,019
Vest	0,765	1,207	0,634	1,103	1,086	1,015
Nord-Vest	0,761	1,310	0,581	1,161	1,097	1,059
Centru	0,744	1,203	0,619	1,083	1,092	0,991
București	0,628	0,889	0,707	0,948	0,974	0,973
Regiunea	Y = VABa/pao			X4 = PAO/100ha		
	Total per. 98/93	1996/93	1998/96	Total per. 98/93	1996/93	1998/96
Total	0,758	1,149	0,660	0,931	0,919	1,013
Nord-Est	0,710	0,984	0,722	0,942	0,922	1,021
Sud-Est	0,678	1,015	0,668	0,887	0,902	0,983
Sud	0,727	1,093	0,666	0,930	0,917	1,013
Sud-Vest	1,107	1,515	0,730	0,922	0,901	1,023
Vest	0,765	1,207	0,634	0,944	0,943	1,001
Nord-Vest	0,761	1,310	0,581	0,940	0,904	1,040
Centru	0,744	1,203	0,619	0,969	0,961	1,008
București	0,628	0,889	0,707	0,917	0,952	0,963

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS--RO 1994-1999.

Analiza efectuată pune în evidență următoarele aspecte:

- cu excepția regiunii Sud-Vest (care înregistrează un spor de productivitate de 10,7% pe ansamblul perioadei 1993/'98), toate celelalte 7 regiuni au înregistrat diminuări substanțiale ale nivelului productivității (cu 37,2% în regiunea București și cu 23,5% în regiunea Vest); această diminuare a fost datorată, în principal evoluțiilor negative înregistrate în perioada 1998/'96. Altfel spus, sporul de productivitate obținut în perioada 1996/'93 a fost anulat sau diminuat în perioada 1998/'96;
- aceeași tendință se observă și în cazul variabilelor explicative, singura excepție reprezentând-o variabila X2 (tractoare / 100 ha teren agricol), explicabilă prin creșterea numărului de tractoare din această perioadă.

Pe baza indicilor de mai sus s-a întocmit matricea de stări comportamentale ale indicatorilor considerați pentru perioada 1993-'98 (tabelul 3.3), defalcată pe cele două subperioade (1996/'93 și 1998/'96), pentru a surprinde tipurile de corelații dintre indicatorul rezultat și fiecare dintre cei trei indicatori factoriali (anexa 3.6).

Tabelul 3.3

Matricea "stărilor" comportamentale ale variabilelor Y, X1, X2, X3, în profil regional, 1998/1993

X1		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X	1							1
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X	1							1
	Y=X								0
	Y<X			6					6
TOTAL		2	0	6	0	0	0	0	8

6: Nord-Est, Sud-Est, Sud, Vest, Nord-Vest, Centru; 1: Sud-Vest; 1a: București.

X2		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X					1			1
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X			2				5	7
TOTAL		0	0	2	0	1	0	5	8

X3		< 1			= 1	> 1			TOTAL
	Y	X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
	Y>X	1							
> 1	Y=X								
	Y<X								
= 1									
	Y>X								
< 1	Y=X								
	Y<X			7					
TOTAL		1	0	7	0	0	0	0	8

7: Nord-Est, Sud-Est, Sud, Vest, Nord-Vest, Centru, București; 1: Sud-Vest.

Sursa: *Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS--RO 1994-1999.*

Analiza matricelor de stări în 1998/93, ca expresie sintetică a schimbărilor succesive în dinamica perechilor de indicatori, permite relevarea unor corelații interesante:

- între variabila rezultativă, Y = productivitatea muncii și variabila explicativă X1 = densitatea animalelor, sunt prezente, majoritar, doar stări de ineficiență, pentru 6 regiuni (Nord-Est, Sud-Est, Sud, Vest, Nord-Vest, Centru), în timp ce stările de eficiență sunt prezente doar în regiunile Sud-Vest și București, stări distribuite pe două tipuri de corelații, și anume: $Y > 1, X_i < 1, Y > X_i$; $Y < 1, X_i < 1, Y > X_i$;
- pe de altă parte, între variabilele Y și X2 (gradul de înzestrare cu tractoare) și X3 (densitatea populației active ocupate), în perioada 1993-1998 sunt prezente doar stări de ineficiență, distribuite pe două tipuri de corelații ($Y < 1, X_i < 1, Y < X_i$; $Y < 1, X_i > 1, Y < X_i$) întâlnite la 7 din cele 8 regiuni de dezvoltare, singura excepție reprezentând-o regiunea Sud-Vest, care este caracterizată de menținerea stării de eficiență în același interval de analiză.

Rezultatele înregistrate în perioada 1993-1998 sunt de altfel expresia modificărilor intervenite în cele două subperioade, 1996/93 și 1998/96. Astfel, în intervalul 1996/93, caracteristica principală a celor 8 regiuni a fost existența stării de eficiență economică, distribuită pe trei tipuri de corelații ($Y > 1, X_i < 1, Y > X_i$; $Y < 1, X_i < 1, Y > X_i$; $Y > 1, X_i > 1, Y > X_i$) pentru toate cele 3 variabile explicative.

Această situație nu s-a menținut, însă, și în intervalul 1998/96, când, datorită amplitudinii transformărilor suferite de agricultură, toate cele 8 regiuni au ajuns la polul opus, respectiv într-o stare de ineficiență ridicată.

Rezultă, așadar, că în corelația dintre dinamica productivității muncii și dinamica variabilelor explicative, regresul considerabil înregistrat în perioada 1998/96 a anulat, practic, sporul relativ de productivitate din perioada 1996/93.

O imagine sintetică a translațiilor suferite de stările comportamentale ale variabilelor modelului s-a realizat prin intermediul tabelului sinoptic al schimbărilor de stări, în perioada 1998/93, în care sunt reflectate aspectele calitative ale variației celor 4 variabile, pe total perioadă și defalcat pe cele două subperioade (1998/96 și 1996/93) (tabelul 3.4).

Tabelul 3.4**Aspecte calitative ale corelațiilor dintre indicatori, în profil teritorial, 1998/96**

Regiunea	Y/X1		Y/X2		Y/X3	
	P. forte	P. slabe	P. forte	P. slabe	P. forte	P. slabe
Nord-Est		-		-		-
Sud-Est		-		-		-
Sud		-		-		-
Sud-Vest		-	+			-
Vest		-	+			-
Nord-Vest		-	+			-
Centru		-		-		-
București		-		-		-

Sursa: *Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS--RO 1994-1999.*

Astfel, din cele 8 regiuni de dezvoltare, 7 dintre ele necesită intervenție, în sensul redresării situației, care să contribuie în final la creșterea gradului de eficiență, și implicit a competitivității acestora în perioada viitoare. Tratarea, însă, izolată, la nivelul fiecărei regiuni, a interacțiunilor luate în considerație, în demersul nostru analitic, nu permite cuantificarea influenței simultane a modificărilor intervenite în nivelul sau dinamica variabilelor explicative, pe baza căreia se poate elabora o funcție agregată – expresie analitică a modelului regresional, în valori prognostice. Pornind de la acest considerent, s-a optat pentru elaborarea unui model regresional multifactorial, prin care să se cuantifice influențele simultane ale variabilelor explicative stabilite (X1 = indicii regionali ai densității animalelor, X2 = indicii regionali ai gradului de înzestrare cu tractoare, X3 = indicii regionali ai densității populației active ocupate în agricultură) (tabelul 3.5).

Tabelul 3.5**Variabilele și parametrii modelului regresional aferent perioadei 1993-1998, în profil regional**

	Regiunea	X1=UVM/100 ha	X2=tract/100 ha	X3=PAO/100ha	Y-empiric	Y calculat
1993	Nord-Est	71,557	1,287	32,901	20,140	20,256
	Sud-Est	47,401	1,428	21,829	24,309	21,777
	Sud	56,369	1,494	25,753	21,304	21,273
	Sud-Vest	45,217	1,583	26,977	13,152	16,243
	Vest	44,342	2,106	14,894	27,400	26,353
	Nord-Vest	56,611	2,054	25,341	18,525	21,216
	Centru	53,437	2,545	17,667	25,024	26,589
	Bucuresti	140,128	2,437	46,093	26,275	30,956
1994	Nord-Est	67,078	1,297	32,963	16,199	18,646
	Sud-Est	42,364	1,443	22,063	17,676	19,816
	Sud	52,165	1,603	26,031	21,485	19,472
	Sud-Vest	45,450	1,645	27,457	20,894	15,835
	Vest	41,386	2,091	14,944	29,130	25,302
	Nord-Vest	53,963	2,107	24,883	19,193	20,667
	Centru	52,467	2,520	18,043	23,008	25,939

	Regiunea	X1=UVM/100 ha	X2=tract/100 ha	X3=PAO/100ha	Y-empiric	Y calculat
1995	București	117,653	2,064	47,200	25,212	22,551
	Nord-Est	68,162	1,260	29,639	20,909	22,050
	Sud-Est	44,627	1,458	19,271	22,972	23,099
	Sud	52,665	1,558	23,109	24,542	22,321
	Sud-Vest	47,442	1,705	24,210	21,309	19,393
	Vest	41,061	2,148	13,986	31,047	26,001
	Nord-Vest	57,086	2,129	22,104	23,304	24,229
1996	Centru	54,038	2,687	16,568	31,164	27,656
	București	119,094	2,460	44,389	26,372	25,219
	Nord-Est	64,571	1,303	30,333	19,825	20,147
	Sud-Est	44,821	1,374	19,699	24,685	22,857
	Sud	52,116	1,557	23,622	23,281	21,669
	Sud-Vest	46,549	1,657	24,318	19,930	19,031
	Vest	41,673	2,288	14,043	33,073	26,034
1997	Nord-Vest	56,998	2,253	22,899	24,271	23,368
	Centru	53,502	2,780	16,986	30,105	27,010
	București	107,082	2,374	43,878	23,363	21,618
	Nord-Est	61,321	1,352	31,182	17,148	18,216
	Sud-Est	38,988	1,294	19,850	24,039	20,783
	Sud	47,499	1,504	24,332	21,325	19,487
	Sud-Vest	44,539	1,631	24,872	20,444	17,863
1998	Vest	37,525	2,318	13,986	26,362	24,628
	Nord-Vest	53,596	2,166	23,760	17,730	21,499
	Centru	47,760	2,838	17,147	21,916	24,833
	București	95,600	2,350	46,578	20,865	15,247
	Nord-Est	61,411	1,297	30,982	14,306	18,478
	Sud-Est	38,823	1,295	19,359	16,482	21,168
	Sud	47,743	1,507	23,939	15,496	19,922
	Sud-Vest	44,920	1,690	24,871	14,555	17,942
	Vest	38,525	2,323	14,056	20,971	24,905
	Nord-Vest	50,492	2,385	23,812	14,097	20,182
	Centru	47,090	2,755	17,116	18,629	24,705
	București	84,929	2,310	42,244	16,512	15,510
	LINEST	X3	X2	X1	Y	
	mX;b	-0,901	-0,914	0,345	26,414	
	sem;seb	0,152	1,321	0,063	2,936	
	r2;sev	0,542	3,306	#N/A	#N/A	
	F;df	17,343	44	#N/A	#N/A	
	ssreg;ssresid	568,748	480,979	#N/A	#N/A	

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS--RO 1994-1999.

Modelul regresional utilizat, de tip liniar, are următoarea expresie analitică:

$$LINEST(Y) = [b + m_j \cdot X_{ij}]$$

În care:

b și m – parametrii regresiei liniare;

i – numărul de date ale vectorilor ($i = 54$);

j – numărul de variabile (4).

Pe baza vectorilor de date prezentați în tabelul 3.5 și utilizând funcția

LINEST a pachetului de programe EXCEL, s-a determinat următoarea expresie canonică a modelului regresional liniar:

$$LINEST (Y) = 26,414 + 0,345 \cdot X1_i - 0,914 \cdot X2_i - 0,901 \cdot X3_i.$$

Cu un grad de determinare multiplă de 54,2% ($R^2 = 0,542$), modelul elaborat permite calcularea, pentru fiecare regiune, a unui nivel ajustat econometric al variabilei rezultative Y, în raport de modificările separate sau simultane ale celor 3 variabile explicative X1, X2 și X3.

Introducerea unei noi variabile în model ($X4$ = indicii regionali ai eficienței serviciilor – lei servicii / 1000 lei producție globală agricolă) conduce la creșterea gradului de determinare multiplă la 69,6% și la o mai precisă ajustare a nivelului productivității muncii în raport de modificările variabilelor explicative (tabelul 3.6). În acest caz, expresia canonică a modelului regresional devine:

$$LINEST (Y) = 19,256 + 0,410 \cdot X1 + 0,571 \cdot X2 - 0,957 \cdot X3 + 0,086 \cdot X4.$$

Tabelul 3.6

Variabilele și parametrii modelului regresional aferent perioadei 1995-1998, în profil regional

	Regiunea	X1	X2	X3	X4	Y-empiric	Y calculat
1995	Nord-Est	68,162	1,260	29,639	21,492	20,909	21,423
	Sud-Est	44,627	1,458	19,271	67,688	22,972	25,756
	Sud	52,665	1,558	23,109	44,565	24,542	23,459
	Sud-Vest	47,442	1,705	24,210	54,637	21,309	21,208
	Vest	41,061	2,148	13,986	20,512	31,047	25,705
	Nord-Vest	57,086	2,129	22,104	25,161	23,304	24,899
	Centru	54,038	2,687	16,568	16,551	31,164	28,529
	București	119,094	2,460	44,389	14,302	26,372	28,278
1996	Nord-Est	64,571	1,303	30,333	30,510	19,825	20,081
	Sud-Est	44,821	1,374	19,699	54,130	24,685	24,218
	Sud	52,116	1,557	23,622	51,724	23,281	23,355
	Sud-Vest	46,549	1,657	24,318	82,200	19,930	23,071
	Vest	41,673	2,288	14,043	28,947	33,073	26,705
	Nord-Vest	56,998	2,253	22,899	38,605	24,271	25,325
	Centru	53,502	2,780	16,986	22,242	30,105	28,449
	București	107,082	2,374	43,878	15,746	23,363	23,912
1997	Nord-Est	61,321	1,352	31,182	7,448	17,148	15,988
	Sud-Est	38,988	1,294	19,850	88,550	24,039	24,580
	Sud	47,499	1,504	24,332	31,690	21,325	19,035
	Sud-Vest	44,539	1,631	24,872	22,331	20,444	16,573
	Vest	37,525	2,318	13,986	8,729	26,362	23,342
	Nord-Vest	53,596	2,166	23,760	6,112	17,730	20,272
	Centru	47,760	2,838	17,147	8,294	21,916	24,778
	București	95,600	2,350	46,578	10,399	20,865	16,143
1998	Nord-Est	61,411	1,297	30,982	2,085	14,306	15,726
	Sud-Est	38,823	1,295	19,359	1,417	16,482	17,522
	Sud	47,743	1,507	23,939	1,710	15,496	16,944
	Sud-Vest	44,920	1,690	24,871	1,459	14,555	14,977
	Vest	38,525	2,323	14,056	1,430	20,971	23,063

	Regiunea	X1	X2	X3	X4	Y-empiric	Y calculat
	Nord-Vest	50,492	2,385	23,812	1,852	14,097	18,708
	Centru	47,090	2,755	17,116	1,233	18,629	23,879
	București	84,929	2,310	42,244	1,539	16,512	15,130
	LINEST	X4	X3	X2	X1	Y	
	mX;b	0,086	-0,957	0,571	0,410	19,256	
	sem;seb	0,025	0,189	1,538	0,088	3,563	
	r2;sev	0,696	2,945	#N/A	#N/A	#N/A	
	F;df	15,451	27	#N/A	#N/A	#N/A	
	ssreg;ssresid	535,977	234,142	#N/A	#N/A	#N/A	

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS--RO 1994-1999.

3.2.3. Industria alimentară – stadiu incipient al posibilității de comensurare a competitivității interne în profil regional

După cum am menționat în prima parte a acestui demers, dacă pentru agricultură suportul informațional este relativ bogat în informații la nivel teritorial (regional), nu același lucru se poate afirma despre industria alimentară, unde, lagul informațional face, practic, aproape imposibilă, încercarea de măsurare a competitivității.

Astfel, pentru industria alimentară, acest demers se oprește doar la identificarea agenților economici prelucrători, existenți în anul 2000, urmând ca pe măsură ce sistemul statistic își va îmbunătăți modul de colectare a informațiilor la nivel teritorial, analiza să fie continuată.

În anul 2000, existau în România 10582 de întreprinderi de industrie alimentară, din care 71% microîntreprinderi, 21% întreprinderi mici, 6% mijlocii și doar 2% întreprinderi mari (anexa 3.7).

Numărul total al salariaților se ridică la 216027 persoane, din care ponderea cea mai mare s-a înregistrat în întreprinderile mari (40%), urmate de întreprinderile mijlocii (36%), mici (21%), diferența reprezentând-o microîntreprinderile. De asemenea, cifra de afaceri realizată în anul 2000 a fost de 57640,5 mild. lei, nivelul cel mai ridicat fiind înregistrat de întreprinderile mari (17872 mild. lei).

Puternicele transformări suferite de industria alimentară în perioada de tranziție a condus la variații importante în nivelul indicatorilor, coeficienții de variație oscilând de la 53,5% (număr de întreprinderi mici) la 157,8% (cifra de afaceri înregistrată în unitățile mari) (tabelul 3.7).

Tabelul 3.7

Evoluția coeficienților de variație în cadrul întreprinderilor de industrie alimentară, 2000

	Total	Micro	Mici	Mijlocii	Mari
Număr unități	67,4	73,0	57,0	56,2	119,0
Număr salariați	73,9	59,6	53,3	55,5	118,9
Cifra de afaceri	175,4	133,4	131,4	117,1	157,8

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de INS.

La o primă analiză, încercarea de grupare a acestor întreprinderi (pe baza metodei Sturges) a permis reliefarea următoarelor concluzii:

- a) după numărul de unități de industrie alimentară, din cele 42 de județe, circa 62% (26 de județe) se încadrează în primul interval de grupare, respectiv cu cel mai mic număr de unități, în timp ce la polul opus se află Municipiul București (cu 1122 de întreprinderi); predominante în Municipiu nu sunt întreprinderile mari și mijlocii, cum ar fi fost de așteptat, ci dimpotrivă, microîntreprinderile (863 de unități) (tabelul 3.8). Este de precizat, de asemenea, că cele 26 de județe sunt aferente regiunilor slab dezvoltate, respectiv Nord-Est, Sud, Sud-Est;

Tabelul 3.8

**Gruparea județelor după numărul de întreprinderi
din industria alimentară, 2000**

Interval de grupare (număr de unități)	Nr. de cazuri	Județe
86 – 257,5	26	BC, BT, BR, CS, CL, CV, DB, GL, GR, GJ, HR, HD, IL, IS, ILFOV, MH, NT, OT, SM, SJ, TR, TL, VS, VL, VR, BN.
257,5 – 429	13	AB, AR, AG, BH, BV, BZ, CT, DJ, MM, MS, PH, SB, SV
429 – 600,5	2	CJ, TM.
600,5 – 772	0	
772 – 943,5	0	
943,5 - 1122	1	BUC.

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de INS, 2000.

- b) după numărul de salariați, distribuția județelor nu se modifică semnificativ, 20 de județe menținându-se în primul interval de grupare, respectiv cu cel mai mic număr de salariați (tabelul 3.9);

Tabelul 3.9

Gruparea județelor după numărul de salariați din industria alimentară, 2000

Interval de grupare (număr de unități)	Nr. de cazuri	Județe
1103 – 4779,68	20	AB, AR, AG, BN, BT, CS, CL, CV, DB, GR, GJ, HD, MM, MH, OT, SJ, TL, VS, VL, VR.
4779,68 – 8456,36	19	BC, BH, BV, BR, BZ, CT, DJ, GL, HR, IL, IS, ILFOV, MS, NT, PH, SM, SB, SV, TR.
8456,36 – 12133,04	2	CJ, TM.
12133,04 – 15809,72	0	
15809,72 – 19486,4	0	
19486,4 - 24597	1	BUC.

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de INS, 2000.

- c) după cifra de afaceri, din cele 42 de județe, 38 se încadrează în primul interval al nivelului cifrei de afaceri, și doar 4 sunt distribuite pe celelalte intervale; cu cel mai ridicat nivel al cifrei de afaceri se situează județul Prahova (13911,7 mild. lei), urmat de București (7554,6 mild. lei), Vâlcea (5003,3 mild. lei) și Bihor (3692,2 mild. lei) (tabelul 3.10).

Tabelul 3.10

**Gruparea județelor după cifra de afaceri realizată
în industria alimentară, 2000**

Interval de grupare (număr de unități)	Nr. de cazuri	Județe
132,2 – 2288,6	38	AB, AR, AG, BN, BT, CS, CL, CV, DB, GR, GJ, HD, MM, MH, OT, SJ, TL, VS, VR. BC, BV, BR, BZ, CT, DJ, GL, HR, IL, IS, ILFOV, MS, NT, SM, SB, SV, TR, AG, CJ
2288,6 – 4445	1	BH
4445 – 6601,4	1	VL
6601,4 – 8757,8	1	BUC.
8757,8 – 10914,2		
10914,2 – 13070,6	1	PH

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de INS, 2000.

Cu toate că numărul de întreprinderi prelucrătoare este destul de ridicat, iar posibilități de asigurare a materiei prime există, totuși, nivelul productivității muncii (calculată ca raport între cifra de afaceri și numărul de salariați) este destul de scăzut, costurile de producție ridicate, ceea ce reflectă un nivel redus de eficiență și implicit, imposibilitatea, pentru multe din aceste unități, să devină competitive atât pe plan intern, cât mai ales pe plan extern.

3.3. Concluzii și deschideri

1. Sectorul agroalimentar a fost marcat, în perioada 1993-1998, de puternice transformări structurale, atât cantitative cât mai ales calitative, ceea ce a determinat oscilații ale majorității indicatorilor, înscrise pe un trend descrescător.

2. Productivitatea muncii în agricultură (calculată ca raport între valoarea adăugată brută și populația activă ocupată) a scăzut în majoritatea regiunilor (cea mai mare diminuare înregistrându-se în regiunea București – cu 8,9%), singura regiune care a marcat o creștere a productivității fiind regiunea Sud-Vest.

3. Variațiile înregistrate de indicatori (densitatea animalelor, gradul de înzestrare cu tractoare, densitatea populației active ocupate și eficiența serviciilor) pot fi considerate ca reprezentând o reflecție a schimbărilor structurale radicale intervenite în ultima perioadă.

4. Diminuarea considerabilă a productivității muncii a fost, printre altele, și rezultatul anulării sporului de productivitate obținută în perioada 1993/96, de evoluțiile înregistrate în perioada 1998/96.

5. În intervalul 1993-98, cele 8 regiuni au "migrat" de la stările de eficiență înregistrate în perioada 1996/93 la stări de totală ineficiență, singura regiune care și-a menținut statutul fiind regiunea Sud-Vest.

6. În aceste condiții, problema competitivității sectorului agroalimentar pentru aceste regiuni apare, mai întâi, ca o problema de revenire la starea de normalitate, prin creșterea productivității muncii, reducerea costurilor, deci creșterea eficienței regionale a sectorului, ceea ce va însemna, pe termen mediu și lung, și creșterea competitivității interne și externe.

Aceasta s-ar putea realiza, între altele, prin:

- promovarea de proiecte zonale, care să contribuie la dezvoltarea agriculturii și industriei alimentare; în acest sens, un aport important îl va avea derularea Programului SAPARD, precum și a celorlalte proiecte cu finanțare internă și externă;
- atragerea de investiții străine, necesare pentru modernizarea sectorului;
- reducerea costurilor de producție și creșterea calității produselor, în conformitate cu standardele de calitate ale UE;
- diversificarea activităților, prin identificarea de activități nonagricole, care să permită dezvoltarea regională.

Puse în aplicare, cu ajutorul organismelor abilitate, aceste măsuri pot avea ca rezultat, pe termen mediu și lung, redresarea sectorului agroalimentar al României, prin prisma asigurării disponibilului alimentar intern, dar, mai ales, prin potențialul de export, a unor produse competitive, atât din punct de vedere al calității, dar mai ales al nivelurilor prețurilor practicate.

Anexa 3.1

Dinamica principalilor indicatori economici în profil regional în prețuri 1998

%

		Total	Nord- Est	Sud- Est	Sud	Sud- Vest	Vest	Nord- Vest	Centru	București
1993	Agricultura	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
	Silvicultura, expl. forest., ec. vânat, piscic.	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
	VAB regională (VABR)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
	PIB regional total (PIBR)-total	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
	PIB regional pe locuitor (lei)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
1994	Agricultura	0,979	0,806	0,735	1,019	1,621	1,066	1,017	0,939	0,983
	Silvicultura, expl. forest., ec. vânat, piscic.	1,250	1,166	1,260	1,324	1,296	1,210	1,207	1,361	1,202
	VAB regională (VABR)	1,034	0,974	0,994	0,970	1,219	1,035	0,980	1,025	1,141
	PIB regional total (PIBR)-total	1,039	0,982	0,994	0,973	1,246	1,043	0,980	1,029	1,136
	PIB regional pe locuitor (lei)	1,040	0,980	0,993	0,976	1,248	1,044	0,983	1,031	1,138
1995	Agricultura	1,045	0,936	0,834	1,033	1,457	1,064	1,097	1,168	0,967
	Silvicultura, expl. forest., ec. vânat, piscic.	1,244	1,209	1,190	1,236	1,149	1,345	1,262	1,322	1,004
	VAB regională (VABR)	1,108	1,097	1,104	1,012	1,262	1,124	1,072	1,139	1,124
	PIB regional total (PIBR)-total	1,113	1,106	1,105	1,012	1,295	1,134	1,072	1,140	1,122
	PIB regional pe locuitor (lei)	1,116	1,102	1,108	1,019	1,301	1,139	1,078	1,146	1,128
1996	Agricultura	1,055	0,908	0,917	1,002	1,366	1,138	1,181	1,157	0,846
	Silvicultura, expl. forest., ec. vânat, piscic.	1,277	1,163	1,079	1,169	1,184	1,319	1,135	1,834	1,063
	VAB regională (VABR)	1,166	1,168	1,191	1,029	1,244	1,153	1,119	1,252	1,220
	PIB regional total (PIBR)-total	1,156	1,162	1,177	1,017	1,260	1,145	1,102	1,242	1,203
	PIB regional pe locuitor (lei)	1,164	1,156	1,182	1,028	1,270	1,155	1,112	1,254	1,218
1997	Agricultura	0,930	0,808	0,900	0,945	1,433	0,903	0,897	0,850	0,799
	Silvicultura, expl. forest., ec. vânat, piscic.	1,003	0,852	0,861	0,865	0,999	1,200	0,917	1,375	0,860
	VAB regională (VABR)	1,078	1,042	1,107	0,926	1,206	1,138	1,020	1,157	1,120
	PIB regional total (PIBR)-total	1,086	1,057	1,108	0,933	1,244	1,149	1,023	1,167	1,111
	PIB regional pe locuitor (lei)	1,096	1,053	1,114	0,946	1,259	1,161	1,036	1,181	1,130
1998	Agricultura	0,706	0,671	0,603	0,676	1,019	0,722	0,715	0,721	0,572
	Silvicultura, expl. forest., ec. vânat, piscic.	1,062	1,006	0,849	0,977	1,016	1,306	0,954	1,307	0,907
	VAB regională (VABR)	1,005	0,962	1,026	0,827	1,070	0,978	0,981	1,036	1,208
	PIB regional total (PIBR)-total	1,034	0,997	1,049	0,852	1,128	1,008	1,005	1,065	1,224
	PIB regional pe locuitor (lei)	1,045	0,989	1,056	0,866	1,144	1,029	1,020	1,080	1,251

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din AS-RO 1994-2000.

Anexa 3.2

Evoluția densității animalelor în profil regional, 1993-1998

	Regiunea	UVM/100 ha
1993	Total	54,5
	1. Nord-Est	71,6
	2. Sud-Est	47,4
	3. Sud	56,4
	4. Sud-Vest	45,2
	5. Vest	44,3
	6. Nord-Vest	56,6
	7. Centru	53,4
	8. București	140,1
1994	Total	51,3
	1. Nord-Est	67,1
	2. Sud-Est	42,4
	3. Sud	52,2
	4. Sud-Vest	45,5
	5. Vest	41,4
	6. Nord-Vest	54,0
	7. Centru	52,5
	8. București	117,7
1995	Total	52,7
	1. Nord-Est	68,2
	2. Sud-Est	44,6
	3. Sud	52,7
	4. Sud-Vest	47,4
	5. Vest	41,1
	6. Nord-Vest	57,1
	7. Centru	54,0
	8. București	119,1
1996	Total	52,0
	1. Nord - Est	64,6
	2. Sud - Est	44,8
	3. Sud	52,1
	4. Sud - Vest	46,5
	5. Vest	41,7
	6. Nord - Vest	57,0
	7. Centru	53,5
	8. Bucuresti	107,1
1997	Total	47,7
	1. Nord-Est	61,3
	2. Sud-Est	39,0
	3. Sud	47,5
	4. Sud-Vest	44,5
	5. Vest	37,5

	Regiunea	UVM/100 ha
	6. Nord-Vest	53,6
1998	7. Centru	47,8
	8. Bucureşti	95,6
	Total	47,3
	1. Nord-Est	61,4
	2. Sud-Est	38,8
	3. Sud	47,7
	4. Sud-Vest	44,9
	5. Vest	38,5
	6. Nord-Vest	50,5
	7. Centru	47,1
	8. Bucureşti	84,9

Sursa: Calculaţii proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.

Anexa 3.3

Gradul de înzestrare cu tractoare, în profil regional, 1993-1998

	Regiunea	Tract./100 ha
1993	Total	1,69
	Nord-Est	1,29
	Sud-Est	1,43
	Sud	1,49
	Sud-Vest	1,58
	Vest	2,11
	Nord-Vest	2,05
	Centru	2,54
	București	2,44
1994	Total	1,73
	Nord-Est	1,30
	Sud-Est	1,44
	Sud	1,60
	Sud-Vest	1,64
	Vest	2,09
	Nord-Vest	2,11
	Centru	2,52
	București	2,06
1995	Total	1,75
	Nord-Est	1,26
	Sud-Est	1,46
	Sud	1,56
	Sud-Vest	1,70
	Vest	2,15
	Nord-Vest	2,13
	Centru	2,69
	București	2,46
1996	Total	1,77
	Nord-Est	1,30
	Sud-Est	1,37
	Sud	1,56
	Sud-Vest	1,66
	Vest	2,29
	Nord-Vest	2,25
	Centru	2,78
	București	2,37
1997	Total	1,75
	Nord-Est	1,35
	Sud-Est	1,29
	Sud	1,50
	Sud-Vest	1,63
	Vest	2,32

	Regiunea	Tract./100 ha
	Nord-Vest	2,17
	Centru	2,84
	Bucureşti	2,35
1998	Total	1,76
	Nord-Est	1,30
	Sud-Est	1,30
	Sud	1,51
	Sud-Vest	1,69
	Vest	2,32
	Nord-Vest	2,38
	Centru	2,76
	Bucureşti	2,31

Sursa: Calculaţii proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.

Anexa 3.4

Evoluția densității populației active ocupate, regional, 1993-1998

	Regiunea	PAO/100 ha (nr.)
1993	Total	23,9
	Nord-Est	32,9
	Sud-Est	21,8
	Sud	25,8
	Sud-Vest	27,0
	Vest	14,9
	Nord-Vest	25,3
	Centru	17,7
	București	46,1
1994	Total	24,1
	Nord-Est	33,0
	Sud-Est	22,1
	Sud	26,0
	Sud-Vest	27,5
	Vest	14,9
	Nord-Vest	24,9
	Centru	18,0
	București	47,2
1995	Total	21,5
	Nord-Est	29,6
	Sud-Est	19,3
	Sud	23,1
	Sud-Vest	24,2
	Vest	14,0
	Nord-Vest	22,1
	Centru	16,6
	București	44,4
1996	Total	22,0
	Nord-Est	30,3
	Sud-Est	19,7
	Sud	23,6
	Sud-Vest	24,3
	Vest	14,0
	Nord-Vest	22,9
	Centru	17,0
	București	43,9
1997	Total	22,5
	Nord-Est	31,2
	Sud-Est	19,9
	Sud	24,3
	Sud-Vest	24,9
	Vest	14,0

	Regiunea	PAO/100 ha (nr.)
	Nord-Vest	23,8
1998	Centru	17,1
	Bucureşti	46,6
	Total	22,3
	Nord-Est	31,0
	Sud-Est	19,4
	Sud	23,9
	Sud-Vest	24,9
	Vest	14,1
	Nord-Vest	23,8
	Centru	17,1
	Bucureşti	42,2

Sursa: Calculaţii proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.

Anexa 3.5

Eficiența serviciilor în profil regional, 1995-1998

	Regiunea	Serv./1000 lei PGA
1995	Total	35,287
	Nord-Est	21,492
	Sud-Est	67,688
	Sud	44,565
	Sud-Vest	54,637
	Vest	20,512
	Nord-Vest	25,161
	Centru	16,551
	București	14,302
1996	Total	43,023
	Nord-Est	30,510
	Sud-Est	54,130
	Sud	51,724
	Sud-Vest	82,200
	Vest	28,947
	Nord-Vest	38,605
	Centru	22,242
	București	15,746
1997	Total	22,801
	Nord-Est	7,448
	Sud-Est	88,550
	Sud	31,690
	Sud-Vest	22,331
	Vest	8,729
	Nord-Vest	6,112
	Centru	8,294
	București	10,399
1998	Total	1,699
	Nord-Est	2,085
	Sud-Est	1,417
	Sud	1,710
	Sud-Vest	1,459
	Vest	1,430
	Nord-Vest	1,852
	Centru	1,233
	București	1,539

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.

Anexa 3.6

**Matricea “stărilor” comportamentale ale variabilelor Y, X1, X2, X3,
în profil regional, 1996/1993**

X1		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X	3				3			6
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X	2							2
	Y=X								0
	Y<X								0
TOTAL		5	0	0	0	3	0	0	8

2: Nord-Est, Bucuresti; 3a: Sud-Est, Sud, Vest; 3b: Sud-Vest, Nord-Vest, Centru.

X2		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X	1				5			6
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X			1				1	2
TOTAL		1	0	1	0	5	0	1	8

1b: Nord-Est; 1a: Sud-Est; 5: Sud, Sud-Vest, Vest, Nord-Vest, Centru; 1a3: București.

X3		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X	7							7
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X	1							1
	Y=X								0
	Y<X								0
TOTAL		8	0	0	0	0	0	0	8

1a: Nord-Est; 7: Sud-Est, Sud, Sud-Vest, Vest, Nord-Vest, Centru, București.

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.

**Matricea “stărilor” comportamentale ale variabilelor Y, X1, X2, X3,
în profil regional, 1998/1996**

X1		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X			8					8
TOTAL		0	0	8	0	0	0	0	8

8: Nord-Est, Sud-Est, Sud, Sud-Vest, Vest, Nord-Vest, Centru, București.

X2		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X					3			3
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X			5					5
TOTAL		0	0	5	0	3	0	0	8

5: Nord-Est, Sud-Est, Sud, Centru, București.

3: Sud-Vest, Vest, Nord-Vest.

X3		< 1			= 1	> 1			TOTAL
Y		X<Y	X=Y	X>Y		X<Y	X=Y	X>Y	
> 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X								0
= 1									0
< 1	Y>X								0
	Y=X								0
	Y<X			2				6	8
TOTAL		0	0	2	0	0	0	6	8

6: Nord-Est, Sud, Sud-Vest, Vest, Nord-Vest, Centru.

2: Sud-Est, București.

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de AS-RO 1994-1999.

Anexa 3.7

Întreprinderi din industria alimentară, teritorial, 2000 (nr.)

Județul	Total	Micro	Mici	Mijlocii	Mari
Alba	268	216	39	12	1
Arad	317	230	65	20	2
Argeș	261	190	52	18	1
Bacău	200	147	35	13	5
Bihor	343	250	75	11	7
Bistrița-Năsăud	217	168	38	11	0
Botoșani	181	119	46	16	0
Brașov	313	227	63	16	7
Brăila	181	111	49	18	3
Buzău	263	196	48	13	6
Caraș-Severin	136	97	30	7	2
Călărași	106	76	21	8	1
Cluj	515	388	99	23	5
Constanța	410	309	77	20	4
Covasna	184	122	44	15	3
Dâmbovița	179	121	43	14	1
Dolj	294	224	50	15	5
Galați	251	180	50	18	3
Giurgiu	86	64	17	5	0
Gorj	153	107	41	4	1
Harghita	174	112	48	10	4
Hunedoara	241	160	67	12	2
Ialomița	104	57	28	12	7
Iași	243	154	60	21	8
Ilfov 1)	140	83	32	17	8
Maramureș	349	230	102	17	0
Mehedinți	113	81	25	5	2
Mureș	345	273	52	15	5
Neamț	221	144	59	15	3
Olt	144	111	24	7	2
Prahova	314	198	90	21	5
Satu Mare	186	117	59	8	2
Sălaj	128	102	23	3	0
Sibiu	346	249	72	23	2
Suceava	325	213	92	14	6
Teleorman	190	137	34	13	6
Timiș	445	320	100	18	7
Tulcea	107	71	23	12	1
Vaslui	140	104	24	11	1
Vâlcea	212	155	46	9	2
Vrancea	135	103	20	10	2
Municipiul București	1122	863	177	54	28

Județul	Total	Micro	Mici	Mijlocii	Mari
Total	10582	7579	2239	604	160
Average	252	180	53	14	4
Standard deviation	169,94	131,76	30,39	8,08	4,53
Coef. var.	67,4	73,0	57,0	56,2	119,0

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor furnizate de INS.

Bibliografie

Jula, D.; Jula, N., *The Romanian Regions Competitiveness*, Romanian Journal of Economic Forecasting, nr. 3-4, p. 91, 2000

Frohberg, K.; Hartmann, M., *Comparing Measures of Competitiveness*, Discussion Paper, Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, IAMO-Halle, 1997

Ștefănescu, C., *Economia agroalimentară românească - disparități regionale și implicații*, IEA-INCE, București, 2000

Toderoiu, F.; Popescu, M.; Ștefănescu, C., *Decalaje agricole teritoriale și disparități economice regionale – măsurare, tendințe, implicații*, GAR 73/2000, București, 2000

***, *Territorial competitiveness. Creating a territorial development strategy in light of the LEADER experience*, "Rural Innovation", Dossier nr. 6, Part. 1, Leader European Observatory, 1999

***, *Anuarele statistice ale României*, 1994-1999

***, *Date INS*, 2000

4. SISTEMUL AGROALIMENTAR DIN ROMÂNIA - CAPACITATE DE ABSORBȚIE INVESTIȚIONALĂ

Drd. Marius VOICILAȘ,
asistent de cercetare,
Institutul de Economie Agrară

Introducere

Începând din anul 1990, ca urmare a căderii “Cortinei de fier” și deschiderii economiilor din țările central și est-europene către economia de piață, s-au produs modificări substanțiale în privința investițiilor atât autohtone, cât și străine în toate ramurile economiei. Pentru țările dezvoltate cu potențial de investire, a apărut o nouă “piață de desfacere” pentru plasarea surplusului de resurse, în timp ce pentru țările central și est-europene s-a ivit șansa alinierii la fluxurile financiare internaționale și a dezvoltării economice pe baza aportului de capital străin.

Importanța prezentei capitalului străin în economia unei țări este evidentă și în acest scop, România a făcut demersuri semnificative în ultimii ani pentru a asigura fluxuri de capital străin în economie, dar așa cum se va vedea în continuare nu suficiente comparativ cu nevoile interne.

Analiza evoluției acestor fluxuri de capital străin în sectorul agroalimentar, considerat sector de mare importanță pentru economia națională, pe surse și destinații și compararea cu evoluția din celelalte țări aflate în tranziție, va consolida cele afirmate anterior și va evidenția decalajul actual existent și necesitatea accelerării procesului investițional.

4.1. Investițiile străine de capital în România

4.1.1. Dinamica surselor investiționale după țările de origine

Analiza investițiilor efectuate într-o anumită perioadă de timp, într-o anumită regiune geografică sau țară presupune defalcarea lor pe categorii distincte, iar în cadrul fiecărui tip este necesară o abordare absolută sau relativă pe surse și destinații, pe ramuri și subramuri ale economiei, pe forme de proprietate sau în profil teritorial.

Pornind de la aceste premise, este obligatorie delimitarea investițiilor autohtone de cele străine, iar în cadrul acestora din urmă, investițiile de portofoliu de cele directe.

Investițiile de portofoliu sunt fluxuri de capital de natură pur financiară în care investitorul se implică prin realizarea investiției inițiale și asumarea riscului de a pierde din jocul pieței financiare.

Investițiile directe sunt transferuri complexe de resurse, în cadrul cărora, de cele mai multe ori, componenta financiară este mai puțin importantă, iar implicarea investitorului străin în managementul și controlul activelor productive dezvoltate primează. Riscul este de natură antreprenorială, iar investitorul poate să intervină direct pentru a influența convertirea lui în câștig. Așadar, investițiile străine directe (ISD) pot fi definite ca "fluxuri internaționale complexe care include resurse financiare, tehnologice, de expertiză managerială și organizațională, pe care se grefează interesul de durată și controlul antreprenorial al firmei sau persoanei fizice investitoare cu scopul desfășurării unor activități productive într-o altă economie decât cea în care respectiva firmă sau persoană este rezidentă"¹⁷. Această formă de implicare economică internațională a firmelor se face în mod evident cu renunțarea la piață ca spațiu și mijloc de tranzacționare, prin internalizarea, respectiv integrarea în structurile de proprietate, organizaționale și manageriale proprii firmelor, a unor active și activități dezvoltate în străinătate. Integrarea se poate face pe orizontală, prin constituirea în alte spații naționale a unor replici ale firmei-mamă, cu același gen de activitate economică, sau pe verticală, atunci când în structurile de proprietate și de control ale firmei sunt integrate activități situate în amonte sau în aval de obiectul sau de activitate.

În concluzie, apare mai puțin implicantă pentru investitor și mai ușor de adoptat o decizie de a realiza o investiție de portofoliu decât o investiție directă. Cu toate aceste riscuri pe care le implică o investiție directă, este de remarcat tendința expansionistă a acestora în deceniul nouă, pe plan mondial, chiar dacă la începuturile lui s-a remarcat o oarecare stagnare cantitativă.

În România, fluxurile de ISD și-au făcut simțită prezența începând din 1990, după schimbarea regimului politic instaurat după al doilea război mondial. Deschiderea economică, începerea reformelor de privatizare și de trecere la o economie de piață liberă au produs mutații importante atât în structura juridică a agenților economici, cât și în structura capitalurilor. Infuzia de capital străin nu a întârziat să apară, dar din păcate, nu s-a realizat la nivelul așteptat la începutul deceniului, astfel încât în prezent ne aflăm în urma multor state din fostul bloc socialist.

Indiferent cum exprimăm ISD, ca încasări din privatizare, ca aport la capitalul social la înființare, în monedă sau în natură, în clasamentele țărilor foste socialiste ne aflăm în urma Poloniei, Ungariei și Cehiei la capitolul volum de ISD. Astfel, cu un stoc de 5.441 mil. USD, reprezentând bani cash și în natură din ISD, România se situa pe locul patru după țările amintite la începutul anului 2000. Datele oferite de Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București - Oficiul Național al Registrului Comerțului (CCIRMB – ONRC) indică suma de 4.364 mil. USD, iar FPS a reușit să încaseze din privatizarea societăților comerciale până la sfârșitul anului 1999 suma de 3.240 mil. USD. Valorile sunt modeste dacă ne raportăm la performanțele atinse de țările amintite mai sus, sau ne gândim la potențialul de care dispune România, dar putem fi și bucuroși dacă ne gândim că ocupăm locul 4 între alte 15 state candidate la fluxurile de ISD.

¹⁷ Mazilu, A., *Transnaționalele și competitivitatea – o perspectivă est-europeană*, Ed. Economică, București, 1999.

În privința surselor ISD, adică țările de origine, statisticile ne oferă o paletă largă de țări, de regiuni și continente. Acestea nu diferă mult de statistica celorlalte țări comparabile cu România, orientarea generală a fluxurilor investiționale este aceeași, dar diferă ponderea deținută de fiecare stat în investițiile totale. Aceste diferențe apar ca normale și ele țin de tradițiile fiecărui stat, de distanțele geografice sau cultura specifică.

Pentru România, clasamentul primelor 15 țări după participarea străină la capitalul societăților înmatriculate în perioada decembrie 1990-ianuarie 2000 este redat în tabelul 4.1.

Tabelul 4.1

Principalele surse de capital străin (ISD) la începutul anului 2000

Țara	Valoarea capitalului social în valută		Valoarea totală a capitalului social subscris		Înmatriculări de societăți cu participare străină	
	mii USD	%	mil. lei	%	nr.	%
Olanda	508.176,5	11,6	5.524.269,6	12,0	1.127	1,6
Germania	444.374,9	10,2	4.495.829,6	9,7	8.534	12,0
Cipru	345.128,8	7,9	6.488.892,2	14,1	724	1,0
SUA	336.416,5	7,7	2.651.586,1	5,7	2.690	3,8
Italia	332.342,5	7,6	2.788.685,6	6,0	8.314	11,7
Franța	312.040,4	7,2	3.782.370,4	8,2	2.034	2,9
Coreea de Sud	234.096,2	5,4	1.002.374,2	2,2	67	0,1
Marea Britanie	223.401,6	5,1	1.441.228,9	3,1	956	1,3
Austria	221.950,0	5,1	2.415.627,7	5,2	1.996	2,8
Turcia	192.869,2	4,4	1.442.836,4	3,1	6.139	8,6
Ungaria	158.769,8	3,6	1.832.286,7	4,0	3.092	4,3
Luxemburg	154.105,7	3,5	862.667,0	1,9	162	0,2
Grecia	119.352,8	2,7	2.908.980,2	6,3	1.753	2,5
Elveția	99.399,2	2,3	1.779.829,1	3,9	824	1,2
Suedia	62.083,2	1,4	325.304,3	0,7	587	0,8

Sursa: Date preluate după Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București - Oficiul Național al Registrului Comerțului, Buletin statistic nr. 34/2000.

Surprinde poziția a treia ocupată de Cipru, după Olanda și Germania, dar în realitate este vorba de societăți comerciale care își au originile în alte state și sunt înregistrate în Cipru. De asemenea, poziția a șaptea ocupată de Coreea de Sud o recomandă ca cel mai mare investitor asiatic din România și din această regiune a Europei. Turcia, devenit deja partener comercial tradițional al României, ocupă poziția a zecea, iar pe locul imediat următor se află Ungaria care este singurul stat din fostul bloc socialist care are investiții însemnate în țările din jur.

Important de semnalat este faptul că primele șase state din acest clasament cumulează mai mult de 50% din totalul ISD în România.

În privința frecvenței înmatriculărilor (numărul de societăți comerciale înmatriculate) până în 2000, doar primele două poziții sunt ocupate de state

occidentale, respectiv Germania și Italia, restul pozițiilor fiind ocupate în ordine de Turcia, China, Irak și Siria. Aceste țări cumulează peste 50 % din numărul total de societăți comerciale înmatriculate cu participare străină de capital. Surprinzătoare sunt pozițiile ocupate de SUA, Franța sau Olanda și Marea Britanie, state cu mari investiții în valută, dar nu și cu număr mare de societăți prezente pe piață.

Comparând clasamentele realizate după cele două criterii, rezultă că statele asiatice și arabe au investit puțin în România, dar au înființat multe societăți comerciale, ceea ce arată o capacitate investițională mai redusă decât a statelor occidentale, dar și o anumită predilecție spre activități cu caracter speculativ. În comparație, statele occidentale, cu excepția Germaniei și Italiei, au înființat puține societăți comerciale, dar au avut un aport substanțial la volumul total de ISD în România, ceea ce a făcut ca media investițiilor din Occident să fie mai ridicată decât cea din Orient. Pentru exemplificare este important de menționat clasamentul primelor zece societăți comerciale înmatriculate pe teritoriul României în anul 1999, după volumul investiției: Romania Efes Brewery (Olanda), Unilever Romania (Olanda), British American Tobacco Romania Investment (Germania), British American Tobacco (Germania), DRM Draxlmaier Romania Sisteme Electronice (Germania), SEM Import – Export Botoșani (Italia), Bucharest International Cargo Centre – BICC (Germania), Hochland Romania (Germania), Gedeon Richter România (Ungaria), Oltchim Petzetakis (Cipru)¹⁸.

Este interesant de prezentat și situația surselor de ISD după anumite grupări economice (tabelul 4.2).

Tabelul 4.2

**Surse de investiții străine directe pe regiuni economice,
la începutul anului 2000**

	Nr. de societăți cu participare străină	Capital social subscris - mil. lei -	Din care valută - mii USD -	Valoarea me- die a capita- lului subscris - mild. lei -	Val. medie a capitalului subscris în valută - USD -
UE	26.944	25.583.165,3	2.477.752,0	949.494,0	91.959,3
AELS	1.058	2.628.571,0	139.050,5	2.484.471,6	131.427,7
OECD	41.189	36.870.895,9	3.625.087,2	895.163,7	88.011,1
CEFTA	3.718	2.262.220,7	203.597,8	608.451,0	54.760,0

Sursa: Date CCIRMB - Oficiul Național al Registrului Comerțului, Buletin statistic, nr. 34/2000.

Predominante sunt țările OECD și UE atât ca număr de societăți înființate, cât și din punct de vedere al capitalului social subscris (în lei și în valută), în schimb, medie ridicată a capitalului subscris înregistrează țările AELS. În privința țărilor CEFTA relațiile sunt următoarele: număr ridicat de societăți comerciale,

¹⁸ Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București – Oficiul Național al Registrului Comerțului, Buletin statistic nr. 34/2000.

valoare scăzută a capitalului subscris (comparativ cu cea a țărilor AELS) și o medie mică a investițiilor.

4.1.2. Structura investițiilor pe ramuri ale economiei

Începând din anul 1990, investițiile în România au cunoscut mutații semnificative în privința destinațiilor pe ramuri și subramuri ale economiei naționale, pe forme de proprietate și în profil teritorial. Datele furnizate de Institutul Național de Statistică (INS) cu privire la acestea sunt semnificative. O reprezentare pe patru din cei unsprezece ani ai tranziției, comparativ cu anul 1989, este realizată în tabelul 4.3 și cuprinde structura investițiilor pe ramuri ale economiei naționale, indiferent de forma de proprietate.

Tabelul 4.3

Structura investițiilor pe ramuri ale economiei naționale, 1989-'98

(%)

Ramura	1989	1990	1992	1996	1998
Agricultura	16,8	17,1	10,2	11,2	6,5
Industrie	43,4	46,3	56,6	43,9	45,6
Construcții	4,6	3,3	2,6	6,2	7,0
Comerț	2,4	2,6	6,6	9,9	11,9
Transporturi	10,2	12,8	6,4	6,1	5,7
Servicii	14,8	12,7	13,1	11,5	16,3
Alte ramuri	7,8	5,2	4,5	11,2	7,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Calculații proprii, pe baza ASRO – INS 1995-2000.

Este de remarcat scăderea ponderii investițiilor în agricultură și în transporturi, dar și o creștere semnificativă în construcții, comerț și servicii.

Treptat, în acești unsprezece ani s-a făcut o reorientare a fluxurilor investiționale atât interne, cât și externe, atât private cât și de stat, către acele ramuri ale economiei care se pot adapta cel mai ușor la cerințele economiei de piață. Direcționarea investițiilor către acele ramuri profitabile și cu risc scăzut s-a făcut de la sine, ca răspuns la noile condiții geopolitice și economice în care barierele ideologice nu mai sunt o problemă.

Pentru viitor se prevede o creștere și mai accentuată a ponderii sectorului terțiar în total investiții, o micșorare a investițiilor în unele subramuri ale industriei (cele neprofitabile, mari consumatoare de resurse), dar și o creștere a investițiilor pentru protecția mediului și în acele subramuri ale industriei care sunt de strictă necesitate. Mă gândesc aici la o creștere a investițiilor în industria alimentară, a băuturilor și tutunului.

Această tendință, de creștere a ponderii investițiilor în anumite ramuri ale economiei, ramuri selectate de către consumatorii finali nu numai de producători sau investitori, precum și rolul tot mai important pe care îl joacă investițiile străine în economie, reiese și din datele furnizate de Agenția Română de Dezvoltare

(ARD) pentru perioada decembrie 1990 – octombrie 1999¹⁹. La 31.10.1999, structura investițiilor străine pe principalele domenii de activitate din economie era următoarea: agricultura – 3 %, industria alimentară – 12,8 %, industrie – 30,3 %, construcții – 2,5 %, comerț – 24 %, transporturi – 2,4 %, servicii – 25 %. Se observă ponderea mare a unor activități cu grad scăzut de risc, precum comerțul și serviciile, dar și ponderea mică deținută de agricultură sau construcții, activități sezoniere care depind în mare măsură de condițiile climatice și au un risc ridicat. Îmbucurătoare este și ponderea mare deținută de investițiile străine în industria alimentară, aproape jumătate din volumul total investit în sectorul industrial.

4.1.3. Dinamica investițiilor străine directe în sectorul agroalimentar

În analiza ISD pe subramuri ale sectorului agroalimentar trebuie făcută precizarea încă de la început că datele au fost furnizate de Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București – Oficiul Național al Registrului Comerțului (CCIRMB – ONRC) și cuprind acele ISD reprezentând capitalul social subscris la înființarea societăților comerciale, precum și aportul la capitalul social al societăților deja existente sub formă de majorări de capital. Nu au fost luate în calcul acele investiții făcute de agenții economici în timpul exercițiului financiar și trecute în bilanțul contabil la posturile bilanțiere de investiții în curs sau efectuate. Ca urmare, valoarea ISD analizată va apare mai mică decât valoarea totală reală a ISD și care cuprinde aportul la capitalul social la înființare și la majorare, cash sau în natură și investiții efectuate în cursul exercițiului financiar, dar rezultatele obținute în urma studiului sunt concludente, deoarece reprezintă tendința generală a investitorului în sectorul agroalimentar românesc.

Analizate în dinamică, ISD în sectorul agroalimentar au înregistrat un trend descendent până în anul 1993, după care ascendent până în anul 1997 (cu excepția anului 1995), pentru ca în anii următori să înregistreze din nou scăderi dramatice (au fost luate în calcul la reprezentarea grafică din figura 4.1 doar ISD în USD).

Atât în agricultură, cât și în industria alimentară ISD au urmat în general aceeași traiectorie, cu creșteri în 1994, 1996, 1997 și scăderi în 1991, 1992, 1993, 1995, 1998 și 1999.

Evoluția dinamică a ISD pe subramurile din agricultură și ponderea fiecăreia în total agricultură, pentru anii 1991-1999, este redată în figura 4.2. Se observă că activitățile mixte au avut o pondere mică și nu au manifestat creșteri în toată perioada analizată. Tendința crescătoare ca pondere în total agricultură au avut doar ISD din sfera culturii vegetale până în anul 1994 după care au fluctuat. Fluctuații mari au înregistrat și ISD din sfera creșterii animalelor, cu maxime în 1992, 1998 și minime în 1997, 1999, precum și serviciile auxiliare care au înregistrat maxime în 1991 și 1997.

¹⁹ Romanian Development Agency, *Romanian investment – review*, nr. 6, november – december 1999.

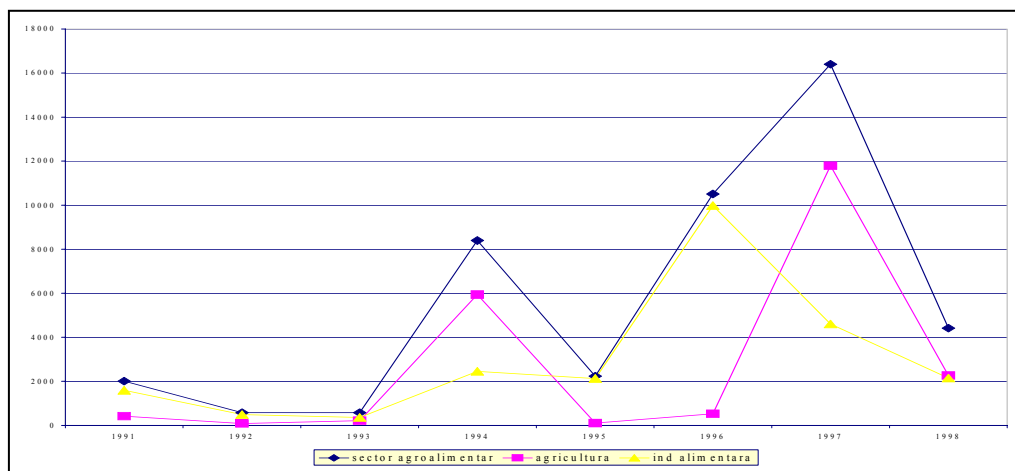

Figura 4.1. Evoluția investițiilor străine directe în sectorul agroalimentar în perioada 1991-1999 (mii USD)

Sursa: CCIRMB - ONRC.

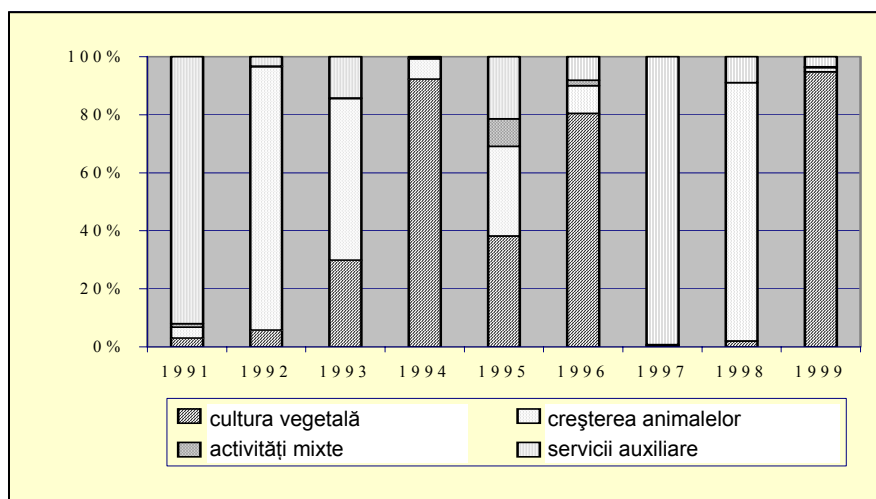

Figura 4.2. Ponderea investițiilor străine directe pe subramuri ale agriculturii în perioada 1991-1999

Sursa: CCIRMB – ONRC.

Evoluția dinamică a ISD, pe principalele subramuri ale industriei alimentare (figura 4.3), ne arată fluctuații mari de la an la an pentru toate subgrupele de produse.

Evoluția ponderii ISD pe subramuri ale industriei alimentare evidențiază păstrarea pentru majoritatea anilor a investițiilor în produsele din carne și legume-fructe. Pondere mare în total investiții au avut pentru anul 1991 sectorul băuturi

(1006.3 mii USD), pentru 1992 produsele din carne (409.2 mii USD), pentru 1994 legumele și fructele (1519.3 mii USD), pentru 1995 lactatele (1066.2 mii USD), pentru 1996 produsele de morărit (9299.8 mii USD) și pentru 1998 legumele și fructele (1572.7 mii USD). Din aceste fluctuații anuale nu se pot trage concluzii cu privire la o anumită politică distinctă și clară dusă de stat în privința unui anumit produs.

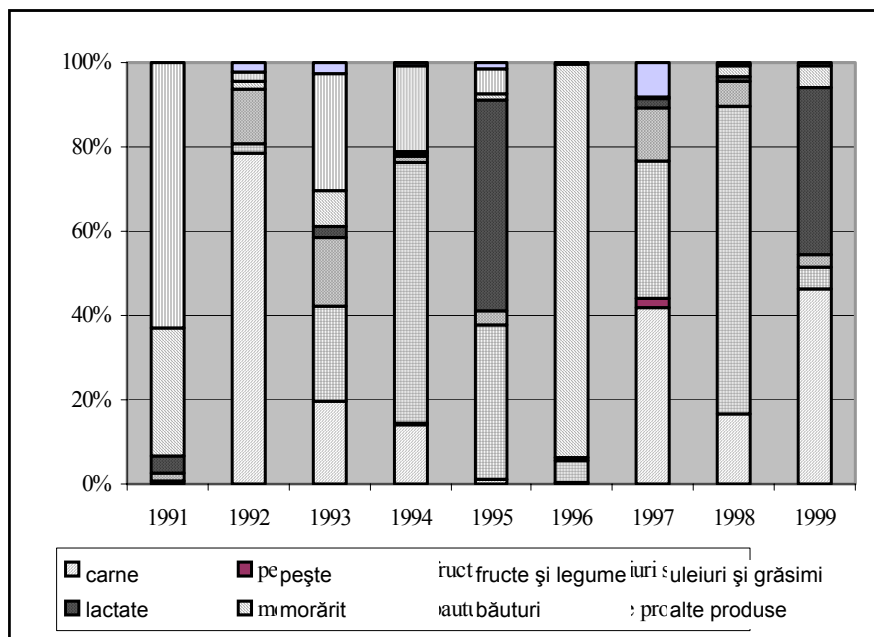

Figura 4.3. Ponderele investițiilor străine directe pe principalele subramuri ale industriei alimentare conform clasificății CAEN în perioada 1991-1999

Sursa: CCIRMB – ONRG.

Valoarea ISD, în sectorul agroalimentar, pentru perioada 1991 - 1 ianuarie 2000 este prezentată pe grupe de activități conform codului de clasificare CAEN (tabelul 4.4).

Tabelul 4.4

Investițiile străine directe în sectorul agroalimentar, 1991-1999

Grupa	Denumire	Total 1991 – 1999			
		Nr. soc.	Capital social autohton în mil. lei	Participare străină în mil. lei	Particip. străină în mii USD
	TOTAL AGRICULTURĂ	1072	314.549	200,9	21.436,5
011	Cultura vegetală	470	74.176	73,2	6.239,5
012	Creșterea animalelor	240	32.628	31,5	2.740,5
013	Activități mixte-vegetale și animale	205	206	12,5	35,9

Grupa	Denumire	Total 1991 – 1999			
		Nr. soc.	Capital social autohton în mil. lei	Participare străină în mil. lei	Particip. străină în mii USD
014	Servicii auxiliare-fără activități sanitar-veterinare	157	207.539	83,7	12.420,6
TOTAL INDUSTRIE ALIMENTARĂ		2143	377.937	70.172,5	24.235,8
151	Producția, prelucrarea și conservarea cărnii	417	34.145	22,8	3.389,3
152	Prelucrarea și conservarea peștelui și a produselor din pește	8	829	0,5	102,4
153	Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor	127	65.913	169,5	6.031,6
154	Producția uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale	50	15.480	9,0	1.042,1
155	Fabricarea produselor lactate	173	8.564	0,0	1.445,3
156	Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon	216	168.728	53.395,5	9.940,4
158	Fabricarea altor produse alimentare	904	12.125	0,7	475,7
159	Fabricarea băuturilor	248	72.153	16.574,5	1.809,0
TOTAL GENERAL		3215	692.486	70.373,4	45.672,3

Sursa: Prelucrare după date CCIRMB – ONRC.

Din numărul total de societăți comerciale înmatriculate în sectorul agroalimentar (fără industria tutunului și fabricarea produselor pentru hrana animalelor), un număr de 1072 de societăți, adică 33,3%, s-au înființat în agricultură, iar restul de 66,7% în industria alimentară. Ponderea principală în agricultură o deține cultura vegetală cu 43,8%, ceea ce reflectă tendința generală manifestată și anume orientarea cu predilecție a întreprinzătorilor spre activități din sfera vegetală, în detrimentul creșterii animalelor și a serviciilor auxiliare.

Capitalul autohton subscris în agricultură reprezintă 45,4% din capitalul autohton în sectorul agroalimentar, ceea ce arată că deși au fost înmatriculate mai puține societăți decât în industria alimentară, valoarea medie a investițiilor autohtone a fost mai mare. Analitic, principalele subscrieri autohtone s-au făcut în aria serviciilor auxiliare, adică 66,0%, cu tendință de creștere în ultimii ani și pentru viitor.

Investițiile medii autohtone pe subgrupe ale agriculturii (calculate la numărul total de societăți înmatriculate în agricultură) situează pe primul loc societățile din serviciile auxiliare (1.321,9 mil. lei) urmate la mare distanță de cele din cultura vegetală cu 157,8 mil. lei. Cea mai mică medie o înregistrează societățile din sfera activităților mixte – vegetale și animale cu doar un milion lei.

Participarea cu monedă străină la capitalul social al societăților comerciale s-a făcut echilibrat, adică 47% în agricultură și 53% în industria alimentară. Principalele fonduri au fost direcționate în agricultură tot spre serviciile auxiliare (57,9%), apoi spre cultura vegetală (29,1%) și cea animală. Cele mai mici fonduri au revenit activităților mixte (0,2% din fondurile direcționate spre agricultură).

Investițiile medii în monedă străină pe subgrupe ale agriculturii plasează pe primul loc serviciile auxiliare cu 79,1 mii USD, apoi urmează cultura vegetală cu 13,3 mii USD, creșterea animalelor cu 11,4 mii USD și activitățile mixte cu 0,2 mii USD. Participarea investitorilor străini cu moneda națională la capitalul social al societăților comerciale din agricultură arată aceeași predilecție spre servicii auxiliare și cultura vegetală.

Această structură a repartizării numărului de societăți comerciale și a fondurilor în monedă națională și monedă străină evidențiază o concentrare a întreprinzătorilor în sfera vegetală care este mai accesibilă și mai ieftină și o concentrare a fondurilor în sfera serviciilor auxiliare.

În industria alimentară, importante înmatriculări s-au făcut în producția, prelucrarea și conservarea cărnii, fabricarea băuturilor și fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon, iar împreună cumulează mai mult de 40% din total. Capitalul social autohton subscris a fost orientat în primul rând spre fabricile de produse de morărit (44,6% din totalul investițiilor în industria alimentară), spre fabricarea băuturilor (19,1%), fructe și legume (17,4%) și carne (9,0%), adică 90,1% din total industrie alimentară.

Participarea străină în monedă străină a fost următoarea: fabricarea produselor de morărit 41,0%, fructe și legume 24,9%, carne 14,0% și băuturi 7,5%, adică aproape 90% din investițiile făcute în echivalent USD. Participarea străină la capitalul social al societăților comerciale din industria alimentară, cu monedă națională, a fost mare în industria produselor de morărit (76,1%) și industria băuturilor (23,6%).

Investițiile medii autohtone făcute în industria alimentară și calculate la numărul total de societăți înmatriculate pe fiecare subramură, situează pe primele locuri fabricarea produselor de morărit cu 781,1 mil. lei, fructele și legumele cu 519,0 mil. lei, uleiurile și grăsimile vegetale și animale cu 309,6 mil. lei, fabricarea băuturilor cu 290,9 mil. lei, prelucrarea și conservarea peștelui și a produselor din pește cu 10,3 mil. lei. Celelalte subgrupe ale industriei alimentare au avut investiții medii sub 100 mil. lei. Investițiile străine medii (calculate la numărul total de societăți înmatriculate pe fiecare subramură) au fost de 62,1 mii USD pentru produse de morărit, 47,5 mii USD pentru fructe și legume, 20,8 mii USD pentru uleiuri și grăsimi, 12,8 mii USD pentru pește și 11,6 mii USD pentru băuturi. Restul subgrupelor din industria alimentară nu a avut o medie care să depășească 10 mii USD. Investițiile străine medii în monedă națională și calculate la numărul total de societăți înregistrate pe fiecare subramură, plasează pe primele locuri fabricile de produse de morărit, fabricarea băuturilor și industria fructelor și legumelor.

Concluzionând, putem afirma că cele mai atractive subramuri ale industriei alimentare pentru întreprinzători, din punct de vedere al numărului de înmatriculări, au fost industria cărnii, fabricarea băuturilor și fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon. Din punct de vedere al capitalului mediu pe care l-au investit atractive au fost produsele de morărit, fructele și legumele, uleiurile și grăsimile vegetale și animale. Pentru investitorii străini atractive au

fost produsele de morărit, fructele și legumele, uleiurile și grăsimile vegetale și animale, fabricarea băuturilor, iar pentru cei autohtoni s-a păstrat aceeași preferință în partea superioară a clasamentului (vezi tabelul 4.5).

Atractive pentru economia națională, din punct de vedere al capitalului total investit, au fost industria produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon, fabricarea băuturilor, industria de prelucrare și conservare a fructelor și legumelor care au cele mai mari investiții, urmate la o distanță apreciabilă de industria cărnii și industria uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale. Din punct de vedere al ISD atractive au fost industria produselor de morărit, fabricarea băuturilor, fructele și legumele, industria cărnii. Pentru economia națională, la criteriile amintite este necesar să fie adăugat și cel al numărului de societăți înființate, deoarece prin taxele și impozitele încasate de la acestea, forța de muncă angajată și relațiile dezvoltate cu alte ramuri ale industriei, capătă importanță deosebită (anexa 4.1).

Din aceste clasificări putem aprecia că în cazul industriei alimentare interesele întreprinzătorilor români și străini, ale statului și economiei naționale au fost convergente doar în cazul industriei produselor de morărit a amidonului și a produselor din amidon. De asemenea, a existat atractivitate mare din partea ambelor părți și în cazul legumelor și fructelor și băuturilor, dar nu întotdeauna interesele au fost convergente. La polul opus s-au situat fabricarea produselor lactate și prelucrarea – conservarea peștelui și a produselor din pește.

Prin prisma investițiilor și a interesului manifestat de stat în domeniul investițiilor se poate face un profil al consumului alimentar pentru deceniul al nouălea, ceea ce ne-ar conduce la concluzia că românii au manifestat preferințe pentru produsele de morărit și panificație. Într-un eșalon secund s-ar situa băuturile, legumele și fructele, apoi uleiurile și grăsimile vegetale și animale. Fundamentarea acestei analize nu este însă completă, deoarece pentru a avea o imagine reală asupra consumului populației prin prisma investițiilor este necesar să fie introduse în calcul și alte criterii de apreciere cu acțiune directă asupra consumatorilor și economiei naționale.

În concluzie, se poate afirma că orientarea fluxurilor investiționale în economia agroalimentară românească s-a realizat fără un suport susținut din partea statului, investitorii acționând în ramurile de activitate care au riscul cel mai mic, în cele care s-au modelat mai rapid după cerințele economiei de piață și acolo unde consumatorii au dorit. În aceste condiții s-au încadrat, deci au fost atractive, industria de morărit, legume și fructe și băuturi, iar pentru agricultură, cultura vegetală și serviciile auxiliare.

4.1.4. Structura teritorială a investițiilor străine directe

Repartizarea teritorială a ISD pentru toate sectoarele de activitate ale economiei scoate în evidență unele din tendințele manifestate de investitori în anii '90. Prin urmare, apar centre de concentrare a investitorilor străini în acele zone geografice și provincii istorice cu bogat potențial economic și de infrastructură sau cu tradiții istorice în anumite ramuri de activitate.

Analizând numărul de societăți comerciale cu participare străină la capital, observăm că din numărul total de înmatriculări efectuate din 1990 până la 1 ianuarie 2000 (71.318) mai mult de jumătate (55,9%) au fost în București²⁰.

În ordine ierarhică urmează Regiunea de Vest cu 10,0 %, apoi Regiunea de Nord-Vest cu 8,7%, Centru cu 8,4%, Sud-Est cu 7,4%, Nord-Est cu 3,7%, Sud cu 3,5%, Sud-Vest cu 2,4%. Această ierarhie apare ca normală dacă avem în vedere criteriile amintite mai sus.

Din punct de vedere al capitalului social subscris, pe prima poziție se situează tot Municipiul București cu peste 55%, ceea ce arată interesul manifestat de investitorii străini pentru a investi în capitală. Ponderea fiecărei regiuni în total ISD este evidențiată în tabelul 4.5.

Tabelul 4.5

Repartiția teritorială a investițiilor străine directe la începutul anului 2000

(%)

Regiunea	Total capital social subscris	Capital social subscris în valută
București	55,5	56,4
Nord-Est	3,8	4,2
Sud-Est	3,9	4,8
Sud	10,7	8,2
Sud-Vest	3,1	4,9
Vest	11,5	8,9
Nord-Vest	4,7	5,7
Centru	6,8	6,9
Total	100,0	100,0

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor CCIRMB – ONRC.

Apar mici diferențe de ierarhizare între regiuni, dar în linii mari ordinea este aceeași. Imediat după București, ca o grupă distinctă, urmează Regiunea de Sud și Vest cu o capacitate în jur de 10%, apoi Regiunea Nord-Vest și Centru în jur de 5%. Cele mai mici investiții au fost atrase de Regiunea Sud-Vest, Sud-Est și Nord-Est.

O clasificare pe județe, în funcție de mărimea capitalului atras, cuprinde în primele 10 poziții, după București, următoarele: Prahova (6,1%), Timiș (5,9%), Dolj (4,2%), Ilfov (3,1%), Constanța (2,8%), Cluj (1,9%), Arad (1,9%), Alba (1,7%), Bihor (1,5%), iar pe pozițiile din urmă: Teleorman, Vaslui, ambele cu 0,1% și Gorj cu mai puțin de 0,1%.

Din analiza efectuată se desprinde concluzia că distribuția regională a capitalului străin în România se caracterizează prin mari inegalități, cea dintre

²⁰ Op. citată.

București și restul județelor fiind cea mai semnificativă. În viitor este posibil ca discrepanțele existente să fie atenuate, iar județele cele mai sărace ale țării să reprezinte unul sau altul dintre avantajele competitive pentru investitorii străini, în primul rând în agricultură, industria alimentară și turism rural, în condițiile în care forța de muncă locală este ieftină, iar angajatorii de șomeri se bucură de o serie de facilități din partea statului.

4.2. Investițiile străine directe în țările în tranziție

Procesul de transformare sistemică al fostelor țări cu economii planificate centralizat a inclus ca una dintre reformele esențiale liberalizarea accesului la piețe al investitorilor străini. Acesta este un fapt firesc dacă ne gândim la obiectivele pe care le-au stabilit aceste țări și anume implementarea unei economii de piață și racordarea la economia mondială. De asemenea, starea economiilor țărilor în tranziție pune în lumină extrem de favorabilă efectele potențial benefice ale investițiilor străine directe (ISD). Acestea au fost percepute ca un instrument viabil atât al schimbării de sistem, prin introducerea comportamentului specific economiei de piață, cât și al încercării de restructurare, prin ameliorarea calității factorilor de producție existenți și încurajarea dezvoltării unor avantaje competitive bazate pe factori de producție specializați.

Sistemul economiei de comandă a dispus în prea puțină măsură de mecanismele care permit crearea factorilor de producție specializați. Lipsa competiției interne, restricționarea până la anulare a rolului cererii în economie, alocarea resurselor pe criterii noneconomice, lipsa motivației și a informației, au condus la avantaje competitive naționale bazate exclusiv pe costul factorilor și localizate în segmente standardizate de piață.

Fluxurile de ISD pe plan mondial, abordate istoric, au început să dobândească prevalență după al doilea război mondial, o dată cu realizarea de investiții masive de către SUA în reconstrucția Europei occidentale și au înregistrat creșteri fără precedent în anii '80. În anii '90 deschiderea spre economia mondială care a avut loc în Europa Centrală și de Est a dat o nouă dimensiune ISD în Europa. S-a pus întrebarea dacă această deschidere a avut efecte negative asupra altor zone sau continente, dar studiul special în acest sens făcut de Banca Mondială a arătat că fluxurile investiționale internaționale nu au fost deturnate.

Este important de menționat legătura strânsă existentă între ISD și procesul de privatizare în țările în tranziție. Tocmai din acest proces de privatizare decurg și principalele diferențe care apar între aceste țări. Astfel, nivel ridicat de ISD vom întâlni în țările care au început procesul de privatizare mai devreme și care au avut un ritm intens al privatizării. În această direcție a evoluat Ungaria care este cel mai bine poziționată din acest punct de vedere, urmată de Polonia și Cehia. Celelalte țări din regiune printre care și România au avut evoluții modeste, cauzele fiind însă diferite de la țară la țară.

Pentru a putea face o analiză exactă asupra evoluției în timp a ISD în țările din fostul bloc socialist este necesară împărțirea lor în două grupe: țările central și

est-europene o grupă (CEE - Cehia, Ungaria, Polonia, Slovacia, Slovenia) și țările sud-est-europene a doua grupă (SEE - Albania, Bosnia Herțegovina, Croația, Iugoslavia, Macedonia, Bulgaria). Nu au fost incluse în aceste grupe fostele țări sovietice. Dintre acestea doar țările baltice (TB – Estonia, Letonia, Lituania) au avut evoluții spectaculoase după desprinderea din blocul sovietic (nu a fost inclusă în această analiză Rusia).

Încă de la început trebuie menționat ca țările SEE sunt mai puțin dezvoltate decât țările CEE, au termene de realizare a trecerii la economia de piață mai întârziate și intrări de ISD mai mici (tabelul 4.6).

Tabelul 4.6

Indicatori de bază pentru unele din țările aflate în tranziție – 1999

Țara	Populația mii persoane	PIB/loc. calc. în USD la cursul de schimb	Creșterea reală a PIB - %	
			1991-1998	1999
Albania	3.400*	1.149*	-1,3	7,3*
Bosnia-Herțegovina	3.750**	1.178**	38,7 ¹⁾	8,0**
Bulgaria	8.208	1.510	-4,4	2,4
Croația	4.500	4.485	-2,7	-0,3
Iugoslavia	8.372***	1.965	-7,1	-23,2**
Macedonia	2.020	1.699	-1,3 ²⁾	2,7
Cehia	10.283	5.166	-0,5	-0,2
Ungaria	10.044	4.790	-0,6	4,5
Polonia	38.654	4.024	1,8	4,1
Slovacia	5.395	3.654	-0,2	1,9
Slovenia	1.986	10.078	0,4	4,9

Sursa: Date preluate după Hunya, G., noiembrie 2000, Recent FDI trends, policies and challenges in SEE countries in comparison with other regions in transition, *Conference on FDI in SEE: implementing best policy practices*, Viena; *- estimări, ** - date preliminare, *** - fără Kosovo și Metohia; 1) 1994-1998, 2) 1991-1998.

Astfel, la o populație cu doar 20% mai mică (dacă includem și România) decât țările CEE, performanțele de ansamblu ale economiei în țările SEE sunt mult mai mici. PIB/loc. în anul 1999, calculat în USD la cursul de schimb, nu depășește 2.000 USD cu excepția Croației (4.485 USD/loc.), în timp ce în țările CEE valoarea cea mai mică este de 3.654 USD/loc. și se înregistrează în Slovacia. Evoluția PIB din anul 1990 până în 1998 a înregistrat scăderi mai mari de 1,3% (excepție face Bosnia-Herțegovina care a avut creștere în perioada 1994-1998) în țările SEE, în timp ce în țările CEE cea mai mare scădere a înregistrat-o Ungaria și a fost de 0,6%. Pentru anul 1999 tendința a fost de creștere a PIB cu excepția Croației și Iugoslaviei.

Important de subliniat este ca relațiile între ISD și creșterea economică sunt duble: pe de o parte, ISD stimulează creșterea economică, iar pe de altă parte, ISD reacționează la creșterea economică. Creșterea economică este generată de ISD prin intrări de capital, tehnologii și oferă posibilități de transfer și conectare în

rețeaua internațională a capitalurilor. În altă ordine de idei, investitorii străini reacționează pozitiv la consolidarea regulilor economiei de piață și participă activ la reluarea procesului de creștere economică.

Se poate spune că între țările CEE doar Ungaria a avut o relansare puternică a economiei pe baza intrărilor masive de ISD. Pe de altă parte, în Polonia, un volum important de capital străin a fost investit doar după ce creșterea economică a început să se producă, deci a apărut un decalaj de timp și între țările CEE în privința ISD. Dintre țările CEE doar Slovacia are indicatori macroeconomici inferiori care o apropie mai mult de starea țărilor SEE, cu un volum mai redus de ISD, dar toate acestea își au rădăcina în politica obstructionistă dusă de guvernele slovace imediat după desprinderea de Cehia. Un volum redus de ISD s-a înregistrat și în Slovenia, dar datorită populației mai puțin numeroase, a teritoriului mai mic și a avantajului de timp în procesul de creștere economică, este țara cea mai bine poziționată din CEE.

Rolul politicilor de privatizare în generarea ISD este major. Privatizarea este primul pas în procesul de transformare economică. Diferențele care au apărut între țările CEE, TB și SEE și chiar diferențele apărute între țările componente ale aceleiași grupe, se datorează politicilor de privatizare adoptate de fiecare guvern, vitezei de privatizare, căilor alese și momentului în care a început privatizarea. Așa apar decalaje majore între privatizarea rapidă adoptată în țări ca Ungaria, Cehia sau Estonia și privatizarea lentă din Polonia și Slovenia (tabelul 4.7).

Tabelul 4.7

Privatizarea și investițiile străine directe în unele țări CEEC

(%)

Țara	1990 – 1996		1997 - 1999	
	Venituri din străinătate în total venituri din privatizare	Venituri din privatizare în ISD	Venituri din străinătate în total venituri din privatizare	Venituri din privatizare în ISD
Cehia	15	80	80	50
Ungaria	63	47	40	20
Polonia	nesemnificativ	20	25-50	40
Slovenia	nesemnificativ	nesemnificativ	nesemnificativ	nesemnificativ
Estonia	60	33	60	70

Sursa: Hunya, G., august 2000, International competitiveness impact of FDI în CEECs, *The Vienna Institute for International Economic Studies*.

În Cehia, perioada de privatizare intensivă și nivel ridicat de ISD (1991-1995) a fost urmată de doi ani mai puțin intensivi, după care atât privatizarea cât și ISD s-au revigorat. În timp ce privatizarea este în prezent aproape încheiată, achizițiile străine în sectorul privat devin din ce în ce mai importante.

În Ungaria, privatizarea și ISD au mers “mână în mână” până în anul 1997, dar în ultimii doi ani ISD au fost aproape independente. Exemplul Ungariei ne dovedește că ISD pot continua și după ce procesul de privatizare s-a încheiat.

În Polonia și Slovenia atât privatizarea, cât și ISD au fost lente până în anul 1996, după care ISD s-au accelerat, iar partea care a revenit veniturilor din ISD în total privatizare a crescut semnificativ. La majoritatea țărilor analizate ponderea ISD în PIB se situează între 10-20% (mai puțin Ungaria, Cehia și Estonia care au mai mult de 30%), care este media mondială, iar relația între dezvoltare și ISD care este evidențiată de raporturile existente între PIB/loc și ISD/loc. situează pe primele locuri tot Ungaria și Cehia, urmate la mare distanță de Polonia și Croația²¹. Majoritatea țărilor din SEE au valori mici, iar țări precum Iugoslavia și Bosnia-Herțegovina nu au fost luate în calcul datorită războaielor și inexistenței ISD în mare parte din perioada analizată.

O imagine exactă a locului ocupat de țările analizate în privința volumului de ISD între anii 1992-1998 este dată de tabelul 4. 8.

Tabelul 4.8

Volumul investițiilor străine directe în unele țări în tranziție

- mil. USD -

Țara	1992	1996	1999
Bulgaria	101	446	2.228
Croația	-	-	3.653
Cehia	2.889	8.572	17.000
Ungaria	3.435	14.958	19.276
Polonia	1.370	11.463	28.000
Slovacia	-	1.379	2.000
Slovenia	-	2.069	3.000
Estonia	-	1.026	2.441
Letonia	43	936	3.900
Lituania	20	700	2.100

Sursa: Date preluate după Hunya, G., noiembrie 2000, Recent FDI trends, policies and challenges in SEE countries in comparison with other regions in transition, Conference on FDI in SEE: implementing best policy practices, Viena; Hunya, G., august 2000, International competitiveness impact of FDI in CEECs, The Vienna Institute for International Economic Studies.

Pentru celelalte state din SEE ISD nu au avut un volum important în perioada analizată sau nu au existat date disponibile. Se remarcă situarea pe primele poziții în acest clasament a Poloniei, Ungariei și Cehiei, urmate la mare distanță de Croația și Slovenia. Dintre Țările Baltice, Letonia a atras cele mai multe ISD. Pentru Bulgaria este interesant saltul spectaculos înregistrat în perioada 1996-1999, mai ales după depășirea colapsului financiar în care s-a aflat la un moment dat, salt pe care l-a înregistrat și Croația în doar câțiva ani.

²¹ Hunya, G., noiembrie 2000, Recent FDI trends, policies and challenges in SEE countries in comparison with other regions in transition, *Conference on FDI in SEE: implementing best policy practices*, Viena.

Industria este principala țintă a investitorilor străini în țările din fostul bloc socialist, excepție făcând Estonia unde aceasta se situează doar pe locul trei. În Polonia și Slovenia industria atrage mai mult de 50% din stocul de ISD și asta pentru că privatizarea în sectorul terțiar este lentă. În Cehia, industria atrage 46% din ISD, dar și comerțul și băncile au fost ținte semnificative ale investitorilor. Ungaria iese în evidență cu investiții masive în sectorul energetic și de distribuție a combustibililor, la fel și în servicii de afaceri.

Investițiile în agricultură au fost în general mici, nefiind un sector atractiv pentru investitorii străini, iar în industria alimentară și cea de produse chimice mai ridicate, în special în țările din CEE, dar și în unele din țările SEE. De fapt, s-a observat o înclinație a investitorilor de a investi în țările cu performanțe economice mai ridicate în acele sectoare de activitate bazate pe tehnologie superioară și înaltă calificare a forței de muncă (industria electronică, a construcțiilor de mașini) în timp ce în țările mai puțin dezvoltate investițiile sunt orientate cu precădere în industria textilă, pielărie și pantofărie, mobilei și a materialelor de construcții.

În privința țărilor de origine a investitorilor trebuie menționat că nu sunt prea mari diferențe între SEE, CEE și TB. Diferențele apar la volumul investit, astfel că, în CEE s-a investit mai mult, mai ales din partea țărilor UE sau a SUA. În țările din SEE principalele "furnizoare" de investiții au fost Grecia, Turcia, Cipru sau țările asiatice (Coreea, Kuweit ș.a.). Prezentarea surselor investiționale străine pentru țările SEE, mai puțin Iugoslavia și Albania pentru care nu au fost date disponibile, la nivelul anului 1999 este făcută în tabelul 4.9.

Tabelul 4.9

Structura de proveniență a investițiilor străine directe în unele țări CEE

- % -

Țara	Bulgaria	Croația	Macedonia (1998)	Bosnia-Herțegovina (iulie 1998)
UE	60,2	61,2	42,5	30,4
Austria	4,5	19,6	7,1	4,2
Germania	15,3	27,3	10,9	16,9
Franța	3,0	1,8	1,3	2,5
Italia	1,2	1,5	8,1	4,2
Olanda	6,0	3,8	2,6	-
Altele	30,2	7,2	12,5	2,5
SUA	7,1	27,5	3,7	-
Japonia	0,2	-	-	-
CEE	0,7	2,2	0,7	6,2
SEE	-	0,4	1,5	16,7
Cipru	9,0	0,0	30,2	-
Grecia	3,1	-	7,8	-
Rusia	5,5	0,3	0,0	-
Turcia	3,8	-	1,5	12,1
Altele	10,3	8,4	12,1	34,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Date preluate după Hunya, G., august 2000, International competitiveness impact of FDI in CEECs, The Vienna Institute for International Economic Studies.

Pentru țările CEE principalul investitor este UE. Dintre țările UE se remarcă în mod special Germania care este principalul investitor în Cehia, Ungaria și Polonia. Investiții masive în țările amintite, la care se mai adaugă Slovenia, s-au făcut și de către Austria. SUA ocupă locul al doilea printre investitorii din Ungaria și Polonia, iar țările scandinave și-au orientat capitalurile spre țările TB și în special Estonia.

În concluzie, se poate spune că stadiul actual de dezvoltare a majorității statelor foste socialiste este încă departe de ceea ce cere UE pentru integrare, atât în privința sectorului agroalimentar cât și în privința celorlalte sectoare de activitate din economie. Doar cele cinci state CEE analizate se apropie mai mult de parametrii UE, deoarece statele SEE se află mult chiar în spatele țărilor CEE. Astfel, cadrul instituțional se află încă departe de a fi eficient, iar fluxurile investiționale externe se îndreaptă cu precădere spre trei state: Ungaria, Cehia și Polonia. Investitorii străini au reacționat negativ tocmai în acele state în care s-a manifestat instabilitate politică, socială, economică, datorate în mare parte unei instabilități legislative, corupției și birocrăției.

Decalajele mari existente deja între țările CEE și SEE nu vor putea fi stopate decât printr-o politică agresivă, de atragere a investitorilor străini de către țările SEE într-un ritm mai alert decât al țărilor CEE, în acele sectoare de activitate care prezintă interes pentru ei după care, printr-un “efect de domino”, să fie atrase în fluxurile financiare internaționale și alte sectoare mai puțin atractive sau cu grad mai mare de risc (cazul agriculturii), astfel încât extinderea UE să poată fi realizabilă într-un timp cât mai scurt.

4.3. Efectele investiționale în plan economic și social

În viața economică activitatea de investiții ocupă un loc central, atât în sfera producției, cât și în sfera consumului, fiind factorul care influențează simultan cererea și oferta de bunuri și servicii.

Realizarea unui proiect de investiții în sfera producției va avea ca efect sporirea și diversificarea ofertei, iar în cazul în care aceasta are cerere din partea pieței sunt influențate, în sensul creșterii, veniturile agenților economici. În mod direct sau prin efectul de antrenare va crește și gradul de ocupare al forței de muncă, deci vor crește și veniturile populației care determină o creștere a cererii.

Investițiile constituie un instrument principal de realizare a creșterii economice. Prin realizarea proiectelor sau a programelor de investiții se pot implementa cele mai noi și moderne tehnologii, deci sunt un instrument de modernizare economică prin care se pot crea noi structuri, mai performante, în acord cu opțiunile strategice, de perspectivă ale societății.

În plan social, investițiile joacă rolul de regulator/compensator în ocuparea forței de muncă, în îmbunătățirea calității vieții. Implementarea unor programe sau proiecte de investiții antrenează modificări pe piața muncii, creând o nevoie suplimentară de forță de muncă în sectoarele care pregătesc și realizează acțiuni

investiționale ca cercetare - proiectare sau construcții, dar mai ales la beneficiarii de investiții, care exploatează noile capacități de producție. Aceasta are ca efect imediat sau de perspectivă atenuarea presiunii factorilor generatori de șomaj.

Investițiile pot fi privite și ca un liant între generații, prin crearea de noi locuri de muncă pentru generația tânără, dar și prin capitalul fix pe care aceasta îl primește de la generațiile anterioare.

De mare actualitate este și rolul important pe care activitatea investițională îl are în rezolvarea problemelor de mediu, protecția mediului, refacerea echilibrului ecologic, multe instituții financiare internaționale punând condiții stricte de natură ecologică, pe care trebuie să le respecte proiectele sau programele finanțate.

În concluzie, investițiile efectuate în sectorul agroalimentar și în mediul rural capătă o importanță deosebită deoarece acestea au legătură directă cu mediul natural și cu populația cea mai expusă la modificările climatice, ecologice și economice, adică populația rurală.

Investițiile în agricultură și industria alimentară devin și mai importante dacă avem în vedere că se fac în sectoarele de activitate care asigură hrana populației, iar securitatea alimentară este unul din principalele puncte cuprinse în programele de guvernare ale partidelor politice, dar și în cele ale organismelor internaționale.

În situațiile în care ca urmare a dificultăților economice și efectelor tranziției spre o economie de piață nu sunt suficiente resurse interne pentru proiecte sau programe investiționale, este necesar să se apeleze la piața internațională de capital sau la investitorii mai mici sau mai mari, privați, pentru acoperirea nevoilor de investiții. Dintre toate formele de investiții, cele directe par a fi cele mai avantajoase pentru "statul gazdă", prin efectele pe care le generează nu numai prin prezența capitalului străin pe piața românească, dar și prin implicarea directă a investitorilor, care se presupune că au o bogată experiență în activitatea de conducere a afacerii. La toate acestea se adaugă antrenarea în circuitul economic național alături de activitățile din sfera agroalimentară și a altor sectoare de activitate, atât din mediul rural, cât și din mediul urban, precum și apariția și dezvoltarea unor activități noi. Este calea prin care șomajul mascat din mediul rural poate fi combătut, iar dezvoltarea rurală durabilă invocată de toate programele la care România este parte poate fi înfăptuită.

Acestea sunt doar o seamă din argumentele care vin să sprijine ideea că investițiile directe străine în agricultură și industria alimentară românească sunt binevenite, dar și necesare pentru redresarea acestor sectoare de activitate.

4.4. Concluzii

Din analiza efectuată asupra ISD în România și în celelalte state în tranziție se desprind câteva concluzii care vin să consolideze importanța tot mai mare a acestora în procesul de restructurare și modernizare economică, de implementare a unei economii de piață solide.

Schimbarea regimului politic a produs schimbări și în politicile economice, astfel încât s-a realizat o schimbare de atitudine față de fluxurile de ISD receptate, s-a realizat declanșarea unor ample procese de privatizare a activelor statului și s-au intensificat politicile de integrare economică regională. Dintre acestea, politicile care privesc regimul investițiilor străine au un rol foarte important, deoarece ele pot bloca, condiționa, îngreuna sau încuraja intrările de ISD. Boom-ul investițional din țările dezvoltate înregistrat în trecut și nivelul ridicat al fluxurilor de ISD din unele state central și est-europene, în prezent, se pot explica prin procesul de liberalizare a politicilor naționale în domeniu. Tendința de liberalizare se regăsește, tot mai mult, în reglementările naționale prin formulări apropiate sau chiar identice cu privire la aspecte importante ale ISD și operării acestora pe teritoriile-gazdă: acordarea unui tratament echitabil, nediscriminatoriu investitorilor străini; acordarea de garanții împotriva naționalizării, cu excepția unor situații bine definite ca ținând de interesul public și cu plata unor compensații adecvate; reglementarea diferendelor în materie de investiții și recurgerea în caz de nesoluționare la arbitrajul internațional; asigurarea repatrierii libere a profiturilor și a capitalului. Aceste norme se regăsesc și în recomandările Băncii Mondiale privind politicile naționale în domeniul ISD.

Legislația cu privire la regimul investițiilor străine în țările foste socialiste, formulată în primele etape ale reformei în cadrul unor acte normative speciale, s-a aliniat tendințelor manifestate pe plan internațional, fiind, sub anumite aspecte, mai deschisă decât cea existentă în alte state. Spre deosebire de țările dezvoltate care nu au, de regulă, legi speciale vizând ISD, în țările în tranziție au fost formulate reglementări specifice, adesea în absența unor reglementări similare pentru investitorii autohtoni.

În România, evoluția regimului ISD după 1989 s-a înscris în tendințele generale manifestate în toate țările din fostul bloc socialist, cu particularitatea că frecvența schimbărilor și uneori lipsa de coerență și de consecvență a autorităților a influențat puternic volumul de capital străin atras. În prezent, România se situează cu un pas în urma principalilor săi competitori, în faza în care a fost adus la același nivel tratamentul acordat investitorilor străini și celor locali, renunțându-se, totodată, la acordarea de scutiri de la plata impozitului pe profit. Practica ultimilor ani a arătat că determinarea de a atrage investitorii străini nu a fost însoțită, asumată ca o prioritate de mediul economic românesc, de verigile administrative și instituționale din straturile mai profunde ale societății, de structurile manageriale ale întreprinderilor de stat.

Aceste tendințe au fost reperate la nivelul întregii economii românești și în special în sectoarele de activitate mai puțin atractive pentru investitori și cu grad ridicat de risc, așa cum s-a întâmplat în agricultură sau în unele subramuri ale industriei alimentare.

În concluzie, este potrivit a spune că impactul ISD asupra relansării economice, în general și a restructurării și modernizării sectorului agroalimentar, în special, poate fi structurat în următoarele idei principale:

-
- ISD sunt în mod obiectiv necesare dat fiind stadiul incipient de dezvoltare a avantajelor competitive, moștenirea unor structuri economice distorsionate, opțiunea pentru economie de piață și intrarea firmelor autohtone în competiția dură internațională;
 - nevoia de ISD a condus la liberalizarea regimului juridic specific și la adoptarea unor sisteme de stimulare a investitorilor;
 - volumul de ISD atras a fost insuficient și s-a situat sub așteptări;
 - efectele ISD asupra economiei s-au structurat aleator, în funcție de convergența intereselor firmelor investitoare cu caracteristicile ofertei statului-gazdă, precum și în funcție de raportul de forțe între părți în procesul de negociere.

Anexa 4.1

Atractivitatea produselor alimentare^{*)}

Produse	INVESTITORI						ECONOMIA NAȚIONALĂ					
	Criterii de apreciere					Total	Criterii de apreciere					Total
	Nr. S.C.	Investiții medii autohtone	Investiții medii străine	Investiții străine medii în valută	Investiții străine medii în lei		Nr. S.C.	Total investiții autohtone	Total investiții străine	Total investiții străine în valuta	Total investiții străine în lei	
Carne	1	6	7	6	6	6	1	4	4	3	4	3
Pește	7	5	4	4	5	5	7	7	7	7	6	7
Fructe/legume	5	2	2	1	3	2	5	3	3	2	3	3
Ulei/grăsimi	6	3	3	3	4	3	6	5	6	6	5	6
Lactate	4	7	6	5	7	7	4	6	5	5	7	5
Morărit	3	1	1	2	1	1	3	1	1	1	1	1
Băuturi	2	4	5	7	2	4	2	2	2	4	2	2

*) Au fost acordate note de importanță pentru fiecare subramură de la 1 la 7, unde 1 reprezintă subramura cu atractivitatea cea mai mare, iar 7 subramura cu atractivitatea cea mai mică.

Sursa: *Calculații proprii.*

Bibliografie

- Mazilu, A., *Transnaționalele și competitivitatea – o perspectiva est-europeană*, Ed. Economică, București, 1999
- Hunya, G., *Recent FDI trends, policies and challenges in SEE countries in comparison with other regions in transition*, Conference on FDI in SEE: implementing best policy practices, Viena, 2000
- Hunya, G., *International competitiveness impact of FDI in CEECs*, The Vienna Institute for International Economic Studies, 2000
- Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București - Oficiul Național al Registrului Comerțului, Buletin statistic nr. 34/2000
- Romanian Development Agency, Romanian investment – review, nr. 6, november – december 1999
- ASRO – INS, 1995-2000

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Redactor-șef: Valeriu IOAN-FRANC

Redactori: Mihaela PINTICĂ, Ecaterina IONESCU, Ortansa CIUTACU
Secretariat științific: Dan OLTEANU, Alexandra PURCĂREA
Machetare, tehnoredactare și concepție grafică: Nicolae LOGIN
